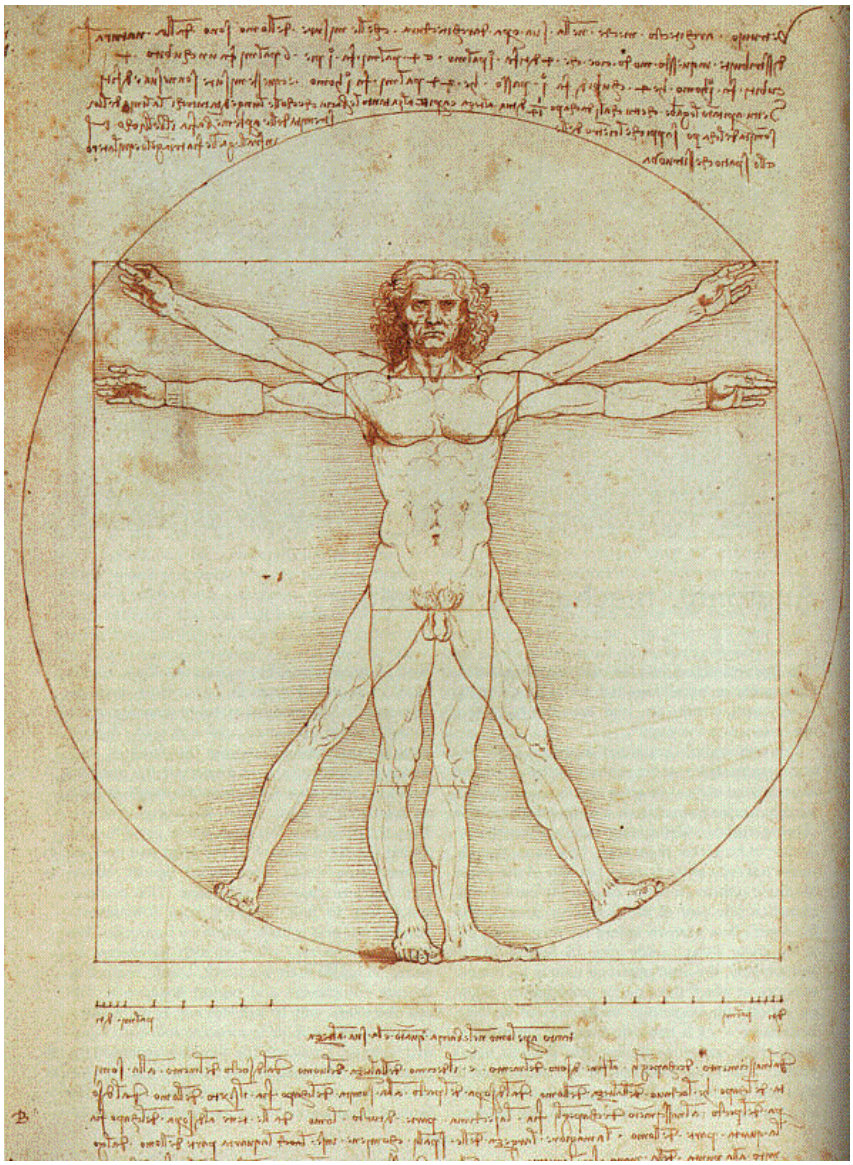

APUNTS D'HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

2n de Batxillerat

José Vicente Mestre Chust

ÍNDEX

1. L'Origen de la Filosofia: Del Mite al Logos..... 2
2. Filosofia Antiga: Grècia i Roma..... 4
2.1.Presocràtics..... 4
2.2. Plató: la culminació del pensament grec……..... 11
2.3. Aristòtil: La Filosofia del sentit comú..... 19
2.4. La Filosofia Hel·lenística i Romana (Epicur)..... 27
3. El Pensament Medieval..... 34
3.1. Neoplatonisme…… 34
3.2. Aristotelisme…… 35
4. El Renaixement..... 37
4.1. El Pensament Filosòfic i Polític…..…….....……. 37
4.2. La Nova Ciència ….....…… 38
5. Filosofia Moderna (segles XVII-XVIII)..... 41
5.1. El Racionalisme (René Descartes)..... 41
5.2. L' Empirisme Anglès (John Locke)…..... 47
5.3. La Il·lustració (Immanuel Kant)……..... 56
6. Filosofia del segle XIX..... 69
6.1. L'Idealisme Alemany, Feuerbach i Schopenhauer..... 69
6.2. L'Utilitarisme: John Stuart Mill 72
6.3. Filòsofs de la sospita (Marx, Nietzsche, Freud)..... 76
7. Panorama filosòfic actual..... 95
8. Comentaris de text..... 96
9. Bibliografia..... 100

1. L'ORIGEN DE LA FILOSOFIA: DEL MITE AL LOGOS

En un principi l'ésser humà, degut a la seva natura curiosa i intel·ligent, intenta trobar respostes als interrogants plantejats al llarg de la seva vida, entre els que destaquen les qüestions referides a l'inici de l'univers i la raó de la seva existència. Per això s'intenta des d'un bon principi arribar a resoldre aquestes qüestions que des de sempre han fascinat la humanitat. L'ésser humà, però, per raons psicològiques necessita donar-se una resposta al mateix temps que es formula una pregunta, encara que no tingui prou dades per resoldre-la, o bé aquesta pregunta no tingui una resposta clara i, per això, les primeres respostes que es donaran als problemes sobre l'origen de l'univers seran respostes molt allunyades de la lògica pròpia del raonament científic, en les que intervindran els deus i les forces de la natura per donar explicació a l'existència de l'univers i el seu origen. Aquestes històries són anomenades **Mites** i durant molt de temps han estat el centre del raonament sobre l'estructura del món que ens envolta. A la Grècia Antiga del segle VI a C, es van donar una sèrie de circumstàncies històriques i geogràfiques que van determinar la possibilitat de canviar la forma de respondre als interrogants de caire transcendent:

1. Grècia era un poble de comerciants, fet que possibilitava el contacte amb d'altres pobles i cultures i, per tant amb d'altres mites, fet que va possibilitar contemplar el fet mític amb ulls més relativistes.

2. L'estructura política de Grècia (petites ciutats-estat) possibilitava que en algunes d'aquestes ciutats-estat aparegués una certa llibertat de pensament que va permetre posar en dubte el pensament anteriorment acceptat sense la por a una persecució per aquestes idees noves.

3. L'aparició de classes socials benestants econòmicament i ocioses que no necessitaven treballar per poder viure, fet que permetia la reflexió pura.

Aquestes raons, entre d'altres, van possibilitar el naixement d'un pensament més lliure a la Grècia dels segles VII-VI a C i que tingués com a fonament bàsic la raó i no pas una sèrie de respostes mítiques sense rerafons racional. Aquest procés és conegut amb el nom de *El pas del Mite al Logos*. El primer autor del qual es coneix el nom i el seu pensament és Tales de Milet, el qual intentarà resoldre el problema bàsic que ja intentaven resoldre els autors del període Mític (Homer, Hesíode): L'origen del món i així crearà un concepte importantíssim els primers anys de Filosofia que serà el concepte d'*Arkhé*. Com podem veure els Grecs tenien una visió cíclica del pas del temps i no pas com nosaltres, que la tenim lineal.

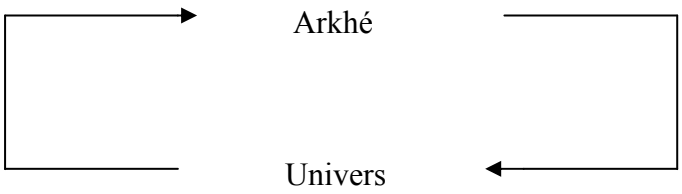

2. FILOSOFIA ANTIGA: GRÈCIA I ROMA

Escola d'Atenes de Rafael

Com ja hem assenyalat anteriorment, Grècia és el lloc on la Filosofia Occidental inicia el seu camí. Aquest pensament serà posteriorment acceptat per l'Imperi Romà quan aquest conquereixi l'Imperi Hel·lenístic. Dividirem l'estudi de la Filosofia Antiga en tres apartats. Els Presocràtics, Pensament Clàssic (Plató i Aristòtil) i la Filosofia Hel·lenística i Romana.

2.1. ELS PRESOCRÀTICS

Entenem per Filòsofs Presocràtics els filòsofs anteriors al pensament de Sòcrates, els quals poden ser dividits en tres grups:

1. Monistes. Consideren que hi ha només una substància com Arkhé (Arkhé entés des d'un punt de vista cronològic).
2. Pluralistes. Consideren que l'Arkhé es més d'una substància (Arkhé entés com a principi material).
3. Sofistes. No tindran com a principi del seu raonament filosòfic la realitat física, sinó l'estudi de qüestions més relacionades amb l'Ètica, Retòrica...

2.1.1. FILOSOFIA MONISTA

Com ja hem assenyalat anteriorment, consideren que l'Arkhé és una substància única, la qual és l'origen cronològic de l'univers i a la qual anirà a parar tot l'univers després d'un procés de corrupció.

2.1.1.1. TALES DE MILET

Tales de Milet (639-545 a C) és el primer autor del qual es coneix el seu nom i el seu pensament, tot i que no va arribar a escriure cap obra. Serà l'iniciador d'una escola filosòfica a Milet on destacaran Anaximandre i Anaxímenes. És igualment el creador del concepte d'Arkhé com a substància origen de l'univers i proposarà com Arkhé l'**aigua**. Podem trobar diverses raons que justifiquin el fet que Tales hagi escollit com a Arkhé l'aigua. La primera seria que l'aigua és gairebé sinònim de vida. Allà on hi ha aigua hi ha vida i la vida sense aquesta és del tot impossible. Tales va viure una temporada a Egipte on va poder adonar-se de la importància de l'aigua per a la vida. Una altra raó seria geopolítica ja que la Grècia Clàssica té com a centre el Mar Egeu, d'aquí la importància de l'aigua.

2.1.1.2. ANAXIMANDRE

Anaximandre (610-547 a C), deixeble de Tales, considera que no és possible que l'Arkhé formi part d'aquest univers i , per això considera que l'Arkhé hauria de ser una substància no existent en aquesta realitat. Per això l'anomenarà *Apeiron* (allò que és indeterminat). S'adona que el temps té una successió cíclica degut a la lluita de contraris: fred-calor llum-foscor...,i afirma que l'Arkhé seria una realitat fora d'aquest univers on aquests contraris conviurien.

En un moment determinat, un dels contraris triomfa sobre l'altre creant-se una situació injusta, intervenint la *Justícia Còsmica.* La Justícia Còsmica farà triomfar el contrari derrotat anteriorment, iniciant-se així el procés cíclic de canvi que caracteritza aquesta realitat. Aquest pensament influirà notablement sobre Heràclit (un dels Presocràtics més importants).

2.1.1.3. ANAXÍMENES

Anaxímenes (588-524 a C), deixeble d'Anaximandre considerarà que l'Arkhé és l'aire el qual per condensació crea la resta de la matèria. Aquests tres autors formen una unitat ja que tots tres són originaris de la ciutat de Milet (origen de la Filosofia).

2.1.1.4. PITÀGORES

Pitàgores (580-524 a C), més que no pas un filòsof es tracta d'un líder d'un grup religiós (els Pitagòrics) els quals tenien com a precepte més important la creença en la transmigració de les ànimes. Així consideren que l'ànima és una part immaterial, unida al cos, sent l'ànima la part més important de l'ésser humà, la qual és capaç de viure fora del cos, immortal, sent l'ànima presonera del cos. Així Pitàgores té una visió dual de l'ésser humà, dividint-lo en cos (matèria) i ànima (immaterial).

Aquesta idea influirà notablement sobre el pensament de Plató. Però el pensament dels Pitagòrics va molt més enllà de la seva teoria de l'ànima. Consideren que el número 1 és l'origen de l'univers, que al respirar, crea les tres dimensions i l'extensió de la matèria. Consideren que el Nº 10 és la perfecció, però davant del problema de trobar-se que només hi havia 9 cossos celestials i no 10 com hauria de ser, s'inventen un 10è Planeta (L'Antiterra) per poder continuar la coherència de l'argument anterior. Per poder entendre encara més aquesta metodologia anticientífica cal dir que els pitagòrics van amagar a la resta de filòsofs l'existència dels números irracionals els quals podien contradir la seva visió de l'univers de forma matemàtica i racional. És a dir, quan alguna cosa de les que descobrien contradia el seu pensament, en lloc de replantejar el seu pensament (seguint el mètode científic) intenten, de totes totes, amagar aquesta descoberta.

En definitiva, el pensament Pitagòric és important no pas pel seu pensament en sí, sinó per la importància històrica que tindrà a l'influir sobre el pensament de Plató i sobre la Nova Ciència a partir del segle XVI.

2.1.1.5. HERÀCLIT

Heràclit (540-470 a C), considerarà que l'univers està regit per l'enfrontament de contraris, fet que determina que aquest món sigui un món totalment dinàmic. Tan dinàmic és aquest món, que el seu futur és totalment imprevisible, ja que els éssers canvien constantment, deixant de ser allò que eren, sense seguir cap tipus d'ordre establert. Aquest pensament és expressat en la famosa sentència: *Mai no et podràs banyar dos cops al mateix riu*. Aquest dinamisme extrem té com a conseqüència important la impossibilitat del coneixement per dues raons:

1. Tot procés de coneixement necessita un període de temps i durant aquest temps l'objecte canvia, deixant de ser allò que era.
2. Durant aquest període de temps, també el subjecte canvia passant a ser un altre ésser.

Dins d'aquest dinamisme expressat en la lluita de contraris podem trobar la influència del pensament d'Anaximandre; i com aquest, també necessita l'existència d'un element que sigui l'encarregat de possibilitar aquesta lluita de contraris, així afirma l'existència del *Logos,* similar a la Justícia Còsmica de la que ens parlava Anaximandre. Afirma l'existència d'un Arkhé, el qual ha de ser, naturalment, un element dinàmic i el troba al Foc, així doncs, per a Heràclit, la substància material la qual és l'origen de l'univers dinàmic és el foc. Heràclit serà un dels autors Presocràtics més importants ja que influirà notablement sobre Plató i serà un dels elements clau d'una polèmica sobre el moviment o el canvi, juntament amb Parmènides, polèmica que centrarà el pensament filosòfic prop de 150 anys i que no serà solucionada definitivament fins l'obra d'Aristòtil.

2.1.1.6. PARMÈNIDES

Parmènides (540-450 a C) inicia el pensament afirmant ***L'Ésser és i el No-ésser no és***. Aquesta afirmació l'hem d'agafar des del punt de vista següent: l'Ésser existeix i el No-ésser no existeix. Però, com veiem, Parmènides afirma l'existència d'un únic ésser el qual és esfèric, etern, indiferenciat, immutable i perfecte.

El moviment o el canvi no és possible ja que aquest seria el pas de l'Ésser al No-ésser o del No-ésser a l'Ésser i això és totalment impossible. Per tant, tot canvi o moviment és totalment impossible. Però això té com a conseqüència que el coneixement sigui totalment impossible, ja que nosaltres, si coneixem ho fem per diferenciació i en canvi l'Ésser no té parts. Nosaltres veiem diferents éssers i parts diferenciades, però això és pura aparença, en realitat només hi ha un ésser, el qual és totalment indiferenciat, sense parts i per tant el coneixement és del tot impossible.

Això posa el terreny filosòfic en un autèntic problema ja que si s'afirma, com fa Heràclit, que el moviment és possible res no es pot conèixer i, en canvi, si afirmem que el moviment és impossible, com afirma Parmènides, tampoc es pot conèixer res. Aquesta serà la clau fonamental de la superació de la polèmica Heràclit-Parmènides: intentar fer compatibles tres conceptes: ésser, moviment i coneixement. De fet, tots els autors posteriors hauran de tenir en compte la polèmica per filosofar i hauran de justificar l'existència del moviment o el canvi i la possibilitat del coneixement. Aquesta polèmica no serà superada, però, fins força temps després, gràcies a l'obra d'Aristòtil.

2.1.2. FILOSOFIA PLURALISTA

Consideraran que no hi ha només un Arkhé, sinó que n'hi ha més d'un. Però, la novetat més important potser és que l'Arkhé ja no serà l'element originari del món sinó l'element propi de l'estructura de la matèria. La pregunta a la que intenta respondre la qüestió de l'Arkhé ja no és quin és l'origen de l'univers, sinó de què està fet l'univers. Si ens fessim aquesta pregunta avui diriem que l'Arkhé Monista seria el Big Bang, mentre que l'Arkhé Pluralista seria la taula periòdica del elements.

2.1.2.1. EMPÈDOCLES

Empèdocles (483-430 a C) afirma que la matèria està formada per quatre elements: terra, aigua, aire i foc, dels quals tots els éssers materials estan formats. A més a més afirma l'existència de dos principis que possibiliten l'existència del moviment: l'amor (o forces d'atracció) i l'odi (o forces de repulsió) originant-se el següent esquema temporal cíclic.

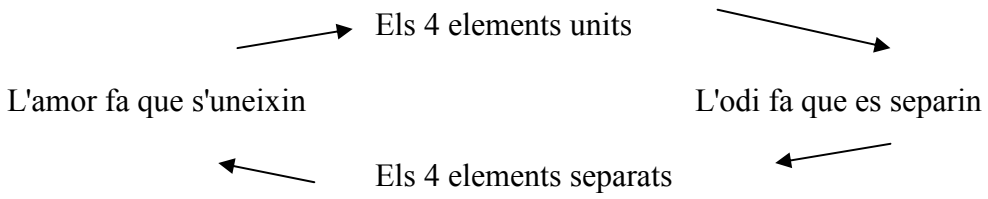

Afirmarà que el coneixement és possible ja que els nostres sentits tenen la capacitat de distingir la proporció de cadascun dels quatre elements en l'objecte conegut diferenciant un objecte dels altres. Així, afirma que el coneixement és possible i que aquest coneixement és fa a través de la sensibilitat.

2.1.2.2. ANAXÀGORES

Anaxàgores (500-428 a C) considera que hi ha infinits principis que serien similars a àtoms d'energia, als quals Aristòtil va anomenar **Homeomeries**. Aquests principis s'anirien unint per formar els diferents cossos materials i separant-se per desfer els cossos. El nombre d'Homeomeries que hi ha a l'univers és constant, és a dir, sempre hi són les mateixes; el moviment de les Homeomeries no és a l'atzar sinó que existeix una entitat intel·ligent (*Nous*) que mou les Homeomeries per formar i desfer els diferents cossos materials.

Aquesta formulació de la Intel·ligència, o Nous, que intervé en el món és la primera aproximació a la idea cristiana de Déu i la seva providència. Afirma que el coneixement és possible per diferenciació i que l'única font vàlida de coneixement és el coneixement sensible. Aquest no és perfecte, però és l'únic que tenim i per tant, ja ens està bé.

2.1.2.3. DEMÒCRIT

Demòcrit (460-370 a C) afirma que la matèria no pot ser dividida fins l'infinit i , per això, aquesta matèria ha de tenir uns principis bàsics indivisibles i , per això els va anomenar àtoms (indivisible). Afirma que només existeix la matèria i , per això l'Ésser és la matèria formada per àtoms i el No-ésser és l'espai buit que permet el moviment dels àtoms per formar els diferents cossos. No existeix l'atzar, sinó que l'univers té una sèrie de lleis físiques, les quals poden ser conegudes per nosaltres. El coneixement és possible i basat en la sensibilitat.

Com podem veure el pensament dels Pluralistes, especialment Demòcrit, és un pensament força modern per l'època en el que va ser plantejat. Tot i això el seu pensament no serà el triomfant, ja que vencerà l'altre sector ideològic encapçalat per Pitàgores i Parmènides, que culminarà en el pensament de Plató. Demòcrit tindrà continuadors del seu pensament materialista radical: Epicur i posteriorment Lucreci a Roma, però el seu pensament serà perseguit al ser considerat excessivament perillós.

2.1.3. ELS SOFISTES

No són en realitat una escola filosòfica, sinó el fruit d'una necessitat política. La democràcia directa d'Atenes feia del tot necessari saber parlar bé en públic i , per això es necessitaran savis que es dediquin a ensenyar Retòrica i d'altres qüestions filosòfiques. Aquesta serà la tasca dels Sofistes, ensenyar Filosofia i Retòrica. Entre els Sofistes destacaran **Protàgores** (480-410 a C) el qual tindrà un pensament totalment relativista, així afirmarà: *L'Home és la mesura de totes les coses*.

L'altre gran Sofista serà **Gòrgies** (483-380 a C) el qual mostrarà la seva gran habilitat retòrica intentant demostrar les següents afirmacions paradòxiques:

1. **Res no existeix.** Si alguna cosa existeix, o bé no ha nascut mai (absurd) o ha passat del No-ésser a l'Ésser (impossible) Per tant, res no existeix.

2. **Si alguna cosa existeix no la puc conèixer**. Els meus sentits són completament limitats i no em permeten conèixer la realitat.

3. **Si alguna cosa existeix i la puc conèixer no la puc explicar**. El llenguatge és totalment simbòlic i no real, fet que impedeix totalment la plena comunicació.

La característica més important del pensament sofista és la seva visió totalment relativista del món i del coneixement. Seran molt mal vistos pels filòsofs posteriors degut a la visió que d'ells tindran Sòcrates i Plató.

2.1.3.1. SÒCRATES: EL MESTRE DE PLATÓ

En realitat no es pot considerar Sócrates (470-399 a C) com un Sofista, però té més similituds amb els Sofistes que amb la resta de moviments filosòfics grecs. Va ser el gran mestre de Plató i serà el creador de conceptes claus dins la Història del Pensament com el concepte d'*universal* i el *mètode inductiu*.

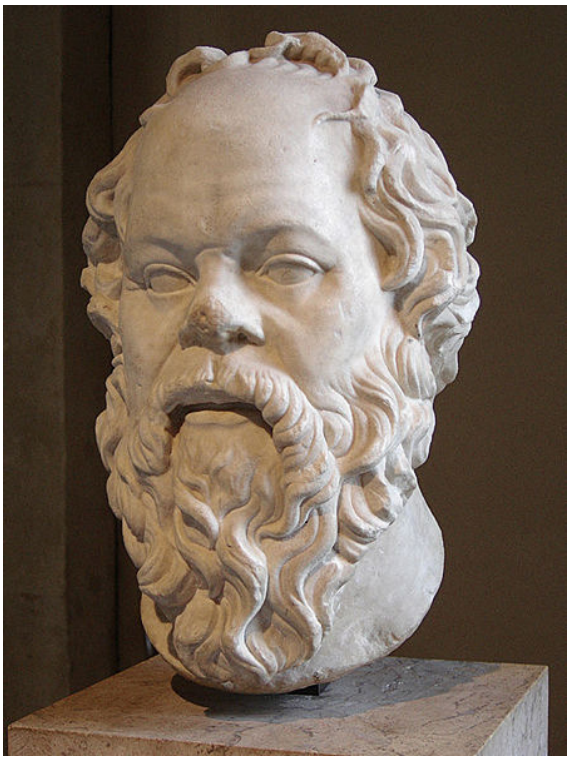

Bust de Sòcrates

Cal dir que com no va escriure cap obra, el coneixement que tenim del seu pensament és basat bàsicament en els llibres que Plató va escriure al Període Socràtic, quan encara estava influït pel pensament del seu mestre Sòcrates. Respecte al concepte d'universal podria ser definit com el conjunt d'elements propis d'un ésser que el fan ser allò que és. No seria un element material, sinó immaterial i serà un concepte absolutament imprescindible per poder arribar a entendre el pensament de Plató.

Els autors anomenaran de diverses formes el terme universal; així Plató l'anomenarà *Idea*, Aristòtil *Forma* i d'altres *essència*. Molt relacionat amb aquest concepte definiríem inducció com el procés d'arribar al concepte universal a partir dels particulars, mentre que definiríem deducció com el procés de coneixement del concepte particular a partir de l'universal. Cal tenir en compte que una deducció pura, per ser possible necessita una inducció prèvia.

Respecte al pensament propi de Sòcrates caldria analitzar en primer lloc el seu optimisme epistemològic que troba una motivació ètica pel coneixement, ja que afirma que aquell que té una conducta dolenta ho fa perquè no coneix la diferència entre el Bé i el Mal. Aquells que sí coneixen aquesta diferència mai no actuen malament, ja que virtut i saber coincideixen, per això cal portar el coneixement a tothom.

La forma que té Sòcrates d'ensenyar és el mètode conegut com la *Maièutica* que consisteix en fer descobrir per sí sol el coneixement a través del diàleg sense mostrar l'autèntica Veritat, fent que el deixeble la descobreixi per sí sol. Un altre aspecte importantíssim que connectarà el pensament de Sòcrates amb Pitàgores i Plató és la idea de que l'ànima és l'autèntic Jo i que aquesta és immortal.

2.1.3.1.1. IMPORTÀNCIA DE SÒCRATES AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Tot i no escriure ni un sol text, Sòcrates és considerat un dels filòsofs més importants de tots els temps. Alguns el consideren com el primer filòsof autèntic, tot i haver-ne d'altres d'importants abans que ell. Per això, Sòcrates serà qui marcarà la frontera entre el pensament inicial (Presocràtics) i el ja madur de Plató o d'Aristòtil. Idolatrat pel Cristianisme, Sòcrates serà utilitzat com a referent moral, a l'haver preferit morir a desobeir les lleis de la Ciutat, sent també font d'inspiració per d'altres moviments hel·lenístics com els Cínics o els Estoics. El seu pensament ens ha arribat majoritàriament a través de les primeres obres de Plató, quan aquest encara no havia construit del tot el seu pensament.

2.2. PLATÓ: LA CULMINACIÓ DEL PENSAMENT GREC

Plató (428-347 a C) és un dels autors més importants de tots els temps. És un gran coneixedor de la Filosofia Presocràtica, la qual serà utilitzada a l'hora d'elaborar el seu pensament.

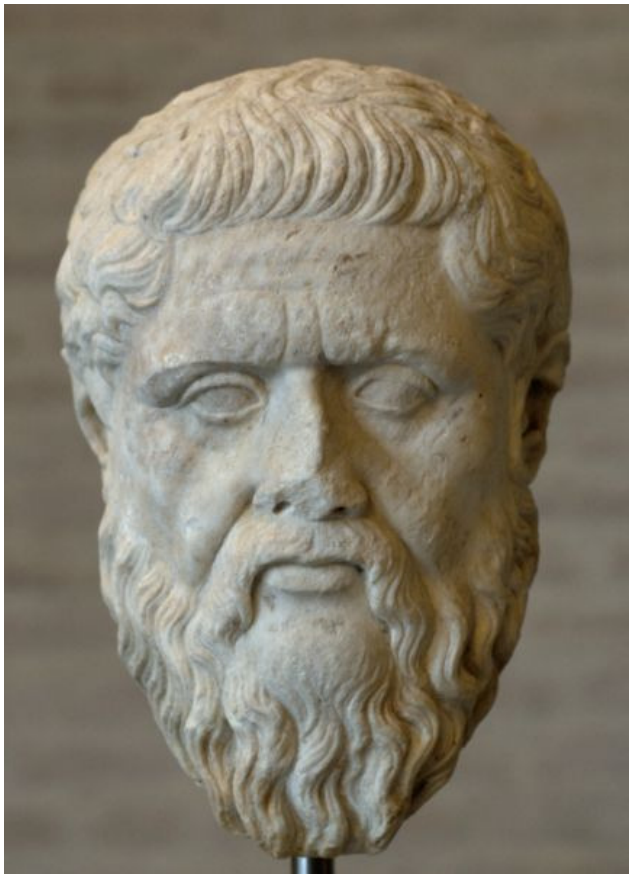

Retrat de Plató

2.2.1. INTRODUCCIÓ

En el pensament de Plató hi podem trobar les següents influències presocràtiques:

. Heràclit. Plató crearà un món totalment sotmès al canvi i, per tant, incognoscible, tal i com és el món d'Heràclit: el Món Sensible.
. Parmènides. Plató crearà un món similar, però no igual, a l'Ésser de Parmènides: El Món Intel·ligible. La diferència més important serà que Plató no considerarà l'existència d'un sol Ésser, sinó de molts éssers diferents i diferenciats (les Idees). Això farà que sigui cognoscible.
. Pitàgores. La visió dual de Pitàgores, especialment la concepció de l'ànima com a presonera d'un cos seran acceptades per Plató.
. **Sòcrates**. El Món de les Idees estarà format per universals, concepte que pren Plató del seu mestre Sòcrates, a l'igual que una certa concepció ètica del coneixement.

Cal tenir present a l'hora d'entendre quin és el plantejament filosòfic de Plató, quina és la motivació filosòfica i quin és l'origen social de Plató. Plató formava part de la classe alta

d'Atenes, ja que un avantpassat seu havia estat el darrer rei d'Atenes. Plató odia el sistema polític imperant a Atenes (la Democràcia) fent responsable als Sofistes i Pluralistes d'aquest sistema polític. Així pensarà que per poder canviar el sistema polític, caldrà crear un nou sistema filosòfic que el legitimi. Per això podem dir que la raó fonamental que impulsa a filosofar a Plató, la qual és el destí final del seu pensament, és la Política: Acabar amb la Democràcia i instaurar un règim aristocràtic; la seva vida i els diversos intents per posar en pràctica els postulats de la seva República, així ho demostren.

Plató va ser deixeble directe de Sòcrates i va escriure diversos diàlegs en els que Sòcrates és el protagonista, encara que la Filosofia que hi trobem no sigui Socràtica, sinó la de Plató. Tot i això, durant un cert temps, Plató pensava igual que Sòcrates i el que expressa en els seus primers textos és Filosofia Socràtica, evolucionant poc a poc cap a pensaments més independents.

Així trobem dins l'obra de Plató les següents etapes:

. Etapa Socràtica: els textos expressen filosofia totalment socràtica. Són els escrits de joventut: *Els enamorats, Apologia de Sòcrates,* llibre I de la *República,..*
. Etapa de Transició: Tot i que encara no els podem qualificar com a platònics, ja comença a separar-se dels pensaments del seu mestre: *Hípies, Menó, Cratil...*
. Etapa de Maduresa: Els textos mostren ja totalment Filosofia Platònica: *Fedó, Fedre, La República* (llibres II a XII*)...*
. Etapa Crítica: Plató posa en dubte el seu pensament anterior: *El Polític, el Sofista, Parmènides, Teetet...*
. Etapa Post-crítica: Torna al seu pensament propi: *Les lleis, Timeu...*

Finalment hauriem de tenir present la política democràtica d'Atenes com a element que determina el pensament polític de Plató (no oblidem que aquest és l'autèntic motor del pensament filosòfic de Plató). La Democràcia d'Atenes és una democràcia directa on tots els ciutadans són considerats amb les mateixes capacitats polítiques i, per això, alguns càrrecs públics són sortejats. Plató proposa un sistema polític més elitista, amb certes similituds amb l'Esparta vencedora a la Guerra del Peloponés, considerant que no tots els éssers humans tenen les mateixes capacitats i, com és lògic, els més capacitats són els que haurien de governar la ciutat.

2.2.2. TEORIA DELS DOS MÓNS

Plató afirma l'existència de dos móns diferents :

. **El Món Sensible**: Format pels objectes materials, és exactament igual al món d'Heràclit, fent el seu dinamisme que sigui completament incognoscible.
. **El Món Intel·ligible**: Format per universals, (Idees) és un món perfecte, immutable i, per tant, cognoscible.

Aquests dos móns estan interrelacionats. En primer lloc el Demiürg crea el Món Sensible a partir de la Perfecció Intel·ligible, però sotmès al canvi (temps i espai), és a dir, el Món Sensible és una còpia imperfecta de la Realitat Intel·ligible.
Plató no deixa massa clara quina és la realitat pròpia del Demiürg, al qual compara amb un bibliotecari que crea una biblioteca perfecta seguint un model ideal, però, amb el pas del

temps, els llibres es deterioren, l'ordre desapareix i es perd aquesta perfecció inicial, tal i com succeeix al món sensible, sotmés al canvi. Una segona relació, totalment vinculada a la primera és que si el Món Sensible és una còpia del Món Intel·ligible, els objectes sensibles s'assemblen més o menys als objectes intel·ligibles. A aquesta relació de similitud Plató l'anomena Participació. Així, quan més perfecte sigui un objecte sensible, quan més s'assembli a la Idea, direm que participa en major mesura. Cal dir que per a Plató, existeix una clara jerarquització dels móns. L'autèntica realitat no és la realitat sensible sinó la intel·ligible. El Món Sensible no és real, la realitat és el Món Intel·ligible ja que els objectes sensibles són còpies de l'autèntica realitat (els universals). Per explicar millor quina és la relació existent entre els dos Móns, Plató a *La República* ens ho explica a través del Mite de la Caverna:

> *Dins d'una caverna hi ha tancats uns presoners des de l'instant del naixement i estan lligats de tal forma que l'únic que poden veure és una paret davant d'ells. Veuen com en aquesta paret s'hi reflecteixen una sèrie d'ombres, però, com és l'únic que han vist, creuen que tota la realitat està formada per ombres i que, fins i tot ells mateixos, són ombres. Un dia, però, un presoner pot escapar-se i, al sortir fora de la caverna, en un primer moment, la llum del Sol el cega, però, poc a poc, es va acostumant a la nova intensitat de la llum i descobreix un nou món, molt més perfecte i més real que aquell que, fins aquell moment, considerava com la realitat. És capturat de nou i intenta explicar als seus companys que aquestes ombres que fins aquells moments creia reals, no són reals, ja que l'autèntica realitat és un altre món més perfecte i que és la causa d'aquestes ombres.*

L'explicació del Mite de la Caverna és clara: Les ombres que els presoners creuen que són la realitat són els objectes sensibles, els quals nosaltres creiem que formen part de l'autèntic món. Els presoners som nosaltres i la nova realitat descoberta a través de la llum del Sol, és la realitat intel·ligible a la qual és difícil arribar-hi, però és l'autèntica realitat. Finalment, el presoner que aconsegueix escapar és l'ànima del filòsof, que pot descobrir la realitat (Idees).

Les Idees són els universals, l'essència dels objectes sensibles, allò que fa que un objecte sigui el que és. Per això el Món Sensible és còpia de l'Intel·ligible i , per això es dona la relació de participació entre les dues realitats. Les Idees existeixen des de sempre i per sempre, és a dir, formen part d'un món immutable. Això significa que les Idees existeixen encara que no hi hagi objectes sensibles que hi participin. L'autèntica realitat és la realitat intel·ligible i la seva existència no està determinada pel món sensible. Finalment caldrà tenir present que aquest món és jerarquitzat, sent la Idea més important la Idea del Bé o Idea de Bellesa que tindrà una gran importància dins del procés de coneixement.

2.2.3. TEORIA DEL CONEIXEMENT

Totalment relacionat amb el tema de la divisió de la realitat en dos móns interrelacionats tenim el tema de la Teoria del Coneixement, per veure quin dels dos àmbits (Sensible o Intel·ligible) es pot arribar a conèixer. Per fer-ho dividirem el tema del coneixement en tres subapartats: Quins són els diferents àmbits de coneixement?, En què consisteix conèixer? i Com s'arriba al coneixement?

2.2.3.1. ÀMBITS DE CONEIXEMENT: EL SÍMIL DE LA LÍNIA

El primer nivell de reflexió té a veure amb el problema següent: Què podem conèixer? El problema del coneixement és força important, ja que no hem d'oblidar la polèmica entre Heràclit i Parmènides que afecta també l'àmbit del coneixement i principalment a què podem arribar a conèixer i per què.

Per mostrar millor quins són els àmbits de coneixement, Plató a *La República* ens ho explica a través del Símil de la Línia: Així, el coneixement seria similar a una línia dividida en quatre segments:

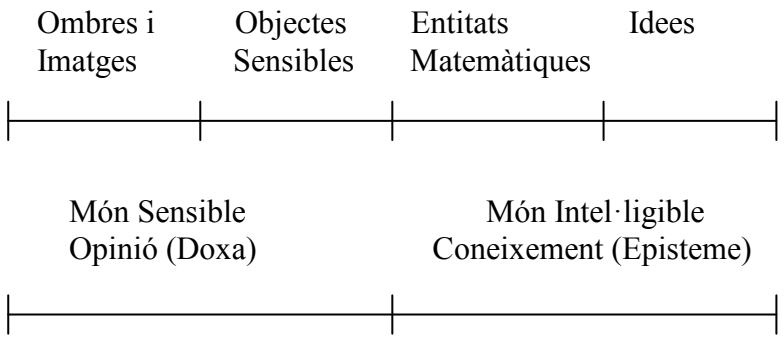

Com podem comprovar hi ha dos àmbits diferents de coneixement:

a) En primer lloc el Món Sensible, del qual no podem conèixer res, ja que el coneixement d'una realitat com la material, que canvia constantment, és del tot impossible (recordem la teoria d'Heràclit). Però tampoc podem afirmar que d'aquest món tenim ignorància, sinó que direm que d'aquest món només podem arribar a tenir opinió (Doxa) que serà definida com el terme mig entre la ignorància i el coneixement.

b) En segon lloc el Món Intel·ligible, l'autèntica realitat formada per Idees (universals). Al ser immaterial i immutable és perfectament cognoscible i, , per això és l'àmbit del coneixement (Episteme).

Així hem de destacar el diferent nivell de coneixement al qual podem arribar respecte a cadascun dels móns postulats per Plató: l'opinió com a terme mig entre el coneixement i la ignorància, respecte al Món Sensible i el coneixement ple respecte a la Realitat Intel·ligible del Món de les Idees.

2.2.3.2. QUÈ ÉS CONÈIXER? LA REMINISCÈNCIA

L'ésser humà és dividit en cos i Ànima, sent l'Ànima la part més important. Aquest aspecte del pensament de Plató el trobem ja a Pitàgores. Això és important ja que és l'Ànima l'encarregada de conèixer. Si analitzem el procés de coneixement haurem de dir que nosaltres ja sabem què és conèixer, ja que som capaços de reconèixer què significa el coneixement. Si això no fos així, quan arribessim a conèixer no sabríem que ja hem arribat a assolir el coneixement i com això no succeeix, l'única possibilitat és afirmar que la nostra Ànima ja coneixia plenament abans d'unir-se al nostre cos.

Així, conèixer no és sinó recordar allò que l'Ànima ja sabia quan vivia sola al Món de les Idees contemplant la Idea de Bellesa i que ha oblidat a l'unir-se a un cos. A aquest procés de record d'allò que l'Ànima ja coneixia se l'anomena Reminiscència. Això connectarà directament amb la concepció platònica de l'Ànima.

2.2.3.3. COM ES CONEIX? LA INTUÏCIÓ

Ja que el coneixement només és possible respecte al Món Intel·ligible i per tant es tracta d'un coneixement d'universals, podria pensar-se que el mètode de coneixement és la inducció, és a dir, a partir dels objectes particulars, arribar als universals. Però això voldria dir acceptar com a base inicial del coneixement als particulars sensibles, fet que no serà acceptat pel pensament de Plató. L'Home només pot arribar als universals a través de la Intel·ligència pel camí de l'abstracció: La Intuïció de la realitat intel·ligible, sense utilitzar mai com a eina la Realitat Sensible. Per realitzar aquesta Intuïció Plató considera l'existència de tres eines importants:

. **Impuls eròtic**. La Idea de Bellesa és la Idea més important ja que es tracta de la Idea d'Idees. Per això, la Idea de Bellesa és font de coneixement. L'ésser humà sempre se sentirà atret per la Bellesa a través de l'amor. Per això podem parlar d'un cert impuls eròtic que ens determina a perseguir el coneixement.

. **La Dialèctica**. Serà el mètode dialogat (similar en aquest aspecte a la Maièutica Socràtica) que intentarà contraposar una tesi a una antítesi, per poder arribar a una síntesi definitiva.

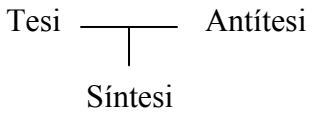

. **La Catarsi**. El procés de coneixement és un procés clau per determinar la salvació de l'Ànima de l'ésser humà desprès de la mort. Per això el coneixement funciona com a purificació d'aquesta Ànima.

2.2.4. LA CONCEPCIÓ D'ÀNIMA

La Concepció de l'Ànima, segons Plató, ve totalment determinada per la visió Pitagòrica que formulava que l'Ànima és l'autèntic Jo de l'ésser humà, que aquesta Ànima pot viure perfectament sense un cos i que és presonera del cos degut a la necessitat de trobar la purificació desprès del pecat. Així, segons Plató, l'Ànima de l'ésser humà és immortal, no morirà desprès de la mort del cos i ho intentarà demostrar amb quatre arguments:

. L'Ànima és sinònim de Vida i res no pot patir el contrari del que és, per tant l'Ànima, que és Vida, no pot patir la mort, així doncs, és immortal.
. La Reminiscència ens ha mostrat que l'Ànima és Pre-existent. Res no ens fa indicar que no sigui Post-existent.
. L'Ànima és similar a la Idea i com la Idea és immaterial i immortal, l'Ànima també és immortal.

. Argument ètic. Si l'Ànima fos mortal, tothom rebria el mateix premi-càstig, ja que els bons i els dolents no serien premiats o castigats per la seva vida. Això no seria just i, per tant és necessari que l'Ànima sigui immortal per poder premiar als justos i castigar als dolents.

Un cop demostrada la Immortalitat, a través del Mite de l'Auriga ens intenta explicar quina és l'estructura de l'Ànima:

> *L'Ànima és similar a un carro alat amb un auriga de conductor i dos cavalls; l'un és fort, obedient, dòcil, noble..., mentre que l'altre és capritxós, desobedient... Això fa que la conducció del carro sigui prou complicada, ja que no sempre l'auriga aconsegueix portar el carro per allà on vol. El carro, que viu al Món Intel·ligible, gira al voltant de la Idea de Bellesa, la qual és font de coneixement. Quan el carro es desvia i l'auriga no pot contemplar la Idea de Bellesa, el carro perd les ales del coneixement, es fa pesada i cau al Món Sensible unint-se a un cos. Per això Plató considera que l'Ànima és presonera del cos. L'Ànima, el que ha de fer si vol tornar a viure lliure d'un cos, és conèixer per poder tornar a volar i poder ascendir al Món de les Idees, el seu lloc natural.*

Plató afirma que l'Ànima té tres parts diferenciades:

.**L'Ànima Racional.** És el coneixement i la raó. Representada al mite per l'auriga.
.**L'Ànima Irascible.** És l'Ànima de la força i l'honor. Representada al mite pel cavall noble.
.**L'Ànima Concupiscible**. És el desig i les passions. Representada al mite pel cavall capritxós i desobedient.

Tots nosaltres tenim les tres Ànimes, però sempre tenim una més desenvolupada que la resta. Aquest detall serà molt important pel pensament de Plató, ja que tindrà un paper fonamental a l'hora de considerar la teoria política de Plató, estretament relacionada amb la concepció de l'Ànima. També cal destacar que el coneixement posseeix una motivació ètica.

El conèixer permetrà al filòsof, que és qui coneix, salvar-se i poder alliberar la seva Ànima de la presó que significa el cos i així poder tornar al lloc natural de l'Ànima: La Realitat Intel·ligible.

2.2.5. TEORIA POLÍTICA

Com ja hem anticipat anteriorment, la Teoria Política de Plató és una de les qüestions més importants del seu pensament, ja que, gairebé podríem afirmar que es tracta del motor del seu pensament filosòfic. El què vol fer Plató és acabar amb el sistema democràtic imperant a Atenes, amb característiques tan pròpies com el fet de que alguns dels càrrecs importants són sortejats. Plató afirmarà que aquesta no és la millor forma de garantir l'eficàcia política i , per això proposa un sistema polític alternatiu seguint uns principis ja establerts a Esparta, on els càrrecs siguin ostentats per aquells que estiguin més capacitats (Aristocràcia: *El Govern dels Millors*),. Aquí intervindrà la triple divisió de l'Ànima, ja que la preparació de cada individu dependrà de quina sigui l'Ànima que cada individu tingui més desenvolupada.

Així, aquells que tinguin l'Ànima Racional més desenvolupada hauran de ser destinats a formar part de la Classe Governant per poder dirigir la ciutat, degut a que tenen una major capacitat cognitiva (Filòsof-Rei); aquells que tinguin l'Ànima Irascible més desenvolupada hauran de ser destinats a formar part de la Classe Guerrera per defensar la ciutat; finalment, aquells que tinguin l'Ànima Concupiscible més desenvolupada hauran de ser destinats a formar part de les Classes Productives i abstenir-se d'intentar regir els destins de la ciutat. D'aquí neix el concepte de Rei-Filòsof que Plató vol implantar, ja que qui ha de governar la ciutat ha de ser el savi, qui posseeix més desenvolupada l'Ànima Racional. Els savis tindran així un paper enorme dins l'estructura de l'Estat ja que seran ells els encarregats de dirigir-lo.

Per això hi haurà una qüestió fonamental dins la ciutat ideal dissenyada per Plató: L'Educació. Cada individu serà educat segons la seva capacitat donant la major importància a les virtuts pròpies de cada classe social (La prudència pels governants, la força pels guerrers i la moderació pels productors). Així s'aconseguirà una vida feliç, d'acord amb les diferents virtuts. la Justícia serà així definida com el perfecte equilibri entre les diferents classes socials. Plató prendrà d'altres mesures també amb objectius morals. Establirà una absoluta igualtat entre homes i dones i tindran les mateixes oportunitats. La institució familiar quedarà dissolta amb la intenció que ningú no consideri els fills o els pares com a propis, sinó comuns (evitant-se així l'assassinat), facilitant al mateix temps la important tasca de l'Educació que estarà en mans de l'Estat. De la mateixa forma i amb un objectiu similar, s'abolirà la propietat privada, eliminant-se l'altre gran mal de la ciutat: el robatori. Aquesta és la base fonamental de l'Estat Platònic definit com a Aristocràcia, ja que el govern és en mans dels millors; les diferents classes socials de les que parlàvem són classes de poder polític i no pas classes econòmiques.

Posteriorment Plató analitza els diferents estats possibles, seguint l'ordre que seguiria de forma natural el procés de degeneració política:

. **Aristocràcia o Monarquia**. El govern està en mans dels més capacitats per fer-ho. La diferència entre l'Aristocràcia i la Monarquia ve donada pel nombre de governants (un a la Monarquia, un grup a l'Aristocràcia). És l'única forma justa de govern.
. **Timocràcia**. El govern està controlat pels militars. No és un govern dolent en sí, però donarà pas a l'Oligarquia.
. **Oligarquia**. Una petita minoria, l'élite econòmica, controla el poder i els seus abusos fan que el poble prengui el poder per la força instaurant-se una Democràcia.
. **Democràcia**. El Govern és en mans del poble, però la massa no està preparada per governar i, en realitat, es tracta d'una Anarquia que permet que el més demagog es faci fàcilment amb el poder instaurant-se una Tirania.
. **Tirania**. És la pitjor forma de govern, ja que la ciutat és en mans d'un individu que té com a màxima preocupació el bé particular en lloc del bé públic.

2.2.6. ÈTICA

Dins la visió ètica de Plató, el qual es preguntarà per allò que és bo per l'ésser humà, tindrà una importància singular quina és l'estructura de l'ésser humà. Al ser un ésser dual, allò que és bo no podrà ser exclusivament el coneixement i tampoc només el plaer. Així serà l'equilibri del coneixement i el plaer el què permetrà a l'ésser humà arribar a la Felicitat.

Així, de la mateixa forma que la Justícia serà l'equilibri entre les diferents classes socials de la Ciutat, la Virtut serà definida com l'equilibri entre les tres part de l'Ànima, sent la virtut el camí per arribar a aconseguir el Bé Suprem per a l'ésser humà: La Felicitat.

2.2.7. ESTÈTICA

Podria semblar a primera vista que l'Art (la Bellesa feta per l'ésser humà) seria molt apreciat per Plató. En canvi, Plató rebutja l'Art, ja que es tracta de fer còpies de còpies sensibles, doblement allunyades de la Realitat Intel·ligible. Paral·lelament, Plató farà fora de la seva ciutat als poetes que mostren deus plens de vicis i defectes com els humans, ja que això no pot ser mai veritat.

2.2.8. TEOLOGIA

És tracta d'un aspecte menor, ja que el pensament de Plató anticipa moltes de les qüestions pròpies d'autors posteriors però sense mostrar clarament la figura d'un Déu. La divinitat hi és present, però de forma difosa sense mostrar-se clarament. Aspectes de la Idea de Bellesa o el Demiürg així ho mostren. Tot i això no serà difícil convertir-lo en un autor cristià.

2.2.9. IMPORTÀNCIA DE PLATÓ AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Whitehead afirmà que tota la Filosofia Occidental no és més que notes a peu de pàgina de la filosofia de Plató. La frase és encertada ja que serà Plató qui marqui les regles del joc filosòfic a Occident. A més a més, ja sigui directa o indirectament a través del seu deixeble Aristòtil, el seu pensament serà el centre de l'univers filosòfic durant més de 2000 anys. La institució creada per Plató: l'Acadèmia, tindrà una llarga existència fins el segle V d.C. quan serà tancada, tot i que, en certa mesura el seu pensament anirà pitagoritzant-se.

Com ja hem dit, la primera influència del pensament de Plató la rebrà Aristòtil, però, serà a partir de les obres de Plotí i St. Agustí (qui s'encarregarà de fer-lo compatible amb el Cristianisme) quan el pensament de Plató, malgrat només conservar-se un petit fragment del Timeu, serà hegemònic fins als segles XI - XII quan es recuperi l'obra aristotèlica a través de la Escuela de Traductores de Toledo.

La fugida dels savis grecs de Constantinoble a Itàlia al segle XV, degut a l'atac dels turcs farà que Occident recuperi l'obra platònica i permetrà l'inici a Itàlia d'una sèrie de moviments filosòfics de caire Neoplatònic sent Lorenzo Valla, Marsilio Ficino, Pico della Mirandola... els màxims exponents. La Nova Ciència a partir de Copèrnic i la Nova Filosofia Moderna, a partir de Descartes, faran que el pensament Platònic abandoni definitivament l'avantguarda del pensament, però com deia Whitehead, continua marcant-nos les regles del joc.

2.3. ARISTÒTIL: LA FILOSOFIA DEL SENTIT COMÚ

Aristòtil (384-322 a C) no serà un ciutadà d'Atenes, ja que era originari de Macedònia. Va anar a estudiar a l'Acadèmia de Plató a Atenes on, posteriorment, hi va ser professor durant prop de 20 anys. Això va determinar que el seu pensament tingués una arrel profundament platònica: així, inicialment el seu pensament serà totalment platònic, per, poc a poc, anar adquirint el seu pensament trets diferenciats del pensament del seu mestre Plató. Desprès de la mort de Plató, Aristòtil abandonarà l'Acadèmia al no ser nomenat director i tornarà a Macedònia per fer-se càrrec de l'educació d'Alexandre el Gran. Quan aquest arriba al poder tornarà a Atenes on fundarà la seva pròpia escola: el Liceu. Al cap d'un temps, Alexandre va conquerir tota Grècia, Pèrsia i va arribar fins el riu Indo. Al morir aquest, Aristòtil serà acusat d'espionatge a favor de Macedònia i fugirà d'Atenes per evitar ser ajusticiat, tal i com ho va ser Sòcrates, morint l'any següent a l'exili.

Bust d'Aristòtl

2.3.1. INTRODUCCIÓ

Aristòtil va escriure dos tipus d'obres: Exotèriques (destinades al públic) les quals s'han perdut i Esotèriques[1] (destinades a la circulació interna dins del Liceu) que són les que actualment es conserven, les quals van ser ordenades per Andrònic de Rodes al segle I a C. Jaeger va adonar-se a principis del s. XX que l'ordenació efectuada per Andrònic, la qual havia estat acceptada per tothom des del segle XI, és molt imperfecta ja que comet greus errors cronològics en la seva ordenació, sense tenir en compte l'evolució del pensament aristotèlic que inicia el seu pensament des de postures platòniques.

[1] Aquests són els textos que ens han arribat.

També seria interessant afegir que el motor que determina el pensament d'Aristòtil és acabar de forma definitiva amb la polèmica entre Heràclit i Parmènides respecte a la coexistència de l'ésser i el moviment, polèmica que no havia estat superada per Plató, ja que aquest separarà els éssers (Món Intel·ligible) dels mòbils (Món Sensible) però sense fer-los compatibles com serà la intenció inicial del pensament d'Aristòtil.

2.3.2. METAFÍSICA

Com ja hem assenyalat, quan Aristòtil inicia el seu pensament, la polèmica entre Heràclit i Parmènides és encara viva. Així aquesta polèmica ens mostra la impossibilitat de fer compatibles l'ésser i el moviment. Heràclit accepta l'existència del moviment, però els éssers no són estables. En canvi Parmènides assenyala l'existència d'un ésser estable, però sent totalment impossible el moviment o el canvi. A més a més hi havia un tret comú dels dos pensaments: el coneixement és totalment impossible. Com ja hem assenyalat, la solució platònica no serà efectiva, ja que separarà els éssers dels mòbils, mostrant, encara, una postura filosòfica incapaç de fer compatibles l'ésser i el moviment. Aristòtil ho solucionarà afirmant que *L'ésser es diu de diverses maneres*.

Amb això el que diu és que el moviment no seria des d'un Ésser rígid al No-ésser, sinó des d'un ésser específic a un altre, ja que hi ha diferents formes de ser.

A aquestes diferents formes de ser les anomenarà *Categories*, les quals seran dividides en dos grans grups:

. La Substància. És l'autèntic ésser, definida com allò que pot existir per sí sol.

. Els Accidents. Són les diverses formes de ser de la substància. Són 9: Quantitat, Qualitat, Relació, Lloc, Temps, Posició, Estat, Acció i Passió.

Com hem vist, la substància és l'autèntic ésser ja que els accidents són les diverses formes de ser de la Substància i sense la qual, aquests no tenen sentit. Per això, la Metafísica, que serà definida com la Ciència de l'ésser en quant a ésser, estudiarà la substància ja que aquesta és l'ésser. En un principi, quan encara era platònic, Aristòtil afirmarà que la substància és l'universal, però posteriorment, canviarà de parer i afirmarà que la substància és el particular, el qual és el compost de Matèria i Forma. Entenem per Forma allò que fa que un objecte sigui el **què** és (universal) mentre que la Matèria és allò que fa que un objecte sigui **qui** és, és a dir, la Matèria és l'element individualitzador. Però la substància no és la Forma, ni la Matèria, sinó el compost de Matèria i Forma. Així veiem que Aristòtil uneix exactament allò que Plató separava; Plató afirma l'existència d'elements universals i materials, però separats formant dos móns, mentre que Aristòtil afirma que aquests dos elements (universal i matèria) formen una unitat indissoluble a la qual anomena substància.

Per això, l'autèntic ésser és el particular, el compost de Matèria i Forma. Mai no trobarem Matèria sense Forma i mai no trobarem (excepte en un cas molt especial) Forma sense Matèria. Aquesta és la diferència fonamental entre la concepció de l'ésser de Plató i d'Aristòtil. Tot i això, veurà que és tan important la Forma que, de vegades, l'anomenarà Substància Segona.

El propi Aristòtil s'encarregarà de criticar el pensament de Plató sobre la separació dels elements universals respecte dels materials afirmant el següent:

. Les Idees són una reduplicació absurda dels objectes sensibles.
. Condueixen a l'admissió d'Idees no admisibles des del sentit comú.
. No aporten res de nou a l'explicació del Món Sensible.
. És impossible que les essències existeixin separades dels objectes dels quals són essència.

Com podem veure el pensament d'Aristòtil és clarament diferenciat del pensament de Plató, però no totalment oposat a la seva visió de l'ésser, ja que Aristòtil també troba elements materials i universals en els diversos éssers, però sense separar-los radicalment en dos móns com fa Plató, fent que la darrera crítica al pensament de Plató sigui la més important, afirmant que l'ésser és un compost de Matèria (element material) i Forma (element universal).

2.3.3. EL CANVI O EL MOVIMENT

Fins ara hem analitzat el problema de l'ésser sense fer cap tipus de referència a l'altre element de la Polèmica entre Heràclit i Parmènides com seria el problema del moviment o canvi. Heràclit afirmava que el moviment era totalment imprevisible cosa que dificultava, fins fer impossible, el coneixement, mentre que Parmènides afirmava la impossibilitat del moviment. Aristòtil afirmarà que el moviment és possible, però no és cert que el moviment sigui totalment imprevisible, ja que els éssers només poden arribar a ser, allò que poden arribar a ser. Així definirà *Potència* com les possibilitats futures d'un ésser i *Acte* com allò que un ésser és.

Moviment serà, doncs, el pas de la Potència a l'Acte o dit d'una altra forma, el moviment serà definit com l'actualització de les potències de l'ésser en acte. Amb això Aristòtil mostra que el moviment és perfectament previsible i, per tant, la pretensió del pensament d'Heràclit de creure en un moviment imprevisible que ens porta a la impossibilitat del coneixement, és totalment injustificada. La polèmica està totalment superada, tant en el terreny de l'ésser, com en el terreny del moviment.

Si intentem relacionar el problema del moviment amb el problema de l'ésser ens adonem que les definicions d'acte i de Forma coincideixen ja que tant l'acte com la Forma són el que determinen que un ésser sigui el què és. Al mateix temps, veiem com allò que determina les possibilitats futures d'un ésser és la seva Matèria, de tal forma que si trobéssim un ésser immaterial, aquest seria immòbil, ja que no tindria potències.

Una altra qüestió interessant ve donada per intentar trobar què és primer, si l'acte o la potència, adonant-se Aristòtil del fet següent: per poder ser alguna cosa en el futur, s'ha de ser abans alguna cosa en el present, per tant, per poder tenir potències cal tenir abans acte, fent que l'acte sigui anterior a la potència, determinant això que l'univers sigui infinit en el temps: no ha estat creat, sinó que existeix des de sempre.

Aristòtil farà dues classificacions diferents sobre els tipus de moviment o de canvi:

1. Canvi Substancial. És aquell canvi que afecta a la substància, és a dir, és aquell canvi que fa que un objecte deixi de ser allò que és. Naturalment, això es produeix, quan l'afectada és la Forma.
2. Canvi Accidental. És aquell canvi en el que l'objecte no deixa de ser allò que és.

Una segona classificació seria la següent:

a) Generació-Corrupció. És el canvi del naixement i la mort de l'ésser. És tracta, doncs, d'un canvi substancial.
b) Traslació. És el canvi que afecta a les categories de temps i espai. És un canvi accidental.
c) Augment-Disminució. És el canvi que afecta a la categoria quantitat. És també un canvi accidental.
d) Alteració. Afecta a la resta de categories accidentals. Es tracta d'un canvi accidental.

Una altra qüestió important és que el moviment és etern i que tot allò que es mou és mogut per un altre, fet que ens obliga a considerar la necessitat de l'existència d'un Primer Motor que sigui immòbil. Abans ja hem parlat de la possibilitat d'un ésser immaterial, el qual seria Acte Pur i per tant immòbil, mentre que ara, Aristòtil ens ha mostrat la necessitat de la seva existència com a iniciador del moviment com a Primer Motor Immòbil: Déu (segons la tradició cristiana). Això estarà estretament relacionat amb la visió de l'univers d'Aristòtil, element molt important del seu pensament, ja que serà la visió del món acceptada fins l'obra de Copèrnic al s. XVI. Aristòtil afirmarà que la Terra és immòbil al centre de l'univers, mentre que la resta del món gira al seu voltant. El Primer Motor és fora de l'univers el qual, de forma indirecta (com per amor) fa que l'esfera de fixes marqui l'inici del moviment i aquest es vagi comunicant a la resta d'esferes interiors:

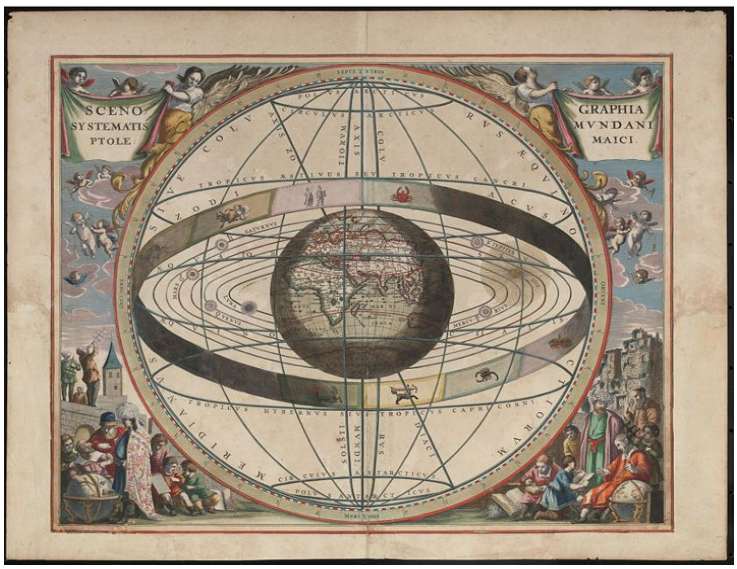

Model Geocèntric

Aristòtil estableix una jerarquització de l'univers dividint-lo en dues zones diferenciades:

. **Món Sublunar.** És la regió de l'univers compresa entre la Terra i la Lluna (sense incloure-la). És el món de la generació i corrupció, formada pels quatre elements d'Empèdocles (terra, aigua, aire i foc), sent el moviment propi d'aquest món el rectilini uniformement accelerat (MRUA).

. **Món Supralunar**. És la regió que hi ha més enllà de la Lluna. És format per la *Quintaessència* (èter) i el moviment propi d'aquest món és el circular i uniforme (MCU).

Finalment, Aristòtil intenta trobar quines són les causes dels diversos éssers, trobant-ne les següents:

. **Causa Material**. És la Matèria i element individualitzador.
. **Causa Formal.** És la Forma i element universal de l'ésser.
. **Causa Eficient.** És l'ésser exterior que fa possible l'ésser.
. Causa Final. És la raó i finalitat de l'objecte.

La causa més important per Aristòtil és la Causa Final i, per això de vegades, l'anomenarà Causa Primera, ja que és la que determina en major mesura la realitat de l'ésser. Si intentem trobar quines són les causes d'un objecte particular (*El David* de Miquel Angel) tindríem: Causa Material: el marbre; Causa Formal: estàtua; Causa Eficient: Miquel Angel; Causa Final: la Bellesa.

Aquí caldria analitzar amb més atenció la Causa Material, ja que en nombroses ocasions s'afirma que la matèria d'un objecte és una Substància (ferro, fusta, llana...) i per tant un compost de Matèria i Forma. Per això Aristòtil distingirà entre Matèria Primera (La matèria que posseeix un objecte, totalment incognoscible i que no canvia malgrat tots els canvis que afecten a l'objecte, ja siguin canvis substancials o accidentals) i Matèria Segona que seria aquesta Substància Material de la que parlàvem (fusta, ferro...).

2.3.4. LÒGICA

A l'hora de considerar les categories es pot arribar a elles des de dos punts de vista diferents. Des del punt de vista de l'ésser (Metafísica) o des d'un punt de vista lingüístic (Lògica). Així definiríem substància com allò que pot ser subjecte d'una oració i accidents com els diferents predicats de la substància. La casa és molt gran. *La casa* (substància) *molt gran* (categoria de quantitat). Això ens portarà directament al concepte de proposició, definida com la mínima informació plena. De proposicions n'hi ha de quatre tipus segons les dues díades següents: afirmativa-negativa, universal-particular.

Així arribem al raonament sil·logístic el qual tindria la següent estructura típica:

Tots els homes són mortals
Sòcrates és un home

Sòcrates és mortal.

Veiem com l'estructura del sil·logisme és deductiva, però necessitem una inducció prèvia per arribar a les premises, sense la qual la deducció seria impossible (el coneixement, com veurem posteriorment). Un grup de les premises a les quals s'arriba és el dels axiomes (veritats indemostrables però evidents) destacant-hi entre ells el principi de no contradicció: *Res no pot ser i no ser alguna cosa al mateix temps*, no sent solament un principi lògic sinó que també és un principi metafísic que afecta a l'ésser.

2.3.5. CONCEPCIÓ DE L'ÀNIMA

Una de les diferències fonamentals del pensament d'Aristòtil respecte al de Plató, la trobem a la Concepció de l'Ànima. Així, mentre Plató considera que l'Ànima de l'ésser humà és immortal i pot viure separada del cos, ja que el seu estat natural és el Món Intel·ligible, allunyada de la realitat sensible, Aristòtil reprèn el concepte d'Ànima simplement com allò que possibilita la vida a un cos, independentment de si és material o no. Segons Aristòtil l'Ànima és material i per tant mortal, completament allunyat del pensament de Plató i del Pitagorisme.

A més a més, Aristòtil no reflexionarà només sobre l'Ànima humana, sinó que també ho farà sobre les diferents Ànimes de la resta d'éssers vius, ja que, en definitiva, Aristòtil tindrà un gran interès per la Biologia. Així afirma que hi ha tres tipus d'Ànimes:

. **Ànima Nutritiva.** És l'encarregada de proporcionar aliment i reproducció. La tenen tots els éssers vius i és la pròpia dels vegetals.

. **Ànima Sensitiva**. És la que permet interactuar amb el medi exterior. És la pròpia dels animals.

. Ànima Racional. És la raó i la intel·ligència. Exclusiva de l'ésser humà. Dividida en dues parts:

> . **Intel·lecte Agent**. És l'element immaterial i immortal de l'Ànima. Però no és individual, sinó comú. Per això, res que sigui individual sobreviu a la mort.
>
> **. Intel·lecte Pacient.** És l'element material i mortal de la intel·ligència.

El coneixement té el següent procés: Quan l'objecte impacta els nostres sentits, l'Intel·lecte Agent projecta sobre l'Intel·lecte Pacient la Forma o essència de l'objecte. Així, el coneixement, a l'igual que per a Plató, és un coneixement d'universals, però a diferència d'aquest, el coneixement no és possible al marge de l'experiència. Si no hi ha experiència, l'Intel·lecte Agent no projecta res sobre l'Intel·lecte Pacient, fent impossible el coneixement. Així, podem dir que l'Intel·lecte Agent és coneixement en acte, mentre que l'Intel·lecte Pacient és coneixement en potència i podríem definir el coneixement com l'actualització del coneixement en potència de l'Intel·lecte Pacient, gràcies a l'Intel·lecte Agent.

2.3.6. ÈTICA

L'estudi de l'ètica sempre està relacionat amb la conducta humana a partir dels principis del Bé i del Mal. Així Aristòtil afirma que no hi ha només un Bé sinó que hi ha diferents béns, definint el concepte de Bé a partir de la finalitat de les accions. Ningú no tendeix al mal, ja que el Bé és el motor de les accions humanes, és a dir, l'ésser humà tendeix a la seva felicitat, ja que la felicitat serà aquest motor de les accions humanes. Hem d'admetre, però, que és un concepte difícil de definir. Aquest bé ha de ser d'acord amb la natura pròpia de l'ésser humà. Allò que diferencia l'ésser humà de la resta d'éssers és la seva intel·ligència, la capacitat racional.

Per això l'ésser humà només serà feliç si realitza l'activitat intel·lectual; l'ésser humà feliç viu bé i té una conducta correcta. Però també admet que és necessari un cert nivell de benestar material per poder garantir aquesta felicitat.

Hi ha un altre concepte molt important dins la concepció ètica d'Aristòtil: la virtut, que podria ser definida com el camí propi per aconseguir la felicitat. De virtuts n'hi ha de dos tipus:

. Virtuts Ètiques: Són les virtuts morals com la força, la justícia...
. Virtuts Dianoètiques: Són les virtuts intel·lectuals com la saviesa, la prudència...

Tota virtut neix de l'hàbit, cap virtut és apresa naturalment. Cal cultivar-la, ja que sense aquest treball voluntari i lliure, la virtut no és possible. Per això Aristòtil no compartirà la visió de Sòcrates que afirmava que només cal saber què és el Bé per actuar de forma correcta. Aristòtil corregirà aquesta visió afirmant que no hi ha prou amb saber què és el Bé per actuar de forma correcta, cal voler actuar de forma correcta. Finalment, a l'hora de considerar quina és l'actitud virtuosa caldrà tenir en compte que la virtut serà definida com el terme mig de dos extrems viciosos (per excés o per defecte); per això, la virtut serà acceptada sempre com a sinònim de moderació.

2.3.7. POLÍTICA

A l'hora d'analitzar el pensament polític d'Aristòtil cal tenir en compte que era un *Meteko* (estranger) sense cap tipus de dret polític a Atenes. Aristòtil no compartirà la visió de Plató sobre la Democràcia, ja que serà partidari del sistema democràtic, però crític amb la Democràcia implantada a la Ciutat d'Atenes. Així afirmarà, que a l'igual que la virtut era definida com el terme mig, la classe social que hauria d'ostentar el poder és la classe mitja (l'intermig entre rics i pobres). Considerarà els diferents estats polítics segons les variables Bo-Dolent segons es preocupin dels interessos públics o privats i Govern d'un-d'uns quants-de tots:

	Un	**Uns quants**	**Tots**
Bo	Monarquia	Aristocràcia	Politeia
Dolent	Tirania	Oligarquia	Demagògia

L'ésser humà és un ésser social per natura. (*L'Home és un animal polític*). Per això hem de dir que la societat no és un fet artificial. L'ésser humà està cridat a viure en societat, degut a la seva natura biològica, al no ser autosuficient, es veu obligat a col·laborar amb d'altres éssers humans i formar grups socials, entre els que destaca, per ser la millor forma d'administrar un Estat, la Ciutat-Estat (La Polis). L'Estat té l'objectiu de garantir la bona vida als ciutadans i així possibilitar que els ciutadans siguin feliços. (Com veiem ètica i política estan profundament relacionats en el pensament d'Aristòtil).

2.3.8. ESTÈTICA

Aristòtil no compartirà la visió negativa de Plató respecte l'Art, sinó que l'apreciarà com un fet positiu. A l'analitzar-lo hi troba els següents trets característics:

. La Mímesi. L'Art copia la natura, però l'artista té l'habilitat de, partint de particulars, plasmar l'universal dins la matèria.

. La Catarsi. Determinades disciplines artístiques (Música, Tragèdia) provoquen en l'espectador una purificació de l'ànima degut a la seva bellesa.

2.3.9. TEOLOGIA

A l'hora de parlar de Déu cal dir que el Déu d'Aristòtil és un Déu que és fora d'aquest univers (és immaterial) i és el responsable indirecte del moviment (Primer Motor Immòbil), ja que Déu no seria la Causa Eficient del moviment, sinó la seva Causa Final. (Déu mou com per amor). Déu, com acte pur que és, és perfecte, ja que és la forma viva més perfecta possible, la intel·ligència i té com a objectiu pensar sobre ell mateix. Es tracta, doncs, d'un Déu que no intervé en aquest món, negant l'existència de la providència divina.

2.3.10. IMPORTÀNCIA D'ARISTÒTIL AL LLARG DE LA HISTÒRIA

El Liceu va tenir una llarga vida com a centre d'estudis filosòfics i serà des del Liceu on es publicaran les obres d'Aristòtil al segle I a C. Aquests textos d'Aristòtil es van perdre per a l'Occident Cristià, tot i que tant la Europa Ortodoxa, com l'Islam van conservar les obres d'Aristòtil al llarg de tota l'Edat Mitja. A partir dels segles XII-XIII, l'obra Aristotèlica es recupera per a l'Occident Cristià, des de l'Islam, gràcies a *La Escuela de Traductores de Toledo*, partint dels comentaris d'Averrois; hi haurà un intent important d'oblidar l'Averroisme i convertir Aristòtil en un autor compatible amb el pensament cristià. Això serà aconseguit per St. Albert el Gran i St. Tomàs d'Aquino, fins al punt que el Tomisme serà acceptat com la Doctrina Oficial de l'Església Catòlica fins als nostres dies. Serà Aristòtil un dels autors més importants de la Història al formular el primer sistema científic, vigent durant més de 2000 anys, fins ser substituït pel sistema de Newton. Cal dir que la vigència de la Filosofia Grega s'acabarà amb Descartes, el qual iniciarà ja la nova etapa de la Filosofia Moderna. Finalment, destacar que no va ser fins al segle XX, quan Jaeger s'adonà dels enormes errors cronològics realitzats per Andrònic a l'hora d'ordenar els textos aristotèlics, fet que ha obligat a reinterpretar el pensament d'Aristòtil corregint-hi aquests errors.

2.4. LA FILOSOFIA HEL·LENÍSTICA I ROMANA (EPICUR)

Entenem com a Filosofia Hel·lenística, el pensament grec posterior a la creació de l'Imperi Macedoni d'Alexandre el Gran i que tindrà continuitat dins l'època Romana, ja que Roma, després de conquerir Grècia, adoptarà la seva Religió i el seu pensament filosòfic, fins arribar a ser digna successora. Comencem l'anàlisi del pensament Hel·lenístic amb Epicur i l'Epicureisme.

2.4.1. EPICUR I L'EPICUREISME

Epicur és un dels filòsofs més destacats del període Hel·lenistic, el qual, sent força proper en el temps del pensament clàssic de Plató o Aristòtil, viu un context filosòfic i polític força diferent. En primer lloc i pel que fa a la política, Grècia ha perdut l'estructura política basada en la polis com a Ciutat-Estat.

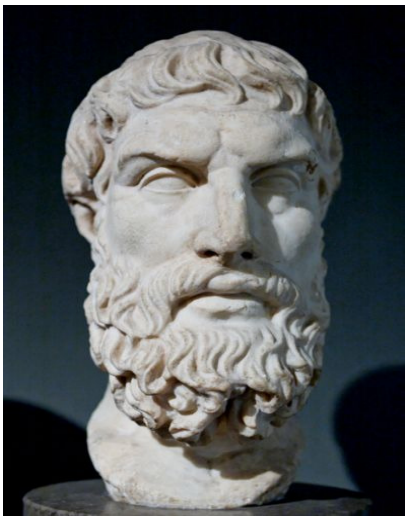

Bust d'Epicur

2.4.1.1. INTRODUCCIÓ

La figura més original entre els filòsofs que representen el nou horitzó intel.lectual de l'època hel·lenística és Epicur (341-270 a C). Epicur vivia amb els seus deixebles al "jardí". Epicur i els seus amics feien al "jardí" una vida extraordinàriament moderada i el tipus de convivència que mantenien deixava veure la influència del caràcter amable i generós del fundador. Eren coneguts com *els del jardí,* per la seva forma especial de conviure. Per això sorprèn la fama que, al llarg de la història, ha tingut posteriorment l'epicureisme. Efectivament, ser "epicuri" semblava que estava unit a una forma de vida en què imperaven els desitjos incontrolats i el plaers, res més llunyà de la realitat del pensament d'Epicur. Com es va forjar aquesta llegenda no deixa de ser un exemple ben interessant de les tergiversacions i les manipulacions de què, de vegades, són objecte les opinions i els esdeveniments que determinen la vida.

Alexandre el Gran, malgrat la curta durada del seu Imperi, ha canviat de forma definitiva la política grega (la polis desapareix sent absorvida per l'Imperi). Pel que fa a l'element filosòfic, els autors hel·lenistícs es preocupen per elements més pràctics que els del Període Clàssic, ja que la preocupació fonamental d'aquest període serà aconseguir una bona forma de viure. La felicitat i les diverses formes d'entendre-la i d'aconseguir-la serà la preocupació clau.

No hem d'oblidar quines són les influències filosòfiques anteriors que té Epicur, i entre totes destaca el pensament atomista de Demòcrit. S'ha arribat a definir el pensament epicuri com la unió de l'atomisme físic de Demòcrit, les conseqüències que aquest té a nivell ètic i la necessitat de trobar la felicitat com a element propi de la Filosofia Hel·lenística.

2.4.1.2. ÈTICA

Epicur remarca la importància del cos com a fonament de la nostra existència. Probablement, amb això s'oposava al platonisme que, d'acord amb la tradició de la mística òrfica i pitagòrica, afirmava que "el cos ja és una tomba". El punt de vista epicuri consistia a acceptar que el cos, amb totes les seves limitacions, és l'única realitat que som i que, per tant, és la veritable mesura de les coses. Això no obstant, aquesta "mesura" no és només una cosa intel.lectual, com semblava que deia la dita del sofista Protàgores. El cos i les seves necessitats simples i elementals són la garantia originària del nostre benestar; per tant, el plaer del cos és un índex que marca la nostra manera d'estar en l'existència. Epicur no intenta dissimular aquesta presència de la corporeïtat, sinó que, efectivament, l'accentua, en reconèixer un fet físic en el qual la natura ens marca els seus propis límits. Plaer i dolor són, doncs, els dos principis fonamentals de l'existència. La construcció d'una filosofia que vulgui erigir-se sobre fonaments sòlids cal que parteixi d'aquest fet. El que pretén Epicur és la recerca del plaer entés com a fugida del dolor. Epicur és, així, partidari del plaer moderat.

El cos no és una tomba, sinó font de vida i base per edificar la solidaritat. El reconeixement del plaer i del cos com a origen d'un projecte de saviesa necessita determinades orientacions: En primer lloc, cal organitzar els desitjos que constitueixen un motor de l'existència. Els desitjos actuen sobre un món real, sobre una societat establerta. Sovint, la capacitat de desitjar no és l'impuls que aspira a ideals de convivència i concòrdia, sinó que està deformada per les possibilitats amb què el món social es presenta per ser desitjat.

Tipus de desitjos:

. **Naturals i necessaris**: els que eliminen el dolor, com la beguda i el menjar.

. **Naturals però no necessaris:** els que només acoloreixen el plaer, però no extirpen el dolor, com els aliments refinats.

. **Ni naturals ni necessaris**: per exemple, les corones i les estàtues.

Tenint això present caldrà saber escollir, i aquest serà un dels eixos centrals del seu pensament. Els anomenats desitjos falsos, que no estan acompanyats de la natura, constitueixen un món imaginari que, per un procés patològic, pot acabar esdevenint el nostre únic món. Quan aquest món desapareix, per l'atzar i per la inconsistència de tot el que no es fonamenta en la natura, podria donar-se el cas que haguéssim oblidat aquest món propi, el mòn natural.

Estar en el món vol dir, consegüentment, saber escollir. En aquest sentit, el cos també ajuda a trobar els desitjos adequats; però les tries que es facin cal que contribueixin a l'autarquia i l'autosuficiència de la persona. Aquesta afirmació del propi jo enfront de les possibilitats naturals o antinaturals amb què es presenta el món en què vivim, és un indici que hem assolit un equilibri que Epicur, seguint Demòcrit, anomena amb el terme ataràxia, que significa serenitat de l'ànima.

El plaer resta en un lloc gairebé ascètic i té ben poca relació amb la crítica que s'ha fet a l'excés epicuri. De tota manera, Epicur no deixa de presentar una posició molt radical en formular aquesta defensa del plaer.

La intel.ligència constitueix la veritable excel.lència o virtut i d'ella broten totes les altres qualitats solidàries dels éssers humans. L'afany de riquesa de l'ésser humà ha de ser també controlat per aquesta intel.ligència.

La teoria del plaer sembla que indica un cert predomini de l'egoisme, així com dels interessos individuals. Si el cos és el nostre fonament, el plaer i el dolor són les manifestacions d'una sensibilitat preocupada sempre pels propis èxits o fracassos. L'amistat, això no obstant, ens treu de nosaltres mateixos i ens projecta vers els altres. No es tracta tan sols del fet que puguin ser amics els membres de la comunitat dels deixebles d'Epicur. La imatge d'una amistat que presideix la unió en la felicitat de tots els éssers humans és l'expressió del cosmopolitisme hel.lenístic.

Però l'amistat no és, com el plaer, una cosa natural. "Tota amistat és desitjable per ella mateixa però té l'origen en la utilitat" (Gnomologion, 23). La utilitat crea una mena de vinculació que substitueix la falta d'un principi natural que la fonamenti. Així doncs, l'amistat apareix com un compromís que ens fa solidaris.

2.4.1.3. FÍSICA

Aquest projecte ètic s'havia de compaginar amb una interpretació del món i de les forces que el governen. Perquè si, efectivament, el món estava supeditat a certes forces i en la ment dels éssers humans hi dominava la por d'aquests poders estranys, no es podien assolir ni l'autarquia ni la pau interior. Així doncs, cal allunyar totes les supersticions que hi ha en la ment. Els déus poden existir, però no es preocupen dels éssers humans i viuen en un altre món que no té cap connexió amb el nostre.

Epicur pretén alliberar-nos de les dues grans pors a qué s'enfrontava el món grec: la mort i el destí. No existeix cap destí establert per a nosaltres. Aquesta idea s'oposa a qualsevol concepció fatalista segons la qual tota la nostra vida estaria predeterminada per aquestes forces superiors. La idea de la providència que trobarem en els estoics s'enfronta a un aspecte essencial de l'epicureisme. No existeix el destí. De la mateixa manera que cal alliberar-se dels déus, també cal alliberar-se de la idea de la mort com a causa d'intranquil.litat i d'infelicitat. Aquesta també és una de les qüestions centrals del pensament d'Epicur. No hem de tenir por de la mort, ja que la mort no és més que l'absència de sensacions i, per tant, la mort no representa res per a nosaltres. No hi ha vida més enllà de la mort i això és el que ens ha de tranquilitzar per sobre de tot. Quan nosaltres estem, la mort no hi és i quan la mort és nosaltres no hi som. La doctrina "atomista" serveix a Epicur per sostenir la seva concepció del món.

El seu principi fonamental és que no hi ha res que neixi del que no és perquè, si això passés, les llavors no haurien estat necessàries. L'univers sempre ha estat com ara i sempre serà així. No hi ha res més que els cossos i l'espai buit. Coneixem els cossos per la sensació, "en la qual han de fonamentar-se els raonaments per tal d'arribar al que encara no coneixen". Els cossos estan formats per parts indivisibles anomenades àtoms, tal com havia sostingut Demòcrit. Els àtoms tenen tres propietats que els diferencien: extensió, forma i pes. Es mouen verticalment d'amunt cap avall. Aquest moviment és etern i, de vegades, presenta una desviació en la seva direcció vertical. Aquesta declinació dels àtoms introdueix un principi de llibertat.

2.4.1.4. LÒGICA O TEORIA DEL CONEIXEMENT

L'Ànima està feta d'àtoms molt subtils, rodons i llisos i podrien comparar-se amb l'alè que ens surt dels pulmons. És material, perquè si fos immaterial no podria influir en el cos. Els batecs del cor són la prova d'aquest moviment de l'ànima, que resideix, sobretot, en la cavitat toràcica.

L'Ànima, com a manifestació de la racionalitat, té tres facultats: la sensació, la ment i la raó.

. La sensació ens posa en contacte amb el món i constitueix el fonament de tots els nostres coneixements.

. La ment és la capacitat de construir móns imaginaris, que mantenen una relació amb el món sensible d'on procedeixen.

. La part racional o logos és la que té a veure amb el llenguatge i amb la comunicació del coneixement.

L'Ànima, com que és material, també s'esvaeix amb el cos i els seus àtoms es perden en l'espai. Així doncs, no té sentit una immortalitat personal, ni tampoc la idea de premis o càstigs que poguessin tenir lloc després de la mort.

Epicur va dividir la seva filosofia en tres parts: Ètica, Física i Canònica. Aquesta darrera es refereix, sobretot, a un criteri del que és veritable. La Canònica, o Lògica, ha d'establir els cànons que regeixin i orientin les formes de coneixement.

La sensació prové d'una afluència d'àtoms molt fins i veloços. Aquest corrent produeix en nosaltres ídols o simulacres (eídolon) que han penetrat pels ulls i s'assemblen als objectes sensibles. Les sensacions van acompanyades de sentiments o afectes que es desperten en nosaltres i que estan connectats amb la nostra experiència. Però potser el criteri més interessant és el de les anticipacions (prolepsis). Aquest concepte presenta l'existència d'un territori interior que completa i modifica tot el que ens arriba de fora. Les anticipacions romanen en la memòria que tenim de tota la nostra experiència en la vida. L'altre criteri o cànon són els afectes o passions, tot el que patim o experimentem afectivament. El plaer i el dolor constitueixen i forgen un entramat essencial de la nostra manera de percebre el món i dels nostres afectes. A través dels afectes tenim criteris que ens orienten sobre el bé i el mal. Així doncs, els éssers humans estan sotmesos a l'imperi del seu propi jo. És aquest domini subjectiu el que determina moltes de les nostres actituds i la nostra "manera de pensar".

2.4.1.5. IMPORTÀNCIA D'EPICUR AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Tot i l'alt nivell del pensament filosòfic d'Epicur, el rebuig i malinterpretació del seu pensament, així com la persecució de la seva obra determinen que al llarg de la història, durant molts anys Epicur sigui ignorat. Equiparat erròniament amb l'Hedonisme, rebutjat pel seu materialisme, serà oblidat, a l'igual que el seu seguidor més important: Lucreci, ja a l'època romana. Serà a partir del segle XVI quan, amb la recuperació dels textos grecs es recuperaran alguns dels seus textos i pinzellades del seu pensament.

2.4.2. ALTRES ESCOLES HEL·LENÍSTIQUES I ROMANES

Apart dels epicureistes, hi ha d'altres escoles filosòfiques en el període Hel·lenístic i Romà.

. **Els Cínics**: Rebutgen qualsevol forma d'institució política i per això se separen de la societat, sent extremadament crítics amb aquesta. El filòsof més important serà Diògenes (413-327 a C).

. **Els Estoics:** Consideraran que el més important per l'ésser humà és l'*ataràxia*, és a dir, la imperturbabilitat de l'Ànima davant dels fets positius o negatius de la vida. Tindrà el seu màxim nivell d'esplendor a Roma amb Sèneca (4-65) i l'Emperador Marc Aureli (121-180) com a màxims representants.

. **Els Escèptics:** Afirmen que res no es pot conèixer i, per això, deixen de filosofar, ja que la Filosofia ja no té cap sentit. Pirró és el seu representant més reconegut.

. **L'Acadèmia:** L'Acadèmia Platònica tindrà una llarga existència, ja que no serà tancada fins el segle V d C, però anirà oblidant Plató i acabarà pitagoritzant-se.

2.4.3. EL NEOPLATONISME

És un dels moviments més importants i , per això mereixerà una atenció especial. Al segles III i IV es produeix una reinterpretació del pensament de Plató, en mans de Plotí i St. Agustí, el qual acabarà convertint Plató en un autor cristià.

2.4.3.1. PLOTÍ

El pensament de Plotí (205-270) té com a novetat més destacada l'afirmació de la jerarquia de l'univers, sorgit de l'emanació d'aquest a partir de l'U. L'U es pensa a sí mateix, Això provoca el naixement de la ment, que es pensa a sí mateixa i del pensament. (el Nous i l'Ànima Universal) Llavors es produeix un procés de descens i de degradació que permet arribar a la matèria, on sorgeix l'ésser humà que serà capaç d'ascendir cap a la divinitat a través del coneixement i de l'amor (impuls eròtic).

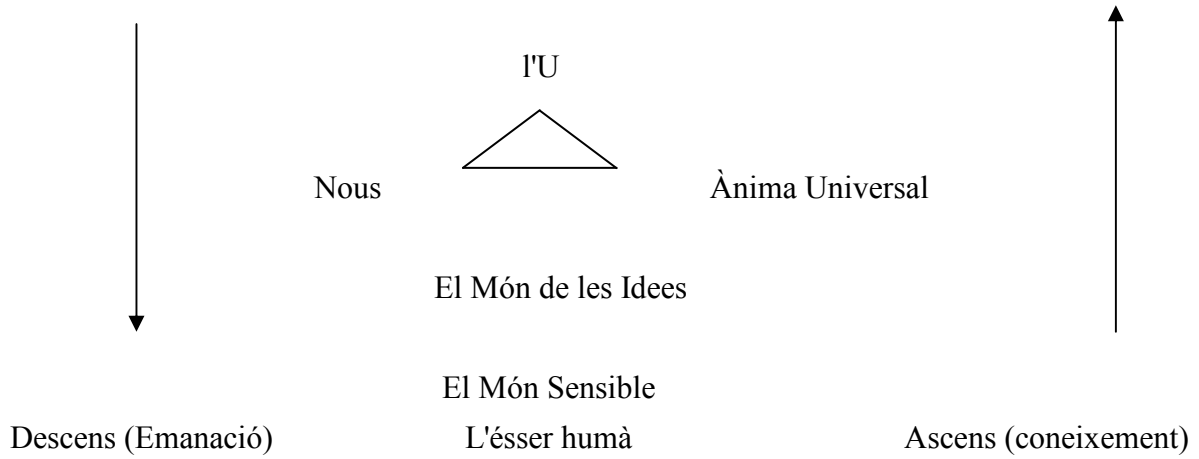

2.4.3.2. ST. AGUSTÍ D'HIPONA

El pensament de St. Agustí d'Hipona (354-430) és molt similar al pensament de Plotí, però amb alguns canvis que fan compatible aquest pensament filosòfic amb el Cristianisme. Així l'estructura de l'univers seria la següent.

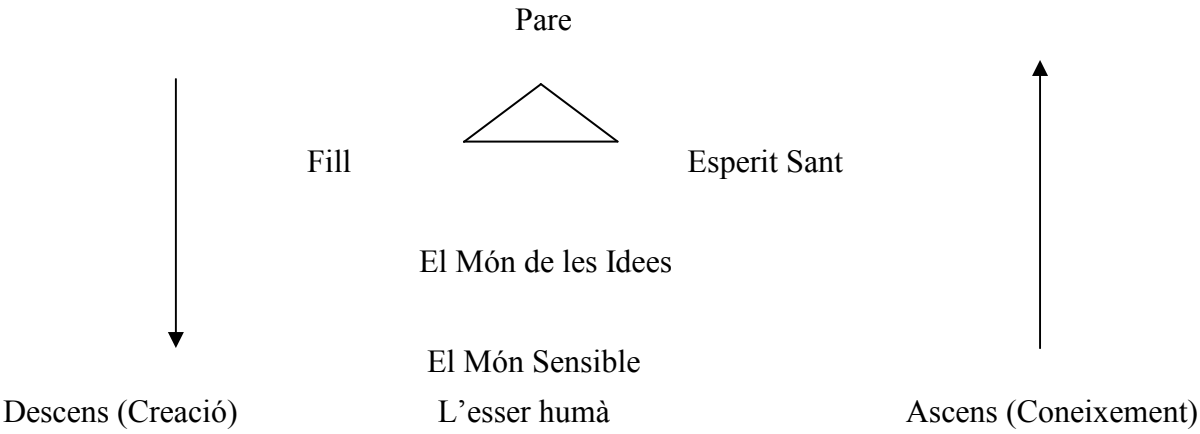

Altres dos aspectes destacats seran d'una banda el tema de Fe i Raó, que serà una de les polèmiques més destacables de l'Edat Mitja. St. Agustí afirmarà que Fe i Raó no poden ser incompatibles, ja que només existeix una veritat i que Déu ens ha donat dues fonts per arribar-hi. Afirma també, però, que si alguna vegada arriben a tenir seriosos problemes d'enfrontament, la Fe és l'autèntica font de coneixement. L'altra qüestió a destacar és l'intent de fer compatible l'omnisciència de Déu i la llibertat de l'ésser humà. Com és possible ser lliure si Déu ja coneix, des de l'inici dels temps, què faré jo? Aquest és un problema delicat, ja que si acaba afirmant que l'ésser humà no és lliure, afirma que l'ésser humà no és responsable dels seus actes i per tant no pot ser jutjat i castigat per les seves faltes. St. Agustí ho soluciona dient que Déu sap des de l'inici dels temps quina serà la meva lliure elecció.

Finalment St. Agustí és creador d'una teoria política: la teoria de les dues ciutats: La Ciutat Terrenal i la Ciutat de Déu. Així afirma que l'única forma vàlida d'Estat és aquella que té com a fonament bàsic la teoria cristiana, ja que l'Estat és l'instrument essencial de Déu a l'hora de construir la Història.

3. EL PENSAMENT MEDIEVAL

L'època Medieval és el període inclòs entre la caiguda de Roma (segle V) i la caiguda de Constantinoble (segle XV). En aquest període podem trobar principalment dos períodes filosòfics: El Neoplatonisme (segles V-XIII) i l'Aristotelisme (segles XIII-XV). No hi ha grans innovacions filosòfiques, ja que tot el pensament gira al voltant d'interpretar una i altra vegada el pensament de Plató i Aristòtil. La visió del món (univers físic) serà l'aristotèlica reformada per Ptolomeu (s.I)

3.1. NEOPLATONISME

Tot i que tota l'obra de Plató es va perdre, a excepció d'un breu fragment del Timeu, va ser el pensament d'origen platònic el centre de l'univers filosòfic durant la major part de l'Edat Mitja. Aquesta pèrdua dels originals platònics determinarà que sigui la interpretació de St. Agustí, la forma principal d'entendre el pensament de Plató.

3.1.1. JOHN SCOT ERIÚGENA

John Scot Eriúgena (810-877), considera la realitat combinant l'acte de creació de forma activa i passiva. Així afirma l'existència de quatre possibles realitats:

- No Creada, Creadora: És Déu en la seva funció de creació, creant les Idees Platòniques.
- Creada, Creadora: Són les Idees, creades per Déu, però creadores de la realitat sensible.
- Creada, No Creadora: És la realitat sensible.
- No Creada, No Creadora: És Déu, però ara amb la funció de Causa Final de l'univers.

3.1.2. ST. ANSELM DE CANTERBURY

St Anselm de Canterbury (1033-1109) és un dels autor més importants del pensament medieval. És el creador del famós **Argument Ontològic** per demostrar l'existència de Déu:

Tots nosaltres, fins i tot els no creients, tenim dins nostre la idea que Déu és l'ésser més perfecte que puc imaginar. Si això és així, Déu ha d'existir ja que, si no fos així jo podria imaginar-me un altre ésser encara més perfecte: el propi Déu, però existint. Per tant, queda demostrat que Déu, que és l'ésser més perfecte que puc imaginar, existeix.

Aquest argument és un argument a priori, ja que no és basat en l'experiència, sinó que utilitzem com a centre de l'argument la definició de Déu, sense tenir res més en compte que aquesta definició. Aquest argument és molt important històricament ja que serà acceptat, entre d'altres per Descartes, Hegel i rebutjat per St. Tomàs d'Aquino i Immanuel Kant. Aquest intent de demostració marcarà l'inici de la polèmica entre les demostracions a priori (basades en la definició i concepte) i les a posteriori (basades en l'experiència).

3.2. ARISTOTELISME

Els islàmics havien conservat les obres d'Aristòtil, mentre que els cristians les desconeixien. El període de pau entre Islàmics i Cristians als segles XI -XII a la Península Ibèrica, permetrà el desenvolupament de la *Escuela de Traductores de Toledo*, des d'on, entre d'altres, es traduiran les obres d'Aristòtil des de l'àrab al llatí. Això farà que el pensament d'Aristòtil vagi convertint-se poc a poc en el centre filosòfic i gràcies a St. Albert el Gran i St. Tomàs d'Aquino, la nova visió d'Aristòtil acabarà convertint-se en la doctrina oficial de l'Església Catòlica com ho és encara avui en dia. Per poder entendre la visió aristotèlica cristiana, caldrà fer un petit esment de la doctrina aristotèlica dins de l'Islam, especialment l'obra d'Averrois.

3.2.1. AVERROIS

Averrois (1126-1198) serà el comentarista més important de l'obra d'Aristòtil dins de l'Islam i serà la porta d'entrada d'Aristòtil a l'Europa del segle XII. El seu pensament és lliure de connotacions platòniques i accepta plenament el pensament d'Aristòtil amb tres novetats importants:

. L'univers és etern (no creat). Aristòtil no afirma l'existència de cap Demiürg i, per tant, el món no és creat per Déu (Primer Motor).

. L'Ànima és mortal, només és immortal l'Intel·lecte Agent, el qual no és individual.

. Existeix una doble veritat, la veritat de fe i la de raó, les quals poden ser perfectament incompatibles.

L'averroisme serà rebutjat i els seus màxims representats perseguits, per això, les interpretacions que es faran posteriorment seran diferents a la seva visió, però, cal recordar que aquesta serà la porta d'entrada de l'aristotelisme a l'Europa Cristiana del segle XII.

3.2.2. ST. TOMÀS D'AQUINO

St. Tomàs d'Aquino (1225-1274) serà l'encarregat de convertir, juntament amb el seu mestre St. Albert el Gran, la Filosofia d'Aristòtil al cristianisme, per això farà fora del seu pensament les tres característiques d'Averrois que feien Aristòtil incompatible amb el Cristianisme: Déu crea el món, l'Ànima és immortal i les veritats de fe i raó han de coincidir. Però les dues qüestions més importants de la seva visió seran la separació entre essència i existència i les demostracions a posteriori de l'existència de Déu.

Essència i existència. Segons el pensament d'Aristòtil, Acte i Forma coincidien de tal manera, que un universal, pel fet d'existir, determinava que ja existia l'objecte. Això determinava l'existència d'objectes, dels quals existia el concepte, només pel fet de l'existència del concepte, cosa que negarà St. Tomàs d'Aquino (contra l'argument ontològic de St. Anselm).

Les Cinc Vies de St. Tomàs d'Aquino: St. Tomàs d'Aquino demostra l'existència de Déu amb 5 arguments a posteriori, és a dir, basats en l'experiència:

1. Via del Moviment: Tot allò que es mou ho fa mogut per un altre. Cal l'existència d'algú que mogui sense que es mogui: Déu.

2. Via de la Causalitat: Tota causa és causada, és necessària l'existència d'una causa que no sigui causada: Déu.

3. Via de la Contingència: Tots els objectes del món són contingents (innecessaris) cal l'existència d'un ésser que sigui necessari per donar sentit a l'univers: Déu.

4. Via dels Graus de Perfecció: Tots els objectes són més o menys perfectes. Cal l'existència d'una perfecció absoluta, respecte de la qual, la resta d'éssers siguin perfeccions relatives: Déu.

5. Via de l'Ordre del Món: Tot els objectes de l'Univers, fins i tot els inanimats segueixen la seva funció de forma perfecta. Cal algú que dirigeixi aquest ordre: Déu.

3.2.3. GUILLEM D'OCKHAM

Al segle XIV apareix una polèmica que girarà al voltant de l'existència o no dels universals. Alguns autors consideraran que els universals tenen una existència separada al món intel·ligible (Realisme Platònic), d'altres consideraran que els universals existeixen, però no en una realitat separada (Realisme Moderat), mentre que d'altres consideraran que els universals no existeixen (Nominalisme), sent Guillem d'Ockham un dels seus màxims representants.

El pensament de Guillem d'Ockham (1285-1349) mostra ja la crisi de l'Escolàstica Medieval, que ja dirigeix el seu pensament cap a la novetat del Renaixement. El pensament d'Ockham tindrà com a eixos principals el rebuig de l'existència objectiva dels universals, els quals queden reduïts al seu nom (Nominalisme) i l'anomenada Navalla d'Ockham, que és utilitzada pel punt anterior, és a dir, per negar l'existència dels universals. La navalla és el següent argument (també conegut sota el nom de principi d'economia). *No cal multiplicar els éssers si no hi ha cap necessitat.*

4. EL RENAIXEMENT

L'any 1453 Constantinoble va caure en mans dels Turcs, iniciant-se l'Edat Moderna. Aquest serà un moment de molts canvis a nivell científic, filosòfic i cultural i aquests seran els principals factors:

. La fugida dels savis grecs de Constantinoble a Itàlia, per por a l'atac turc. Molts d'aquests savis aniran a Florència, portant amb ells la major part dels originals de les obres dels filòsofs clàssics grecs com Plató, Aristòtil o els Presocràtics. Això va determinar que el Món Clàssic es posés de moda, no tan sols a nivell filosòfic (on el neoplatonisme va tornar a ser hegemònic) sinó en tots els àmbits de la cultura: literatura, pintura, escultura, arquitectura...

. La Impremta. La nova tecnologia deguda a Gutenberg permetrà extendre molt més ràpidament la nova filosofia i la nova ciència, produint-se, per primera vegada a la Història, una unificació filosòfica i científica a nivell europeu.

. El Nou Món. L'any 1492, el descobriment d'Amèrica significarà eixamplar el món que, anteriorment, es veia reduït a la Mediterrània i ara arribarà a tenir una dimensió global.

. La Nova Ciència. Van començar a mostrar-se cada cop més evidents els problemes de la visió física d'Aristòtil reformada per Ptolomeu, vigent fins aquells dies. S'inicia en aquesta època una revisió del model físic aristotèlic, iniciant-se, gràcies a l'obra de Copèrnic, una nova forma d'entendre l'univers físic.

. La Reforma Protestant. Aquest serà el factor negatiu més important. La Reforma Luterana i la Contrareforma determinaran una intolerància religiosa que dificultarà la lliure circulació de noves idees, tant a nivell filosòfic com científic. Mostres d'aquesta dificultat serien les execucions de Miguel Servet i Giordano Bruno, així com el procès a Galileu.

4.1. EL PENSAMENT FILOSÒFIC I POLÍTIC

Com ja hem vist abans, la recuperació de tot el corpus platònic va significar un autèntic daltabaix filosòfic i va posar el Món Grec i, especialment Plató, de moda. Així, a Florència es fundarà la Nova Acadèmia on seran especialment importants: Lorenzo Valla, Marsilio Ficino i a més a més, es farà una revisió de les obres aristotèliques, considerant que les traduccions fetes a l'època medieval no eren del tot encertades i, sobre tot, gràcies a l'obra de Pico della Mirandola, es farà una visió d'Aristòtil molt més platònica.

4.1.1. MAQUIAVEL

Maquiavel (1469-1527) és en realitat el primer teòric modern de Ciència Política, ja que, en lloc de reflexionar com hauria de ser el món, reflexiona dins les normes de la política pràctica, cosa mai feta en el terreny de la Ciència Política, des de l'època d'Aristòtil. La màxima que mostra el seu pensament és: **El Fi justifica els Mitjans**. Per això recomana als governants que facin ús de totes les seves armes: engany, hipocresia, violència, per mantenir-se en el poder i realitzar la seva política.

4.2. LA NOVA CIÈNCIA

La Ciencia serà un dels elements més importants del conjunt de canvis que es produeixen al llarg del Renaixement. Els models científics de Ptolomeu i Aristòtil ja no serveixen i, per això caldrà replantejar-se la configuració de l'Univers.

4.2.1. COPÈRNIC I LA NOVA CIÈNCIA

L'obra de Copèrnic (1473-1543) va determinar una nova forma d'entendre el món ja que canviarà totalment el centre de l'univers al situar-hi el Sol. En realitat, la seva visió no és una autèntica novetat, ja que ell actuava inspirat per autors Pitagòrics que ja havien afirmat el doble moviment de la Terra. Ell publicà el *De Revolutionibus* quan ja estava a punt de morir (1543) i, per tant, la Inquisició ja no podia actuar sobre ell, però cal dir que en un principi el llibre no va ser rebut amb massa hostilitat. Fou l'ambient de la Reforma Protestant de Martí Luter i la Contrarreforma la que va mostrar-se totalment intolerant amb el llibre i els seus seguidors. Andreas Osiander, al pròleg de *De Revolutionibus* i sense que Copèrnic ho pogués llegir, va escriure que en realitat el que volia fer Copèrnic no és mostrar com és la realitat, sinó que es tractava d'un joc matemàtic sense cap pretensió de realitat i, segons aquesta visió, Déu ens mostra el món d'una forma, però és d'una altra (això tindrà gran importància a l'hora de valorar la Hipòtesi del Geni Maligne de Descartes). Aquest seria el model de Copèrnic:

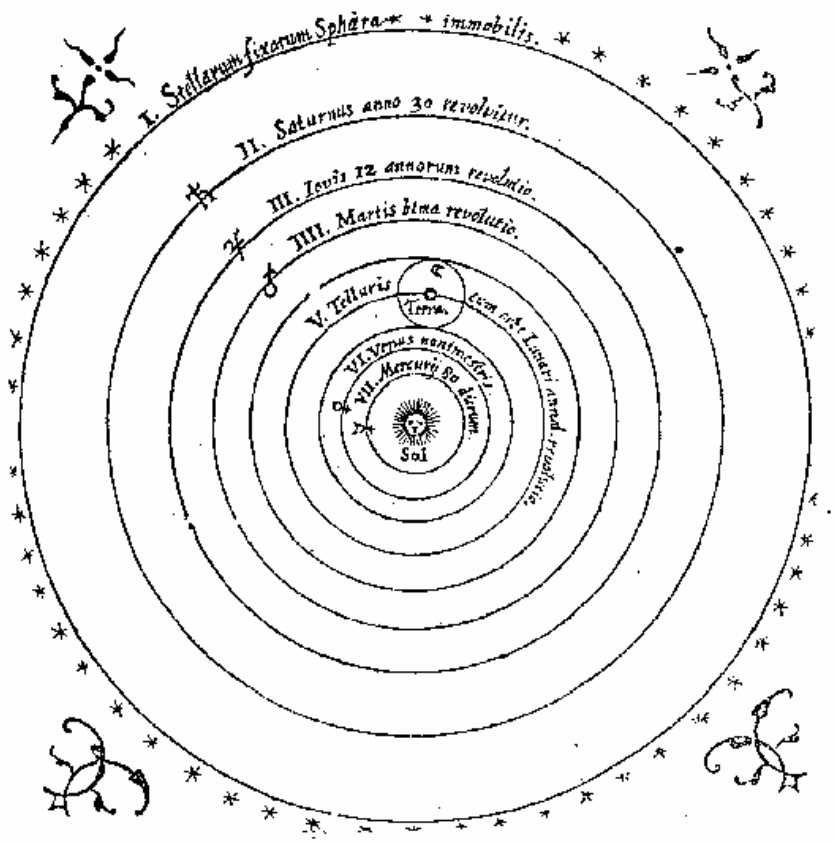

Model Heliocèntric

Van haver diverses objeccions contra el nou model: Si la Terra es mogués ho hauríem de notar, les bales de canó pugen i baixen verticalment, però l'argument més important va ser el passatge de la Bíblia *Jossué 10, 13* on diu el següent: "*I el Sol s'aturà i la Lluna també"* i, per tant és clar que és el Sol i no la Terra qui es mou. Galileu, contra aquest argument afirmà que la Bíblia és un llibre que permet mostrar el camí per la Salvació, però no és un tractat de Física. Giordano Bruno, en canvi, assegurà que, l'Església ha de callar a l'hora de parlar de temes de Física (Galileu va ser condemnat a presó, mentre que Bruno va ser cremat l'any 1600 a la Plaça de les Flors de Roma).

El Model de Copèrnic no funcionava del tot i , per això Johannes Kepler, amb l'ajut de les observacions de Tycho Brahe, va desfer el sistema Copernicà establint les següents lleis:

. Els planetes giren en òrbites el·líptiques amb el Sol a un dels focus.

. La línia que uneix el centre amb el Sol, segueix àrees iguals en temps iguals.

. Els quadrats dels períodes de revolució de dos planetes són proporcionals als cubs de les distàncies mitjanes al sol.

Finalment, un altre aspecte fonamental és la consideració d'un univers infinit, possible al ser mòbil la terra. El primer en formular aquesta possibilitat va ser Thomas Digges, el qual considerarà encara un univers jeràrquic, dividit en tres regions: El Món Sublunar (on viu l'ésser humà) el Món Supralunar (on viuen els àngels) els estels (on viu Déu). Fou Giordano Bruno el primer en considerar un univers infinit, sense cap jerarquia, on els estels són sols com el nostre i on pot haver d'altres habitants.

4.2.2. FRANCIS BACON

Francis Bacon (1561-1626) és un dels autors més importants de la Història i alguns analistes el troben com l'iniciador del moviment filosòfic de l'Empirisme Britànic. Afirma que com la ciència d'Aristòtil s'ha mostrat incapaç de descriure el món, la seva Lògica, és a dir, la seva metodologia de la ciència ja no és vàlida i , per això cal trobar un nou mètode per la Ciència.

Retrat de Francis Bacon

Francis Bacon analitza els errors científics i els classifica en quatre grups:

. **Ídols de la Tribu** (són els errors deguts a les inclinacions naturals).

. **Ídols de la Caverna** (són els errors deguts a l'educació rebuda o el caràcter individual).

. **Ídols del Foro** (són els errors deguts a les limitacions del llenguatge).

. **Ídols del Teatre** (són els errors deguts a acceptar el pensament dels antics).

La inducció per arribar al coneixement dels fets generals a partir dels particulars es fa a través de les següents taules:

. **Taula de la Presència** (analitzem quan apareix el fenomen estudiat).

. **Taula de l'Absència** (analitzem quan no apareix el fenomen estudiat).

. **Taula dels Graus** (analitzem quina gradació posseeix el fenomen estudiat).

. **Taula de l'Exclusió** (Separem les qualitats esencials de les accidentals).

Una altra novetat molt destacada del pensament de Francis Bacon és la següent: fins la seva època, els científics no tenien cap tipus de pretensió pràctica del seu coneixement: Filosofaven perquè consideraven que era positiu per a ells com a individus; en canvi, Francis Bacon veurà la possibilitat que la ciència fos positiva no a nivell individual, sinó a nivell general, ja que la ciència permet conèixer com és el món i per tant dominar-lo. *Saber és poder.* Aquesta visió de la utilitat pràctica de la ciència en millorar la qualitat de vida dels éssers humans en general, neix del pensament de Francis Bacon.

El seu pensament és realment molt important ja que el podem considerar un precedent del pensament científic del Cercle de Viena de la primera meitat del segle XX, al considerar la ciència des del punt de vista inductiu. També és destacable aquesta nova forma d'enfocar el coneixement científic com a útil a nivell global. Però no es pot considerar Bacon com el primer autor modern (aquest honor recaurà sobre Descartes) ja que Francis Bacon cometrà un error molt greu al rebutjar la Matemàtica com a eina clau per arribar a conèixer el món; i , per això és considerat com el darrer dels autors antics i autèntic precedent del pensament, ja plenament modern, de Descartes.

5. FILOSOFIA MODERNA (SEGLES XVII-XVIII)

Entenem per Filosofia Moderna el pensament filosòfic existent al llarg dels segles XVII i XVIII centrat, bàsicament, en l'enfrontament entre el Racionalisme i l'Empirisme i la seva culminació en el pensament il·lustrat.

5.1. EL RACIONALISME (RENÉ DESCARTES)

Aquest moviment filosòfic encetarà una nova polèmica en el terreny filosòfic amb l'Empirisme, polèmica que centrarà el debat filosòfic durant prop de 150 anys. De fet, el Racionalisme s'inicia amb René Descartes i té com a característica principal, la creença de la possibilitat del coneixement a partir de la Raó, és a dir, de l'existència de les Idees Innates. L'Empirisme, en canvi, afirmarà la impossibilitat de les idees innates i considerarà que l'única font vàlida de coneixement és l'experiència sensible.

5.1.1. RENÉ DESCARTES : LA LEGITIMACIÓ DE LA CIÈNCIA MODERNA

René Descartes (1596-1650) és un dels filòsofs més importants de la Història del Pensament i, de fet, se'l considera com el primer autor de la Modernitat. Les seves teories filosòfiques determinaran un canvi a l'hora de filosofar que marcarà tota la filosofia moderna fins el pensament de Kant.

Retrat de René Descartes

5.1.1.1. INTRODUCCIÓ

El pensament de René Descartes serà l'origen de dos moviments filosòfics diferenciats a partir del concepte d'**Idea Innata**: El Racionalisme i l'Empirisme. Aquells que acceptin l'existència de les idees innates seran considerats Racionalistes i els que no acceptin la seva existència seran els Empiristes. A l'hora de considerar el seu pensament, no hem d'oblidar que Descartes filosofa en plena Revolució Científica de la qual ell en forma part. Ell no és un observador neutral, ell és un científic preocupat pel mètode de la ciencia[2]. La Nova Ciència nascuda amb Copèrnic i desenvolupada per Galileu, Bruno, Kepler… etc, ha de trencar amb la metodologia aristotèlica i , per això es preocupa per la metodologia que ha de tenir. Descartes no és el primer en plantejar aquesta necessitat, Francis Bacon ja mostra aquesta necessitat de reflexionar sobre la metodologia pròpia de la ciència.

5.1.1.2. EL MÈTODE

A l'igual que Francis Bacon, Descartes està preocupat per la Nova Ciència, nascuda després de la negació de la Física Aristotèlica i el que pretén amb la seva filosofia és fonamentar la nova ciència i, , per això es plantejarà quin és el mètode correcte per a la Nova Ciència. Així proposa un mètode amb aquests preceptes:

. **L'evidència**. No acceptar res que no sigui evident, és a dir, considerar *momentàniament* com a fals allò que no sigui evident que és cert. Definim com a evident tot allò que se'ns presenta a la ment de forma clara i distinta.

. **L'anàlisi.** Dividir les dificultats en parts més petites per facilitar l'arribada a la veritat científica .

. La Síntesi. Iniciar l'estudi per les parts més senzilles per procedir posteriorment a analitzar les més complexes.

. L'Enumeració. Fer les revisions que calgui per estar segur de no ometre res que sigui important i decisiu.

Aquest mètode basat en l'evidència d'allò que és cert podríem qualificar-lo d'*Intuitivo-deductiu*, a diferència de l'inductiu proposat per Francis Bacon, ja que es basa en la deducció dels principis a partir de la intuïció de l'evidència de la veritat.

5.1.1.3. EL PROCÈS METAFÍSIC

Descartes aplica aquest mètode a l'estudi de la Metafísica, iniciant-se així, el que s'anomena Procés Metafísic. Descartes considera que al llarg de la seva vida ha considerat certes, qüestions que el temps ha demostrat falses i , per això considera que cal analitzar bé allò que es considera cert o fals.

[2] El llibre *Discurs del Mètode* és en realitat el pròleg a diversos tractats de Física i Òptica.

Per això considerarà com a fals, allò que no sigui evident que és cert. Així del primer que dubtarà serà del coneixement que li porporcionen els sentits per dues raons:

. Els sentits m'han enganyat diverses vegades i no és prudent refiar-se de qui ja ens ha enganyat anteriorment.

. És certament complicat distingir el somni de la vigília, ja que moltes vegades quan crec tenir una experiència, forma part d'un somni que és totalment irreal; per tant, no em puc refiar del coneixement que em proporciona la sensibilitat.

Sembla en canvi bastant més difícil dubtar de la Matemàtica i de la Lògica, ja que aquestes no depenen de si jo estic despert o somiant, sinó que semblen completament evidents. Però podria ser que existís un ésser que m'enganyés, un Geni Maligne que faci que jo consideri com a certa la Matemàtica quan és totalment falsa. És, per això que cal dubtar també de la Matemàtica i la Lògica. La Hipòtesi del Geni Maligne està totalment relacionada amb el Pròleg d'Osiander al De Revolutionibus de Copèrnic. Amb la figura del Geni Maligne el que pretén fer Descartes és ridiculitzar la proposta d'Andreas Osiander al Pròleg del De Revolutionibus de Copèrnic, segons la qual el model de Copèrnic és una bona eina hipotètica i pràctica, però falsa. Així, Déu crea el món d'una forma però ens el mostra d'una altra, impossibilitant la ciència. Contra aquesta postura Descartes crea la figura del Déu enganyador, o Geni Maligne, ridiculitzada i refutada pel pensament cartesià.

Però, si existeix un Geni Maligne que m'enganya, és obvi que enganya a algú, si m'enganya, si dubto, si penso... existeixo. (Cogito ergo sum) Aquesta és la primera veritat indubtable a la que arriba Descartes. És el pilar que li permetrà construir la resta del pensament filosòfic; és el punt de suport que demanava Arquímides per moure el món. L'existència del Jo és indubtable, ja que es tracta d'una veritat evident. Això no vol dir que jo existeixi per la raó que pensi i que quan ja no pensi, no existiré. El Cogito no és la clau de l'existència, sinó de la consciència de l'existència. Jo no existeixo gràcies al Cogito, sinó que sé que existeixo gràcies al Cogito. Tot aquest Procés de dubte fins arribar a la veritat evident, és conegut com el Dubte Metòdic. Aquest dubte no és un dubte escèptic, ja que el que està pretenent Descartes des del principi és fonamentar la ciència i, per fer-ho utilitza com a eina aquest dubte.

Ara bé, si jo trobo dins meu alguna idea que no hagi pogut sorgir de mi, hauré de concloure que existeix un altre ésser i per tant serà possible sortir del solipsisme (només existeixo jo). Així troba que entenc per Déu un ésser etern, perfecte, infinit i en canvi, jo no sóc ni etern, ni infinit, ni perfecte i, per tant, és impossible que aquesta idea hagi sorgit de mi i, per tant he de concloure que existeix un ésser etern, perfecte, fora de mi, al qual conec sota el nom de Déu. Aquesta és la primera demostració de l'existència de Déu. Descartes en té dues més:

. Si jo m'hagués creat, m'hauria creat perfecte i, en canvi, sóc imperfecte, per tant hi ha un altre ésser que m'ha creat.

. Dins l'essència de Déu, hi és l'existència. Déu no pot no existir i, per tant existeix. Aquesta és una nova edició de l'Argument Ontològic de St. Anselm.

Com podem veure, totes les demostracions de l'existència de Déu, són demostracions a priori, basades en el concepte de Déu i no en l'experiència. Però no en tinc prou demostrant que Déu existeix, he de demostrar que Déu no és enganyador per desfer la Hipòtesi del Geni Maligne i poder recuperar directament la Matemàtica i la Lògica. Déu és perfecte i poderós, i poder enganyar a algú és símptoma de poder, però voler enganyar a algú és símptoma de debilitat i Déu, no pot ser dèbil i , per això, Déu no és enganyador. Amb aquest argument hem desfet el dubte de la Matemàtica i la Lògica. Però, si Déu no és enganyador no pot permetre'm l'engany, ja sigui directe o indirecte i, per tant, els sentits m'ofereixen també la veritat. Una explicació més acurada de la recuperació de la realitat del coneixement sensible seria la següent.

Davant un objecte sensible, aquest pot procedir de tres fonts:

. De Déu, que m'enganya. (Ja sabem que aquesta no és possible).

. De l'engany d'un altre ésser. (Però si Déu em crea de tal forma que permet que un altre ésser m'enganyi, Ell és responsable indirecte de l'engany i això és impossible ja que Déu no és enganyador).

. De l'experiència del propi objecte, que existeix, per tant hem d'acabar acceptant la sensibilitat com a font vàlida de coneixement

No hem de perdre de vista que Descartes és un científic que intenta fornamentar la Nova Ciència nascuda de la Revolució Científica de Copèrnic. Aquesta ciència té com a elements fonamentals precisament la Sensibilitat (l'observació) i la Matemàtica. Aquests dos principis són posats en dubte per Descartes amb la intenció de recuperar-los amb més força i no amb la intenció de dubtar seriosament de la seva validesa. Quan Descartes comença dubtant de la Sensibilitat i de la Matemàtica, està dubtant precisament de les dues noves eines fonamentals de la ciència: l'observació empírica i la Matemàtica com a nova eina científica. Això ens mostra clarament que el dubte no és escèptic, sinó metòdic: Descartes no dubta per rebutjar, dubta per recuperar amb més força la validesa d'aquestes dues eines fonamentals per la ciència. Amb això queda recuperat tot allò que havia estat dubtat dins el procés de Dubte Metòdic. Ara bé, segons hem acabat afirmant, semblaria impossible l'error i, en canvi, l'error es produeix. Descartes el justifica afirmant que l'error no es produeix per una manca del sistema de coneixement, sinó de la voluntat que fa que jo em precipiti a l'hora de considerar que ja conec, el que encara no conec prou bé, facilitant l'error.

5.1.1.4. TIPUS DE SUBSTÀNCIES

Descartes a l'hora de definir *substància* afirma que és tot allò que existeix de tal forma que no necessita de res més per existir. Si agafem aquesta definició de forma literal, només podem trobar a Déu com a substància. Però, en canvi, tot i no seguir la definició establerta Descartes considera l'existència de tres tipus diferents de substància:

. **Res Cogitans**. És el pensament, la raó i la intel·ligència, el qual és immaterial. És el Jo sorgit del Cogito. Seria l'equivalent a l'ànima.

. **Res Extensa**. És la matèria en la seva qualitat d'extensió.

. **Res Divina**. Déu, del qual ja hem demostrat la seva existència i seria l'única substància pròpiament dita si ens limitem a la definició (Spinoza).

L'ésser humà és l'ésser que posa en contacte les tres substàncies, ja que en primer lloc l'ésser humà és dual (posseeix Res Cogitans i Res Extensa, les quals estan unides per l'hipotàlam que està situat al cervell) i al mateix temps coneix la divinitat i, per tant relaciona a través del seu coneixement les tres substàncies.

5.1.1.5. CLASSIFICACIÓ DE LES IDEES

Un altre aspecte molt important del pensament de Descartes és la classificació de les idees, fet que serà determinant pel naixement de dos moviments filosòfics enfrontats. Racionalisme i Empirisme segons acceptin, o no l'existència d'idees innates. En primer lloc, caldria definir el concepte d'Idea i seria el coneixement de l'objecte (el concepte).

N'hi ha de tres tipus segons quin sigui el seu origen:

. **Idees Adventícies** (Sensibles). Provenen de l'experiència sensible (arbre).

. Idees Factícies (Elaborades). Neixen de la combinació d'altres (Sirena).

. Idees Innates. Les posseïm a la ment simplement pel fet d'existir (Déu).

Aquest darrer tipus d'idees no són idees apreses, sinó que formen part de la nostra ment sense que les haguem experimentat, per això el Racionalisme afirma que el coneixement és possible fora de l'àmbit de l'experiència.

5.1.1.6. ÈTICA

L'ésser humà ha d'evitar ser víctima de les passions i , per això, Descartes proposa com alternativa l'autocontrol. Les passions no són del tot negatives, però cal actuar de forma reflexiva, ja que en definitiva, segons el pensament dels Racionalistes llibertat i deure coincideixen: L'ésser humà és lliure quan fa allò que ha de fer. Aquesta idea influirà sobre la visió ètica de Kant, el qual la superarà notablement.

5.1.1.7. IMPORTÀNCIA DE DESCARTES AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Com ja hem dit al principi, Descartes és considerat el primer filòsof de la Modernitat i ho és pel canvi de to que tindrà la Filosofia després de la seva obra. El centre on gira tot passa a ser l'individu, mentre que anteriorment, l'ésser humà era estudiat com un integrant més dins de l'Univers. En realitat, les seves respostes no són massa acurades, però sí planteja nous interrogants interessants que poden arribar fins als nostres dies i la seva obra és el tret de sortida d'una nova polèmica (Racionalisme Vs Empirisme) al voltant del tema de les Idees Innates, polèmica que no acabarà fins el segle XVIII amb l'obra d'Immanuel Kant.

5.1.2. BARUCH SPINOZA

Baruch Spinoza (1632-1677) és un dels filòsofs Racionalistes més destacats, l'aspecte més important del seu pensament és la idea de substància, que seguint la definició rígida cartesiana només pot ser Déu, així Spinoza formula un plantejament filosòfic totalment panteísta: Només existeix Déu. Déu i la natura són la mateixa cosa. Respecte a la seva visió ètica, a l'igual que Descartes també identificarà deure amb llibertat.

5.1.3. GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) és també un important filòsof Racionalista, però en lloc de considerar que només hi ha una substància afirma l'existència d'infinites substàncies anomenades Mònades, les quals posseeixen en el seu interior tot el coneixement possible en forma d'Idees Innates. El més important, però del seu pensament és la distinció entre:

. **Veritats de Fet** (El subjecte no inclou el predicat: *La casa és meva*) Kant les anomenarà judicis sintètics.

. **Veritats de Raó** (El predicat és inclós dins del subjecte: *La casa negra és una casa*) Kant les anomenarà judicis analítics.

5.2. L'EMPIRISME ANGLÈS (JOHN LOCKE)

L'Empirisme és, juntament amb el Racionalisme, un dels grans moviments filosòfics de l'Edat Moderna. Caldrà distingir, però, entre dues concepcions diferents del terme Empirisme:

. En un sentit ampli entendrem per empiristes tots aquells autors que afirmin que el valor del coneixement depèn de l'experiència sensible. Així serien Empiristes autors com John Locke, Aristòtil o Demòcrit.

. En un sentit estricte només parlem d'Empirisme respecte al moviment filosòfic dels segles XVII i XVIII enfrontat amb el Racionalisme i que té com a exponents principals a John Locke, George Berkeley i David Hume.

Gairebé podem parlar d'autors Racionalistes només al Continent Europeu i d'autors Empiristes només a les Illes Britàniques, fet que determina que de vegades l'empirisme en sentit estricte s'anomeni Empirisme Anglès.

5.2.1. THOMAS HOBBES

Thomas Hobbes (1588-1679) és un autor que reflexiona sobre l'origen de la societat[3] Així afirma que l'ésser humà és dolent per natura (*Homo homini Lupus*: L'Home és un llop per l'home) i , per això en l'estat de natura l'ésser humà viu en un estat de guerra constant de tots contra tots. Entenem per estat de natura, aquella situació hipotètica en la qual l'ésser humà vivia segons la seva natura sense cap tipus de limitació per part de l'Estat, ja que aquest encara no existia. Els éssers humans consideren que aquesta situació de guerra de tots contra tots és insostenible i , per això decideixen signar un pacte (El Pacte Social) pel qual renuncien a tota la seva llibertat en mans d'un Sobirà *El Leviathan* (el qual pot ser una persona o una Assemblea) per poder garantir la pau i l'estabilitat.

Així, llibertat i Ordre són totalment incompatibles degut a la natura pròpia de l'ésser humà i cal renunciar a la Llibertat per poder viure en pau. Cal dir que el Sobirà no signa el Pacte i per tant, ell no ha perdut la seva llibertat, però ha de mantenir en pau l'Estat. Aquesta visió política és molt important ja que per primera vegada es considera que l'origen del poder no es diví, sinó que és el poble qui atorga aquest poder, el qual està en mans d'un Sobirà, que no és sinó un representant del poble, establint-se així, per part de Hobbes, les bases inicials del Liberalisme, sense que podem considerar-lo plenament liberal.

[3] Hobbes posseeix una teoria del coneixement, però allò que l'ha fet destacar dins la Història del Pensament ha estat el seu pensament polític.

5.2.2 JOHN LOCKE: EL PARE DEL LIBERALISME

John Locke (1632-1704) és un metge i filòsof anglès molt implicat en la vida política de l'Anglaterra del segle XVII. Va haver d'exiliar-se a Holanda fins el triomf de la Monarquia Constitucional, a la Revolució de 1688, a la qual hi va contribuir. Per això els temes ètics i polítics tindran un gran pes en el seu pensament.

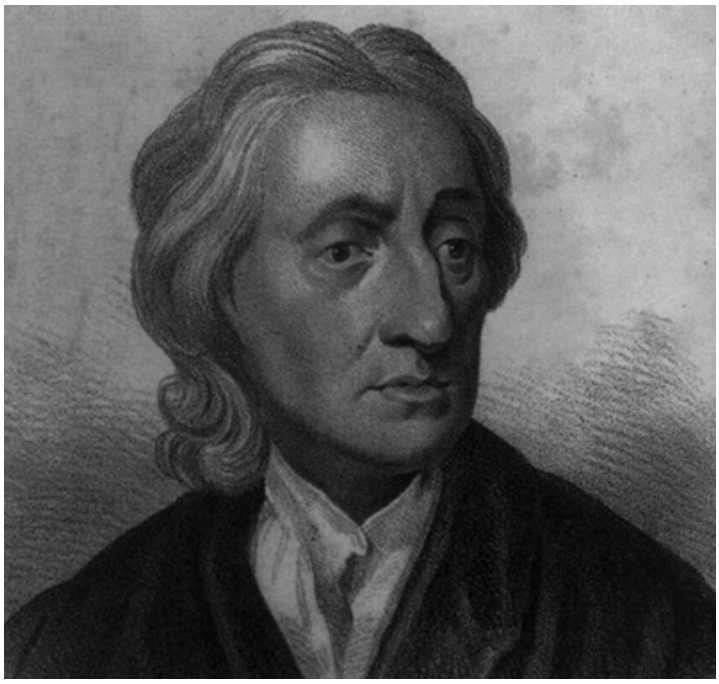

Retrat de John Locke

5.2.2.1. INTRODUCCIÓ

John Locke és l'iniciador del moviment filosòfic de l'Empirisme, al rebutjar l'existència de les idees innates i, per tant, de la possibilitat d'arribar al coneixement al marge de l'experiència. Aquest negació de l'existència de les idees innates i de la necessitat de l'experiència per arribar al coneixement de la realitat marcarà l'enfrontament filosòfic de l'Edat Moderna entre els Racionalistes (Descartes, Leibniz, Spinoza) i els Empiristes (Locke, Berkeley, Hume). Coneixedor de la proposta contractualista de Thomas Hobbes, intentarà transformar-la per rebutjar la visió absolutista, sent John Locke l'autentic pare del Liberalisme, des d'una postura clarament contractualista.

5.2.2.2. TEORIA DEL CONEIXEMENT

John Locke considera que l'única possibilitat de coneixement es fa a través de l'experiència sensible, negant qualsevol possibilitat de coneixement a través de les idees innates, tal i com proposava Descartes.

Les idees són la representació que la ment fa d'alguna cosa. Això té com a conseqüència la impossibilitat de les idees innates, ja que sense cap experiència prèvia no podem tenir cap representació a la ment. No podem saber com són les coses, sinó com aquestes coses afecten els nostres sentits. John Locke intenta demostrar perquè no hi ha aquests principis innats:

. No existeix cap coneixement que la humanitat tingui com a coneixement universal, fet que sí existiria amb aquests principis innats. Els nens o deficients desconeixen allò que els adults consideren com a cert, però després d'haver-ho après i experimentat.
. La ment humana és una *tabula rasa*, sense cap coneixement previ i en l'experiència es funda tot el coneixement, sense arribar a conèixer la realitat en si, sinó només com aquesta és coneguda pels nostres sentits.
. L'evidència no és cap prova d'innatisme, sinó de l'existència d'experiències similars.

John Locke afirma que la teoria del coneixement no és una finalitat en ella mateixa, sinó que es tracta d'una eina per comprendre la relació entre els éssers humans i la realitat que ens envolta. No analitzem com és la realitat, sinó com la coneixem. Així, el nostre coneixement té una triple limitació:

. El coneixement mai no és innat, sempre és originat per l'experiència
. El coneixement no pot anar més enllà del que podem conèixer.
. Només podem tenir certesa sobre el que està dins dels límits de l'experiència.

La clau per entendre la relació entre la ment i el coneixement de la realitat el tenim gràcies a la diferenciació que farà John Locke de les idees:

. Idees simples. Neixen del contacte directe entre la realitat i els sentits a través de les sensacions. La ment, a l'hora de rebre les idees simples és totalment passiva. Les idees simples són els àtoms del coneixement i poden ser de sensació (blanc, fred, tou...) o de reflexió (pensament, dubte...)

. Idees complexes. Neixen de la combinació de les idees simples i són el fruit de la construcció de la ment. Existeixen 3 grans tipus d'idees complexes (modes, relacions i substàncies). Els modes són coses que no subsisteixen per elles mateixes (la gratitud o l'amor). Les relaciones neixen de la comparació de diverses idees (anterior, major, causa...). Les idees complexes més importants són les substàncies. Les substàncies són idees complexes elaborades per la ment partir d'idees simples. Quan, per exemple, percebem una rosa, els nostres sentits reben de l'objecte la seva forma, el seu color, fragància... El conjunt de tot això forma una idea complexa que la ment anomena rosa. El fet que la ment sigui activa a l'hora d'elaborar les idees complexes determina que no podem conèixer el ser de les coses, sinó la seva aparença que ens arriba a través de l'experiència.

Finalment seria interessant analitzar la visió de John Locke sobre la ment i el cervell. John Locke nega que el Cogito sigui una prova de la dualitat de l'ésser humà (cos, ànima immaterial), tal i com proposava Descartes. La ment i el cervell no són entitats diferents, sinó que la ment és una funció del cervell. La ment no és una substància fora de l'espai, ja que es pot considerar que la ment és l'experiència del cervell.

5.2.2.3. EL LIBERALISME DE JOHN LOCKE

John Locke considera que el poder d'origen diví i hereditari no té cap sentit, ja que Locke proposa un model contractualista, tot i que amb notables diferències respecte a la proposta de Thomas Hobbes. L'objectiu del pensament polític de Locke és poder justificar l'expulsió del poder quan qui l'ostenta ha actuat de forma anticonstitucional, cosa totalment impossible si Déu és l'origen del poder. John Locke comparteix amb Thomas Hobbes la idea d'un estat de natura i i de l'origen de l'estat a través d'un contracte, però no comparteix la visió sobre l'estat de natura i, especialment, Locke no acceptarà l'Absolutisme, ja que el que planteja és un liberalisme burgés, com alternativa a la Monarquia Absoluta.

John Locke afirma que l'estat de natura no és un estat de guerra de tots contra tots, com proposa Hobbes, ja que la raó i els drets individuals són la base de l'estat de natura. L'estat de natura no és una situació de guerra ja que mentre l'estat de natura té com a característiques la col·laboració entre els homes, pau i bona voluntat, la guerra és l'enemistat entre els homes i la lluita. Els homes, com a éssers racionals, tenen drets com el dret a la vida, a la llibertat o a la propietat. Tot i això, John Locke accepta l'esclavitud, ja que considera que l'esclavitud és la situació de l'estat de guerra continuat entre el vencedor legítim i el captiu.

Si els homes segueixen la llei natural, l'estat de natura és sinònim de pau i de col·laboració. Malgrat tot, el que no existeix en l'estat de natura és una autoritat que garanteixi aquests drets. Per això tothom és independent i jutge per poder castigar els delinqüents. D'aquí vindrà aquesta necessitat de crear una societat, però només si aquesta és acceptada voluntàriament. Les raons que porten a crear una societat són les següents:

. No existeix en l'estat de natura una llei acceptada per tothom.
. Cal una autoritat o jutge que pugui resoldre les diferències.
. Cal un poder que executi les sentències justes.

Mentre que Hobbes considera que qualsevol forma d'estat és preferible a l'anarquia i la guerra de tots contra tots que significa l'estat de natura, John Locke considera que només aquella forma d'estat que produeixi beneficis i proporcioni una regla estable per a viure i facilitar la convivència. El contracte social té com a objectius el benestar, la pau i garantir el dret a la propietat. El poder polític té com a origen el consentiment i com a objectiu el bé comú. D'aquí ve que el governant no pugui abusar del seu poder, ja que la revolta és justificada si el governant abusa del seu poder.

Un dels drets fonamentals per a John Locke és el dret a la propietat privada. No hem d'oblidar que John Locke proposa un model burgès, d'aquí l'interès per justificar el dret a la propietat privada. John Locke és conscient de la relació existent entre propietat i poder, ja que els drets polítics només els tenen els que tenen propietats. La propietat no neix amb l'estat, sinó que la funció de l'estat és protegir-la. El dret a la propietat neix del treball i l'esforç que fa l'home.

Com el treball és l'origen del dret a la propietat, John Locke expressa el dret de l'existència de l'Imperi Anglès a Amèrica, on hi ha terres sense treballar, així com pel fet civilitzador de l'imperialisme. Aquesta visió sobre la propietat privada i l'imperialisme, és un precedent clar del capitalisme actual.

5.2.2.4. FILOSOFIA MORAL DE JOHN LOCKE

La Filosofia Moral de Locke té com a punt d'inici la classificació de les idees que proposa a la teoria del coneixement. Així, al considerar l'existència de dos tipus d'idees (simples i complexes) nega la possibilitat de principis morals universals, així com de l'existència d'idees innates de caràcter moral. Les coses són bones o dolentes en funció del plaer i del dolor, definint la felicitat com el màxim plaer al que podem arribar. Tenim així, una visió similar als plantejaments ètics similars als d'Aristòtil o Epicur. El discurs moral utilitza idees complexes, tal i com succeeix en el terreny del coneixement.

És interessant analitzar el fet que John Locke, tal i com havien fet d'altres autors, pretenia crear una ciència moral, com, per exemple, ho és la matemàtica. No obstant, la visió que planteja John Locke sobre la impossibilitat d'una moral innata i universal determina que el fonament de la ciència moral sigui l'acord i el consens.

Pel que fa a la visió que planteja John Locke sobre el fet religiós cal tenir present que John Locke és partidari de la tolerància religiosa, proposant una separació clara entre el govern civil i la religió. No obstant, la seva tolerància no és infinita, ja que exclou d'aquesta tolerància els catòlics, l'Islam i l'ateisme.

5.2.2.5. IMPORTÀNCIA DE LOCKE AL LLARG DE LA HISTÒRIA

John Locke és un dels autors més importants de la història per dues qüestions prou destacades tant l'una com l'altra. En un primer fet, hem de tenir present que John Locke és l'iniciador de l'Empirisme i, per tant de la resposta filosòfica contra el Racionalisme continental, iniciat per Descartes, que considera la possibilitat del coneixement al marge de l'experiència. John Locke és el primer en respondre contra el principi de les idees innates, iniciant una polèmica que centrarà el pensament filosòfic al llarg dels segles XVII i XVIII al pensar que el coneixement només és possible a través de l'experiència sensible.

D'altra banda, John Locke és l'iniciador del moviment polític del Liberalisme, anant més enllà de la proposta absolutista de Thomas Hobbes. No oblidem que el Liberalisme és la base del nostre sistema actual, la democràcia liberal. Per tot això, John Locke juga un paper fonamental en el pensament filosòfic, sent també el creador del concepte de drets humans, tan important en la concepció dels drets individuals i de la concepció actual de la democràcia.

5.2.3. GEORGE BERKELEY

George Berkeley (1685-1753) afirma que l'existència consisteix en percebre o ser percebut i per tant, l'únic del qual podem assegurar la seva existència és de les idees, ja que l'ésser s'esgota en el fet de ser percebut. Però, què succeeix amb tot allò que ningú no pot percebre? No existeix? Berkeley afirma que sí existeix ja que Déu sí que ho contempla tot. Així doncs, Déu és la clau de l'existència dels objectes, així quan jo veig una cosa, no la veig perquè existeixi, sinó perquè Déu fa que jo la vegi. Això ens pot portar a la idea de que tots som personatges de ficció a la ment de Déu.

5.2.4. DAVID HUME

David Hume (1711-1776) és un autor fonamental per entendre l'Empirisme. Kant afirmà, referint-se a Hume, com qui el va fer despertar del somni dogmàtic de la raó. Es tracta d'un dels autors més importants de la Història del pensament, ja que porta al seu màxim extrem el pensament empirista, mostrant al mateix temps la impossibilitat de la Metafísica com a eina de coneixement. En el terreny ètic, David Hume és un dels pares de la teoria liberal i de l'utilitarisme.

David Hume

5.2.4.1. INTRODUCCIÓ

David Hume filosofa en plena polèmica filosòfica Racionalisme-Empirisme i és aquest element la clau fonamental per entendre el seu pensament. De fet, el que fa Hume és radicalitzar la proposta empirista iniciada per John Locke, derivant l'empirisme cap a l'escepticisme més radical. Els racionalistes, desprès de l'obra de Descartes accepten l'existència d'idees innates (Spinoza, Leibniz…) mentre que els empiristes consideren que l'única font de coneixement és l'experiència sensible. Hume porta aquest punt a l'extrem sent aquesta la clau per entendre l'escepticisme en el que cau el seu pensament. Caldrà arribar al pensament de Kant per harmonitzar els pensaments empirista i racionalista i superar l'escepticisme de Hume.

5.2.4.2. TEORIA DEL CONEIXEMENT

És un dels autors més importants del moviment filosòfic de l'Empirisme i, per tant, considera que l'única font possible de coneixement és l'experiència sensible i tot el que escapa a aquesta experiència resulta totalment incognoscible. Aquest punt és molt important: si no hi ha experiència no hi ha coneixement. Locke anomenava a tot allò que coneixem idees, Hume, en canvi separarà clarament les Impressions de les Idees.

. Les **Impressions** són el coneixement a través dels sentits.

. Les **Idees** són les representacions o còpies de les Impressiones. Són com el record de les Impressions.

Hi ha diferents criteris per separar les Impressions de les Idees: Les Impressions sempre són més fortes que les Idees, ja que les Idees són les imatges dèbils de les Impressions. Un altre criteri és també molt clarificador, les Impressions sempre fan referència al present, mentre que les Idees sempre fan referència al passat. Tant les Idees com les Impressions poden ser simples i complexes, tenint exactament la mateixa distinció que ja fèiem amb Locke.

. **Simples**: Són les sensacions immediates i poden tenir com origen la sensació i la reflexió. (color, olor...)

. **Complexes**: Són les elaborades per la ment humana al relacionar i combinar les simples. A l'hora d'elaborar les complexes l'enteniment és actiu, mentre que respecte a les simples és passiu.

Les Impressions i les Idees estan relacionades entre sí, les Idees i les Impressions s'assemblen ja que les Idees procedeixen de les Impressions. I aquest serà el criteri de veritat de les Idees per a Hume (que serà molt més radical que l'acceptat per Locke): Si una Idea pot fer referència directa d'una Impressió podem acceptar-la com una Idea correcta, si no ho pot fer haurem de considerar-la com a falsa. És a dir, Hume considera que les Impressions seran la clau del coneixement i si no hi ha Impressions, no hi ha coneixement. (Hume porta a l'extrem el concepte inicial d'Empirisme). Hume considera que hi ha dos tipus de coneixement:

. Per relacions entre Idees. Tot i que les Idees tenen el seu fonament en les Impressions podem tenir coneixement de les Idees sense haver de recórrer a les Impressions. Així per exemple *El tot és més gran que la part* es basa en les Idees de tot i de part, sense haver de recórrer a les Impressions de tot o de part. Aquest tipus de coneixement és analític (Matemàtica i Lògica).

. Per coneixement de fets. Aquest és el coneixement empíric, és a dir, el basat en les Impressions. Cal recordar el criteri de veritat de les Idees el qual hem analitzat anteriorment *Si una Idea no pot fer referència directa a una Impressió, és una idea falsa.* El coneixement no té altre fonament que les Impressions.

Però què succeeix amb la Causalitat Necessària? Nosaltres establim que entre dos fets A,B establim una relació de causalitat ja que sempre que hem vist A hem vist posteriorment B, de tal forma que quan veiem A, podem preveure B, i ens basem en la nostra experiència passada per afirmar això. En canvi nosaltres, aquesta afirmació de que després d'A tindrem sempre B, no la podem fer per dues raons:

. *No tenim Impressions de Futur* i, per tant no sabem si en el futur després d'A tindrem sempre B, ja que no coneixem el futur.

. *No tenim Impressions de la Causalitat*, l'únic que hem vist ha estat la successió temporal en el passat d'A,B, però no tenim la Impressió de la relació causal entre A i B.

Per tant, no podem afirmar en cap cas la relació de Causalitat Necessària entre dos fets, encara que sempre els hàgim vist connectats en el passat. És el costum i l'hàbit de veure'ls sempre connectats el que ens fa pensar que existeix una relació de causalitat necessària, però aquesta certesa no ens ve del coneixement, sinó d'una necessitat psicològica que ens obliga a considerar-los connectats. Del futur no puc tenir coneixement, només puc tenir una certa creença.

Si jo no puc afirmar res del que jo no tingui Impressió què succeeix amb Déu, el Món i Jo? Perquè de cap d'aquestes realitats (les substàncies cartesianes) jo en tinc d'Impressions. Hume afirmarà que la paraula substància només és un conjunt de percepcions particulars que ens hem acostumats a veure plegades i, per tant, el concepte clau de la Metafísica no té cap valor. Analitzem cadascuna d'aquestes substàncies per separat.

El Món. Locke justificava l'existència del Món a partir de les Idees (que Hume anomenaria Impressions), així el Món era la *Causa* de les Impressions. Però Hume no pot acceptar aquesta afirmació ja que no podem parlar de causes. L'únic que puc afirmar és que tinc una Impressió, però no que a aquesta Impressió li correspongui una realitat exterior; per tant, no podem afirmar l'existència d'una realitat exterior diferent de les nostres Impressions, ja que el nostre coneixement s'esgota en les Impressions.

Déu. Tant Locke com Berkeley accepten l'existència de Déu, fins i tot Berkeley considera que Déu és la *causa* de les Impressions, però ja hem vist que per a Hume no podem parlar de causes i a més a més, de Déu, mai no hem tingut Impressions, per tant no puc afirmar la seva existència.

Jo. Des del Cogito Cartesià sembla del tot impossible dubtar de l'existència del propi Jo, però Hume afirmarà que el Jo no és una Impressió, sinó que és allò que es creu subjecte de les nostres Impressions, però del qual no tenim Impressions. Les nostres Impressions no són constants, per tant, no existeix un Jo constant com una substància diferent de les Impressions. ¿Com explica Hume la consciència que tenim de la nostra identitat? Hume ho explica a través de la memòria, gràcies a la qual coneixem la connexió existent entre les diferents Impressions. L'error consisteix en confondre successió amb identitat.

Així Hume acaba en un escepticisme total ja que no pot afirmar l'existència o no de les realitats metafísiques (Déu, Món Jo), sent la clau d'aquesta visió escèptica la Crítica a la Causalitat Necessària.

Una conseqüència directa d'aquesta visió escèptica és la seva visió sobre les ciències. En primer lloc la matemàtica és un saber analític, és a dir, que tracta sobre les relacions entre idees, no aplicables als fets. La Física no pot ser considerada una ciència, ja que el coneixement segur de les idees de força i de connexió necesària no és possible, ja que aquestes idees no són originades en cap impressió. Respecte a la Metafísica, ja ho hem analitzat, és un coneixement dogmàtic i tancat del qual ja hem comprobat anteriorment la seva manca de validesa.

5.2.4.3. ÈTICA I POLÍTICA

En el terreny ètic Hume analitza quin és el fonament de l'ètica. La majoria de pensadors anteriors han considerat que el fonament bàsic de l'ètica ha estat sempre la Raó. En canvi, Hume no compartirà aquesta opinió, ja que considerarà que la Raó no pot ser l'únic fonament bàsic per a les qüestions de tipus ètic. Els judicis morals determinen el nostre comportament al dictar-nos allò que hem de fer i el que no. En canvi la raó no pot determinar el nostre comportament. El coneixement intel·lectual no pot determinar o evitar un comportament, ja que el coneixement només pot ser de **relacions entre idees** (i les matemàtiques o la lògica estan fora de l'ambient pràctic i no ens impulsen a realitzar-les) o **coneixement de fets** i els fets són fets, no judicis morals.

L'autèntic fonament bàsic del judici moral el trobem als sentiments. Són els sentiments els que ens poden mostrar la bondat o maldat de les accions humanes. Això té com a conseqüència més important la no existència d'una moral general basada en la raó, sinó que la moral estarà basada en els sentiments, en un gust similar al gust estètic i, per tant, la pretensió de crear normes morals racionals no té sentit, no se sap, racionalment, que una acció és moralment reprobable, se sent, per això la seva proposta política serà l'utilitarisme. Aquesta serà la primera proposta de caràcter democràtic basat en la regla de la majoria, a l'igual que els sistemes democràtics actuals; serà la utilitat dels éssers humans el plantejament propi del fet ètic i polític. Cal tenir igualment present que Hume no nega que la raó intervingui a l'hora de crear el judici moral, el que nega és que sigui l'única que intervé i, fins i tot, nega que sigui l'element més important, però sense arribar a negar que la raó estigui fora de l'elaboració del judici moral

5.2.4.4. IMPORTÀNCIA DE HUME AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Kant afirma que va ser Hume qui el despertà del somni dogmàtic de la raó i en realitat aquesta és l'autèntica missió de Hume. Mostra de forma gairebé definitiva que la Metafísica no té cap sentit i , per això el que fa es mostrar totes i cadascuna de les seves debilitats. Hume és el gran destructor dels prejudicis filosòfics, eina necessària per poder facilitar la tasca constructora de Kant. Sense Hume, l'obra de Kant no seria possible. Això ja el converteix en un dels autors més destacats de la Història al mostrar-nos que el camí de l'Empirisme ens porta cap a un carreró sense sortida. Un altre aspecte a destacar ve des del terreny polític, Hume és un dels primers autors teòrics de la Democràcia, a través de l'utilitarisme, sent considerat com el primer intent de conciliar dues tradicions diferents com la Democràcia i el Liberalisme.

5.3. LA IL·LUSTRACIÓ (IMMANUEL KANT)

La Il·lustració és un període molt important de la Història del Pensament, ja que representarà una nova manera de reflexionar sobre les qüestions relacionades amb l'ésser humà i tindrà com a conseqüència més important el naixement dels sistemes polítics liberals, com per exemple la Revolució Americana de 1776 i la Revolució Francesa de 1789. Podem trobar un precedent clar al pensament propi de la Il·lustració, dins el Pensament de l'Empirisme Britànic dels segles XVII i XVIII, per això hi haurà una vinculació clara entre els darrers empiristes britànics com Hume i els Il·lustrats Francesos. El pensament il·lustrat intentarà cercar la llibertat humana i el reconeixement dels drets individuals. Valgui com a exemple la frase de Voltaire: "No estic d'acord amb el que dius, però lluitaré fins a la mort per a que puguis dir-ho." La Il·lustració pròpiament dita és la Francesa al voltant de l'obra promoguda per Diderot *L'Enciclopèdia*, on intervindran la majoria d'autors anomenats Il·lustrats: Rousseau, D'Alambert, Montesquieu, Diderot, Voltaire.... tot i que tindrà la seva continuació amb la Il·lustració Alemanya i la importantíssima obra d'Immanuel Kant.

ENCYCLOPÉDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS,
PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES.

Mis en ordre & publié par M. DIDEROT, de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Pruſſe; & quant à la PARTIE MATHÉMATIQUE, par M. D'ALEMBERT, de l'Académie Royale des Sciences de Paris, de celle de Pruſſe, & de la Société Royale de Londres.

Tantùm ſeries juncturaque pollet,
Tantùm de medio ſumptis accedit honoris! HORAT.

TOME PREMIER.

A PARIS,
Chez BRIASSON, *rue Saint Jacques, à la Science.*
DAVID l'aîné, *rue Saint Jacques, à la Plume d'or.*
LE BRETON, Imprimeur ordinaire du Roy, *rue de la Harpe.*
DURAND, *rue Saint Jacques, à Saint Landry, & au Griffon.*

M. DCC. LI.
AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROY.

Portada de l'Enciclopèdia

5.3.1. JEAN JACQUES ROUSSEAU

Jean Jacques Rousseau[4] (1712-1778) és, possiblement, l'autor més important de la Il·lustració Francesa. Centrarà el seu pensament en la condició humana i les conseqüències a nivell polític d'aquesta.

Retrat de Jean Jacques Rousseau

Rousseau participarà en un concurs responent a la pregunta següent: Han contribuït les ciències a millorar la vida dels éssers humans? Rousseau guanyarà el concurs dient que no. Així afirmarà que l'ésser humà (a diferència del què afirmava Hobbes) és bo per natura i, per tant, en l'estat de natura, l'ésser humà viu feliç. Un dia, però, algú va dir que un tros de terra era seu, naixent així la propietat privada, inici de tots els mals de la Humanitat. La nova classe social: Els propietaris, van signar un Contracte Social per garantir la seva propietat i, per això, l'Estat, és el fruit del pacte entre els propietaris per defensar-se dels que no ho són. L'ésser humà ha perdut la seva llibertat degut a la cobdícia d'una minoria. La propietat privada és l'origen de la desigualtat i aquesta és totalment intolerable. Ara, però, ja no es pot fer res, a excepció d'instaurar un sistema polític que respecti la llibertat natural dels individus, eliminant qualsevol vestigi d'autoritarisme.

[4] Rousseau neix a Ginebra (Suissa), però desenvolupa el seu pensament a França.

El pensament de Rousseau serà un dels precedents polítics del Marxisme i, tot i la seva visió sobre la Llibertat, no el podem considerar com un autor liberal, ja que no serà partidari de la Representació com a principi bàsic del sistema polític. Aquí caldria fer esment al Liberalisme i la Democràcia, ja que malgrat ser els pares d'un sistema polític (La Democràcia Liberal) són dues tradicions diferents i durant cert temps, enfrontades.

El Liberalisme neix de la necessitat de realitzar un control al Poder, d'acabar amb l'acumulació de poders en mans del Sobirà i de la necessitat de llibertats de caràcter comercial. La igualtat que reclamen els Liberals no és una igualtat econòmica sinó d'oportunitats, acabant amb els privilegis de classe que tenien els Nobles. El Liberalisme és una proposta Burgesa que intenta afavorir una classe social determinada. Per això proposa com a sistema de govern un sistema de representació, però on només puguin votar els que tinguin un cert nivell de rendes (sufragi censatari). La Democràcia vol el poder en mans de tot el poble. Així, Locke seria un autor liberal no demòcrata. Rousseau seria un demòcrata no liberal i Hume seria un dels primers exemples d'autor demòcrata-liberal.

5.3.2. IMMANUEL KANT: LA MAJORIA D'EDAT DE LA RAÓ

Immanuel Kant (1724-1804) és un dels autor més importants de tots els temps, de fet, alguns historiadors el consideren com el filòsof més gran de la Història del pensament.

Immanuel Kant

5.3.2.1. INTRODUCCIÓ

El que pretén fer Kant, és donar un nou tipus de resposta a les preguntes més importants del pensament. Per això es formularà les quatre preguntes clau de la Filosofia:

. Què puc conèixer? Es tracta del problema del coneixement per establir quins són els límits del coneixement. La resposta la trobarem a la *Crítica de la Raó Pura* i als *Prolegòmens*.

. Què he de fer? Es tracta del problema de l'ètica i el comportament humà. La resposta la trobarem a la *Crítica de la Raó Pràctica* i a la *Fonamentació de la Metafísica dels Costums*.

. Què puc esperar? Es tracta del problema de la Religió i la Història. La resposta la trobarem a *La Religió dins dels límits de la raó* i *Idees de la Història Universal*.

. Què és l'Home? És la pregunta fonamental ja que és l'encarregada de relacionar les preguntes anteriors. La resposta la trobarem a *Antropologia*.

Aquí estudiarem les respostes donades per Kant a les dues primeres preguntes, és a dir, estudiarem els temes de la Teoria del Coneixement i l'Ètica. El pensament d'Immanuel Kant és d'una banda la culminació de tota la Filosofia Moderna iniciada per Descartes i d'altra banda, el cim del pensament il·lustrat. Kant és qui supera de forma definitiva la polèmica surgida a partir del pensament cartesià entre els Racionalistes i els Empiristes sobre l'existència o no de les idees innates. Kant considera que no existeix un coneixement definitiu, com considera Descartes, però tampoc és cert que no tinguem cap coneixement. Així Kant afirma que tenim un coneixement fiable. Però sempre hem de deixar la porta oberta a considerar que el que sempre hem considerat com a cert, pugui ser fals. Aquesta és la clau del Criticisme proposat per Kant com alternativa al Racionalisme i a l'Empirisme.

La Revoluciò Copernicana en el terreny del coneixement acaba amb aquesta polèmica, fent el mateix paper que juga Aristòtil, en el pensament grec. D'altra banda, especialment en el terreny de l'ètica, Kant és la culminació també del pensament il·lustrat. Aquesta necessitat de sotmetre la raó a judici i d'establir quins són els principis de l'ètica, trobant-la com un element purament racional i universal, és, com deiem, el destí de tot el pensament il·lustrat que confia en la capacitat de la raó i que necessita establir els elements necessaris per la creació d'una autèntica societat democràtica.

5.3.2.2. TEORIA DEL CONEIXEMENT

Kant afirmarà que serà Hume qui el despertarà del somni dogmàtic de la raó, és a dir, gràcies a Hume, Kant es replantejarà tot el pensament en el terreny del coneixement. Aquesta és la raó que el pensament kantià tingui una estructura crítica, és a dir, revisant tot el que s'ha dit anteriorment, per després analitzar els encerts i els errors d'aquests plantejaments filosòfics.

Així, sobre el mètode de coneixement ha hagut tres respostes al llarg de la Història del pensament:

. **El Racionalisme**. Afirmen que la raó sola, al marge de l'experiència pot arribar a assolir el coneixement.

. **L'Empirisme.** Redueixen tot el coneixement a l'experiència, afirmant que no és possible sense ella.

. **L'Irracionalisme**. Admeten com a única font possible de coneixement els sentiments.

Tots aquests moviments filosòfics afirmen que el centre del procés de coneixement és l'objecte, al voltant del qual gira el subjecte. Així en el procés de coneixement la clau és: com és l'objecte i no la forma que té el subjecte de conèixer l'objecte. Kant invertirà els termes de l'anàlisi del coneixement, centrant l'atenció no en l'objecte sinó en el subjecte. El subjecte és l'element actiu del procés de coneixement. L'objecte només és conegut quan aquest és integrat dins del sistema cognitiu del subjecte. A aquest procés d'invertir el centre d'atenció del procés cognitiu Kant l'anomena *Revolució Copernicana en el terreny del coneixement.*

El que pretén Kant és sotmetre la raó a judici crític. Això és absolutament necessari ja que hi ha molta gent que no viu de forma il·lustrada, és a dir, sense fer cas de l'autèntica raó. Per això considera que cal fer aquesta visió crítica, per arribar a assolir la majoria d'edat. La Humanitat, segons Kant, viurà en una minoria d'edat fins que no sigui capaç de treballar amb la raó. Cal fer fora els prejudicis i supersticions i l'única forma de fer-ho és a través d'analitzar la raó per reconèixer els seus límits i les seves possibilitats. Això permetrà que els éssers humans arribin a l'autèntica llibertat. Per això la Il·lustració és tan important ja que ella representa l'arribada a la majoria d'edat que permetrà que l'ésser humà sigui autènticament lliure a través de la crítica.

Kant afirmarà així que cal considerar les dues fonts de les què parlaven Empiristes i Racionalistes: La sensibilitat i l'enteniment. La sensibilitat és passiva, ja que només rep les impressions de l'exterior, mentre que l'enteniment produeix espontàniament conceptes que no provenen de l'experiència. Per això afirmarà que **hi ha conceptes que no neixen de l'experiència (contra el que afirmen els Empiristes), però al mateix temps, aquests conceptes només tenen aplicació dins l'àmbit de l'experiència (contra el que afirmen els Racionalistes).**

Aquí neix un greu problema que serà plantejat a l'inici de la qüestió del coneixement i que no tindrà una resposta clara fins al final de l'anàlisi sobre el coneixement: **És la Metafísica una Ciència?**. La pregunta té molt de sentit ja que existeixen una sèrie de problemes relacionats amb la Metafísica que són símptomes que alguna cosa està succeint:

. La Ciència progressa mentre que en el terreny de la Metafísica ens estem plantejant exactament els mateixos problemes una i altra vegada.

. Els científics arriben a acords mentre que els filòsofs, en el terreny de la Metafísica, no arriben mai a cap acord definitiu.

Aquest problema s'ha de solucionar ràpidament i si la Metafísica és una ciència, caldrà analitzar quin seria el millor mètode per fer-la funcionar, mentre que si no ho és, caldrà oblidar-la de forma definitiva. Per fer-ho caldrà analitzar en primer lloc si és possible la ciència i com es produeix el coneixement i finalment analitzar el tema de la possibilitat de la Metafísica com a ciència.

Kant afirma que hi ha una sèrie de condicions que fan possible el coneixement científic:

.**Condicions Empíriques.** Són condicions que permeten l'experiència i que són perfectament modificables, com per exemple: la llum, la temperatura...

. Condicions Transcendentals. Són condicions que no poden ser modificades de cap manera ja que són condicions necessàries pel nostre coneixement. Són el temps i l'espai. Mai no es pot tenir una experiència sense temps i sense espai: Tota experiència té un *quan* i un *on*; per tant, temps i espai no són experimentats, sinó que són les condicions de l'experiència. Són universals, necessaris i a priori. Fan possible l'experiència i són transcendentals, ja que són anteriors a tota experiència.

Un cop analitzades quines són les condicions que permeten el coneixement, intentarem analitzar quines són les propietats de la ciència i així, ens trobem que la ciència està formada per judicis: (La Terra és esfèrica, Júpiter gira en òrbita el·líptica...). Caldrà analitzar quins tipus de judicis hi ha, per posteriorment analitzar quins fan possible la ciència.

Kant fa dues classificacions sobre els tipus de judicis:

1. Judicis Analítics. El predicat és inclòs dins del subjecte: *Les noies rosses són rosses*. Aquests judicis són universals i necessaris, però no proporcionen coneixement nou (no són extensius). Leibniz els anomenà veritats de raó.

2. Judicis Sintètics. El predicat no és inclòs dins del subjecte: *Les noies són rosses*. Aquests judicis no són universals, no són necessaris, però sí proporcionen coneixement nou (són extensius). Leibniz els anomenà veritats de fet.

a) Judicis a priori. La seva veritat no depèn de l'experiència. *El tot és més gran que la part*.

b) Judicis a posteriori. La seva veritat sí depèn de l'experiència. *El llibre és groc*.

Normalment els judicis analítics són a priori i els judicis sintètics són a posteriori. Però si aquests fossin els únics judicis existents la Ciència no seria possible, ja que els judicis analítics a priori no són científics, ja que, malgrat ser sempre veritat, el seu coneixement no és extensiu i els judicis sintètics a posteriori no són científics, ja que, malgrat ser extensius, no són necessaris i poden ser falsos. L'única possibilitat de ciència és l'existència de judicis sintètics a priori els quals serien necessaris i extensius al mateix temps. Però, existeixen els judicis sintètics a priori?. Ho analitzarem a la Matemàtica (Geometria i Aritmètica) i a la Física.

Geometria: *La línia recta és la distància més curta entre dos punts*. No és a posteriori, ja que és sempre veritat, no cal comprovar-ho cada vegada. No és analític, ja que dins del concepte *recta* no és inclòs el de *distància*. Per tant és un judici sintètic a priori.

Aritmètica: *7 + 5 = 12*. No és a posteriori, ja que no cal comprovar-ho cada vegada, i no és analític ja que dins del concepte *12* no hi és inclòs el concepte *7* o *5* o *suma*. Per tant és un judici sintètic a priori.

Física: *Tot allò que existeix té una causa.* No és a posteriori ja que sempre és veritat, no hi ha cap objecte que no tingui una causa. No és analític ja que dins del concepte *existir* no hi és inclòs el concepte *causa*. Per tant és un judici sintètic a priori.

Per tant, gràcies a l'existència dels judicis sintètics a priori, la Ciència existeix; ara caldrà analitzar com es produeix el coneixement i quins són els elements que hi intervenen. Kant afirmarà l'existència de tres facultats del coneixement: sensibilitat, enteniment i raó, dedicant un capítol de *La Crítica de la Raó Pura* a cadascuna: **Estètica Transcendental**, que estudiarà la sensibilitat. **Analítica Transcendental**, que estudiarà l'enteniment. **Dialèctica Transcendental**, que estudiarà la raó.

5.3.2.2.1. ESTÈTICA TRANSCENDENTAL

L'Estètica Transcendental estudia les condicions sensibles del coneixement (espai i temps) i mostra les condicions que fan possible els judicis sintètics a priori a la Matemàtica. L'espai i el temps són les condicions transcendentals que permeten l'experiència, però no pertanyen a l'àmbit de l'objecte, sinó del subjecte.

Aquesta és la Revolució Copernicana en el terreny del coneixement. Ja no és el subjecte qui s'adapta a l'objecte, sinó que l'objecte és adaptat a la forma que té el subjecte de conèixer. Per això l'objecte en sí, resta desconegut. Només conec el què apareix, al que anomeno Fenomen. Amb això, no està dient Kant que el temps i l'espai no existeixin, sinó que no tenen existència objectiva, ja que el seu àmbit és el subjecte (posseeixen existència subjectiva).

Kant anomenarà al temps i l'espai, *formes a priori de la sensibilitat*. (*formes*, ja que no són dades empíriques, sinó la forma que tinc de rebre les impressions ; *a priori* perquè són anteriors a l'experiència, fent-la possible). També les anomenarà *Intuïcions Pures*. (*intuïcions*, ja que no són conceptes extrets de l'experiència ; *pures* ja que són buides de contingut empíric).

Un esquema clarificador del procés de coneixement dins l'àmbit de la sensibilitat, mostrant l'abast de la Revolució Copernicana en el terreny del coneixement, seria el següent:

dada empírica + espai i temps = Fenomen

objecte subjecte

Hi ha dos elements que intervenen en el procés de la sensibilitat. D'una banda l'element material (Les impressions sensibles procedents de l'exterior); d'altra banda l'element formal (L'espai i el temps), que estructuren aquesta realitat fent possible l'experiència i a través d'aquesta, el coneixement. La sensibilitat és passiva, ja que rep les impressions de l'exterior, però les estructura a través de les formes a priori (espai i temps). El resultat final és el *Fenomen* (allò que apareix) que pot ser definit com la impressió sensible que es dona a través del temps i l'espai.

Abans hem vist com els judicis sintètics a priori eren possibles a la Matemàtica (Geometria i Aritmètica) sense mostrar les raons per les quals són possibles. La raó és ben senzilla:

> **. La Geometria** estudia l'espai, i com l'espai és una forma a priori de la sensibilitat, els judicis sobre l'espai, seran sempre a priori.

. **L'Aritmètica** té com a base fonamental d'estudi la successió temporal. La sèrie numèrica 1, 2, 3... es basa en el pas del temps. Per això els judicis de l'Aritmètica seran sempre a priori.

Tots els judicis de la Matemàtica tenen com a fonament l'estudi del temps i de l'espai, i com l'espai i el temps són formes a priori, existeixen en el subjecte i són anteriors a l'experiència. Per això els judicis de la Matemàtica són universals i necessaris, formant part de la Ciència.

5.3.2.2.2. ANALÍTICA TRANSCENDENTAL

Fins ara, el què hem fet ha estat rebre les dades de la sensibilitat, però no les hem enteses, ja que això és la tasca pròpia de l'enteniment. Així, el que farà l'enteniment serà unificar la multitud de dades empíriques que tenim, fent possible arribar al coneixement, ja que per poder parlar de coneixement cal tenir un Concepte. És a través del concepte que nosaltres entenem les percepcions. La traducció lingüística del concepte s'anomena judici. Hi ha dos tipus de conceptes:

. **Conceptes Empírics**: Són aquells que procedeixen de l'experiència. Són conceptes a posteriori. Ex: casa, arbre.

. **Conceptes Purs** : Són els que no procedeixen de l'experiència. Són conceptes a priori, també anomenats categories. Ex. Causa.

L'enteniment aplica espontàniament aquestes categories als fenòmens provinents de la facultat de la sensibilitat. La funció de l'enteniment és la d'unificar i coordinar les dades provinents de l'experiència sensible a través de les categories. Les categories són dotze:

	Unitat		Realitat
Quantitat	Pluralitat	Qualitat	Negació
	Totalitat		Limitació

	Substància-Accidents		Possibilitat
Relació	Causa-Efecte	Modalitat	Existència
	Reciprocitat		Necessitat

Així com les formes a priori (espai i temps) són buides de contingut i han d'omplir-se amb les dades de l'experiència, les categories han d'omplir-se amb les dades provinents de la sensibilitat (Fenòmens).

L'esquema bàsic de l'Estètica Transcendental seria així el següent:

Fenomen + categories = concepte judici

Una conseqüència molt important és que les categories no tenen aplicació més enllà de l'experiència, ja que estan buides; per tant, només es poden aplicar les categories quan tenim Fenomen, si no es així, l'aplicació serà totalment errònia.

Els judicis sintètics a priori a la Física també seran possibles. L'exemple triat per Kant a la Física és el següent: *Tot allò que existeix té una causa*. La categoria *causa* és un concepte pur que no prové de l'experiència. És previ a l'experiència i s'aplica a ella. Per això els judicis de la causa són universals i necessaris, possibilitant que aquests judicis siguin sintètics a priori, sent així la Física una ciència.

La Filosofia Kantiana serà considerada com a **Idealisme Transcendental** ja que, segons Kant, l'objecte en sí, és totalment incognoscible. L'únic que jo puc conèixer és el Fenomen (allò que apareix). Tot allò que és fora de l'experiència és totalment impossible de conèixer. Així definirà Kant el *Noümen*, la cosa en sí, allò de l'objecte que no és el Fenomen. El Noümen és totalment incognoscible ja que no li puc aplicar les categories. Només les podem aplicar als fenòmens, els quals no són els objectes en sí.

L'accés a aquestes realitats no es farà a través de la Raó Pura (el coneixement), sinó a través de la Raó Pràctica (L'Ètica). L'espai i el temps i les categories són condicions de possibilitat de l'experiència, dels Fenòmens. Tot el que és al marge de l'experiència és inaccessible al coneixement. Només podem conèixer el que ens arriba a través de l'espai i el temps (Fenomen).

5.3.2.2.3. DIALÈCTICA TRANSCENDENTAL

La raó és la Tercera Facultat del coneixement, desprès de la sensibilitat i l'enteniment. La raó serveix per unificar i universalitzar el coneixement humà, tenint com a fruit les Idees. Les Idees són la globalització del coneixement per donar sentit a l'experiència.

. **Món com a unitat**; la qual dóna sentit a l'experiència externa.
. **Ànima;** la qual dóna sentit a l'experiència interna.
. **Déu**; la qual dóna sentit a les dues Idees anteriors.

La raó utilitza les Idees per aquesta tasca unificadora, però cal tenir present que les Idees no són font de coneixement ja que estan més enllà de l'experiència: són purs éssers pensats; no tenen valor en el món dels fenòmens.

Quan la raó fa de les Idees objectes reals, és a dir, si aplica les categories a les Idees (que formen part del Noümen) cau en la il·lusió transcendental. Per això la Metafísica com a ciència és impossible, perquè les categories només poden usar-se legítimament en l'aplicació als Fenòmens. Les substàncies metafísiques (Déu, Món com a unitat, Ànima) estan més enllà de l'experiència i, per tant, no hi podem aplicar les categories. Per això, els judicis sintètics a priori són impossibles a la Metafísica. Així criticarà les pretensions de fer ciència sobre les substàncies metafísiques:

. **Ànima**. Estudiant l'Ànima s'arriba constantment a Paralogismes, és a dir, a arguments que semblen lògics, però que no ho són. L'error de la Metafísica consisteix en voler aplicar la categoria *substància* al *Jo penso*, quan mai no hem tingut experiència del Jo.

. **Món com a unitat**. Estudiant el món arribem a les Antinomies, és a dir, arguments contradictoris que semblen ambdós totalment vàlids. (El Món és finit-El Món és infinit). L'error de la Metafísica consisteix en voler aplicar la categoria substància al temps i l'espai, quan són formes a priori i no Fenòmens.

. **Déu**. Kant criticarà les demostracions de l'existència de Déu:

. *Argument Ontològic*: Del concepte de Déu no es pot extreure la seva existència.

. *Argument Cosmològic* (Contingència): De l'experiència de l'ésser contingent no s'extreu l'existència imprescindible de l'ésser necessari.

. *Argument Teleològic*, que planteja la necessitat de l'existència d'un ordenador del Món. És l'argument que més respecta, però només demostra la necessitat d'un ordenador i no d'un creador.

L'àmbit de les entitats metafísiques no serà el de la Raó Pura, sinó el de la Raó Pràctica (L'Ètica). Per això, cal deixar totalment clar que Kant no nega en cap moment l'existència de les entitats metafísiques (Déu, Món com a unitat, Ànima) Kant, el que fa, és negar la possibilitat del seu coneixement, ja que no es poden aplicar les categories fora de l'àmbit de l'estricta experiència.

5.3.2.3. ÈTICA

Kant, a l'igual que ha fet al terreny del coneixement, dins l'àmbit de l'ètica també analitzarà les diferents visions ètiques que ha hagut al llarg de la Història, adonant-se que tots els plantejaments ètics anteriors eren ètiques materials, és a dir, ètiques en les que la conducta humana és considerada bona o dolenta depenent d'alguna cosa que és considerada el Bé Suprem de l'ésser humà. (Plató, Aristòtil, Epicur...). Aquest Bé Suprem pot ser el plaer, la felicitat, Déu... Segons aquesta visió ètica també hi ha uns medis per aconseguir aquest fi de la conducta i unes normes de comportament.

Kant criticarà aquesta proposta ètica:

. **És Empírica**. Els preceptes d'aquesta ètica estan basats en l'experiència, però Kant pretén una ètica que sigui universal i, per tant, els preceptes de l'ètica no podran ser empírics, sinó a priori.

. **És Hipotètica.** Ja que el comportament segons aquesta visió ètica, es basa en aconseguir un premi o fugir d'un càstig.

. **És Heterònoma**. Rep els preceptes d'aquesta ètica des de fora de la raó.

Així Kant proposarà una ètica contrària a l'ètica material: **Ètica Formal**; que no sigui empírica, sinó a priori, és a dir, universal i necessària per a tots els éssers humans. Que no sigui hipotètica, sinó **categòrica**, és a dir, que no hi hagi cap condició que els obligui. Que no sigui heterònoma, sinó **autònoma**, és a dir, que sigui el propi subjecte qui es determini a ell mateix a obrar. Aquesta ètica formal ha d'estar basada en el deure, una ètica que no ens diu Què hem de fer, sinó Com hem de comportar-nos. Kant troba tres tipus d'accions:

. Contràries al deure. Una acció incorrecta. Ex. Un comerciant que cobra preus abusius.

. D'acord amb el deure. Una acció correcta però realitzada per un motiu específic. Ex. Un comerciant que cobra el preu just per guanyar clients.

. El deure pel deure. Una acció correcta realitzada perquè és correcta. Ex. Un comerciant que cobra el preu just perquè és el que ha de fer.

Només la darrera de les accions analitzades és moralment bona, ja que s'actua sense cap finalitat: *El deure pel deure*. Kant aspira a crear una ètica així, racional i universal, que s'imposi a tots els éssers humans a través de la raó. D'aquí ve la necessitat d'analitzar la raó per poder establir la majoria d'edat de la Humanitat. Aquesta ètica té dues fonts principals:

La raó: la llei a priori. La llei moral i del bé no pot tenir com a origen l'experiència i, per tant, aquesta llei ha de ser a priori, independent de l'experiència, fonamentada en la raó. A través de l'experiència coneixem allò que *és*, però l'ètica analitza allò que *ha de ser*.

La voluntat: Els Imperatius. La voluntat es dona a ella mateixa les seves lleis, anomenades imperatius. Però cal distingir dos tipus d'imperatius: Els *Imperatius Hipotètics*, basats en la recerca d'un premi o la fugida d'un càstig (Kant els rebutja), i els *Imperatius Categòrics* (El deure pel deure, acceptats per Kant). Així trobem com a màxima kantiana: **Actua tal i com creus que hauria d'actuar tothom**.

La voluntat és l'únic legislador moral que es pot admetre: l'autonomia de la voluntat consisteix en que ella, per sí sola, no condicionada per res, és la llei.

Kant no ofereix regles de conducta que ens permetin viure honestament, sinó que ens dona criteris racionals per determinar la validesa de totes les normes, arribant al principi fonamental, a l'única orientació vàlida per tota la conducta humana: El deure pel deure.

Un altre element fonamental que ha de regir les accions humanes és que no podem considerar els éssers humans com a mitjans, sinó que han de ser considerats sempre com un fi en sí mateixos. Aquest element del pensament kantià reconeix la universalitat de la dignitat humana.

5.3.2.3.1. ELS POSTULATS DE LA RAÓ PRÀCTICA

A la Crítica de la Raó Pura, Kant posa de manifest la impossibilitat de la Metafísica com a ciència, ja que és del tot impossible arribar a conèixer l'Ànima, Déu, la Llibertat... Però Kant, en cap moment no nega ni l'existència de l'Ànima, ni de Déu. L'únic que diu és que no són objectes de coneixement. El camp de l'afirmació d'aquestes realitats no és la Raó Pura, sinó la Raó Pràctica, cal admetre'ls com a postulats. Per poder entendre millor això caldrà distingir entre:

. **Axiomes.** Proposicions evidents que no necessiten demostració.

. **Teoremes.** Proposicions no evidents que calen ser demostrades.

. **Postulats.** Proposicions no evidents, no demostrables, però que cal acceptar perquè, sinó seria impossible alguna cosa acceptada. Així, les realitats metafísiques no són evidents, no són demostrables, però cal admetre-les per fer possible la moral:

. La Llibertat. Per fer possible la moral autònoma és necessària la llibertat.

. La Immortalitat de l'Ànima. La voluntat persegueix un fi que no aconsegueix en aquesta vida, així, cal admetre la immortalitat.

. Déu. En el món, *ser* i *haver de ser* no coincideixen, cal admetre Déu on s'identifiquen aquestes realitats.

5.3.2.4. IMPORTÀNCIA DE KANT AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Com ja hem assenyalat, alguns analistes consideren Kant l'autor més important de la Història del Pensament. La seva Revolució Copernicana en el terreny del coneixement serà fonamental per poder entendre el pensament posterior (directament a través de l'Idealisme Alemany del segle XIX: Fichte, Schelling i Hegel); així com en el terreny lingüístic (Noam Chomsky). També en el terreny ètic tindrà seguidors: dins la Teoria del Dret (Kelsen) i més recentment, dins la Filosofia Política (Rawls, Habermas) per fonamentar filosòficament la Democràcia Liberal. Per això podem dir que la seva influència directa arriba fins els nostres dies, mostrant això el gran nivell del seu pensament filosòfic. És per això que es considera Kant un dels autors més destacats de la Història del pensament, ja que, en molts camps de la Filosofia, el seu pensament és encara vigent, guanyant cada cop més nivell el seu pensament filosòfic. Elements com les Constitucions pròpies de les Democràcies Liberals, o la Declaració Universal dels Drets Humans són reflexe actual i conseqüència directa del pensament kantià.

6. FILOSOFIA DEL SEGLE XIX

Dins del pensament dels segle XIX, centrarem l'anàlisi en l'Idealisme Alemany, Ludwig Feuerbach i Schopenhauer, en el pensament de John Stuart Mill, així com en els Filòsofis de la Sospita: Karl Marx, Friedrich Nietzsche i Sigmund Freud.

6.1. IDEALISME ALEMANY, FEUERBACH I SCHOPENHAUER

L'Idealisme Alemanys un moviment filosòfic centrat a Alemanya, continuador en certa mesura, del pensament d'Immanuel Kant, que tindrà una gran influència en el terreny estètic amb el Romanticisme i polític amb el Nacionalisme del segle XIX. Tindrà una certa influència sobre el pensament de Ludwig Feuerbach i Arthur Schopenhauer.

6.1.1. JOHANN GOTTLIEB FICHTE

Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) afirma que tot intent filosòfic d'entendre el problema del coneixement a partir de l'experiència sensible es troba amb una realitat incognoscible. Per això Fichte tractarà de trobar un primer principi que pugui justificar tot el saber. Aquest principi no pot sorgir de l'experiència i malgrat tot, ha de justificar-la. L'única realitat no és el jo empíric, sinó un Jo Absolut il·limitat. És la consciència universal que resumeix en sí la totalitat de l'ésser i del que es dedueix tota realitat i experiència. La Dialèctica és el mètode a través del qual es desenvolupa el Jo Universal:

. La Intuïció. El Jo es reconeix a sí mateix (Tesi).

. El Jo es reconeix contraposat a tot allò sobre el que no actua (Antítesi).

. Explica la delimitació del Jo i no jo. (Síntesi).

6.1.2. FRIEDRICH SCHELLING

Friedrich Schelling (1775-1854) considera que la Història de la Filosofia es pot reduir a la lluita entre el Dogmatisme i l'Idealisme. Per Fichte, la natura és el no jo, per Schelling, la natura és un organisme unitari ordenat per un principi intel·ligent (Esperit Absolut). Schelling rebrà una forta influència de la visió de la natura feta per Spinoza.

6.1.3. GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) és l'autor idealista més important. Intentarà crear una ciència filosòfica construint el darrer dels grans sistemes filosòfics creats per un sol individu (possiblement el més complex de tots). La raó és essencialment acció i, per això, la Filosofia no consistirà en res que no sigui qüestionar-se per la raó. La raó s'ha convertit així en l'objecte d'estudi (a més a més de subjecte que coneix).

L'ésser té un procés d'evolució constant, seguint el mètode dialèctic, sent aquesta evolució la Història de l'Absolut. La Filosofia és el darrer estadi de l'evolució. És la raó que es comprèn a sí mateixa.

En ella troba l'autoconsciència, racionalitat i coneixement plens. Les diverses filosofies són fases de la filosofia fins arribar al seu moment culminant: La Filosofia de Hegel. Desprès de Hegel, la Filosofia perdrà la seva raó de ser i el Filòsof es convertirà en Historiador de la Filosofia. Hegel és el darrer dels filòsofs sistemàtics, fent certa, en gran mesura la seva darrera afirmació *I després de mi... el caos*. Van crear-se, a partir del seu pensament, dues escoles diferenciades. La Dreta Hegeliana (poc important i gens innovadora) i l'Esquerra Hegeliana, crítica amb l'obra de Hegel, però inspirada en ella, amb Feuerbach i Karl Marx com a màxims exponents.

6.1.4. L'ESQUERRA HEGELIANA: LUDWIG FEUERBACH

Ludwig Feuerbach

Ludwig Feuerbach (1804-1872) veu en la Filosofia de Hegel una Teologia camuflada. La teoria hegeliana que la realitat és posada per la Idea, l'Esperit Absolut.... només constitueix una expressió de la doctrina teològica segons la qual la natura és creada per Déu. Feuerbach afirmarà que la Teologia s'ha de reduir a Antropologia: Déu és un pensament de l'ésser humà. L'essència de Déu és l'essència de l'ésser humà. L'ésser humà projecta fora de sí tot allò que és i crea Déu. No és Déu qui ha creat l'ésser humà, sinó l'ésser humà qui ha creat Déu a la seva imatge. Déu és un producte de l'ésser humà que venera i adora. Hi ha així una expropiació de l'ésser humà (alienació). L'ésser humà és sotmès a alguna cosa que li és estranya. Aquest concepte d'alienació tindrà una gran influència sobre el pensament de Karl Marx.

6.1.5. ARTHUR SCHOPENHAUER

Arthur Schopenhauer (1788-1860) és un dels autors fonamentals del segle XIX amb una gran influència en autors com Henry Bergson, Sigmund Freud o Jean Paul Sartre. Influït per Immanuel Kant i per la cultura oriental, intenta donar explicació a l'experiència del dolor vital i ho atribuiex a la voluntat de viure. Per aquest motiu considera que l'única forma de mitigar el dolor és a partir de la vida ascètica, la renúncia i el sacrifici, plantejament que serà molt criticat per Friedrich Nietzsche.

En primer lloc, hem de dir que Schopenhauer està notablement influït per Immanuel Kant, afirmant que el món ha de ser entès com a representació. Això és degut a que el món no mostra la seva autèntica realitat, sinó que els objectes es representen emmarcats a través de l'espai i el temps. Ara bé, a diferència del pensament de Kant, per Schopenhauer la realitat és cognoscible, un cop apartat el vel que impedeix conèixer-la, mostrant així, l'autèntica realitat: la voluntat i la força de viure. L'essència del món és la voluntat i el que provoca la lluita entre els éssers vius, que provoca dolor i infelicitat.

El dolor és l'estat natural en què es troben els éssers vius, especialment l'ésser humà. Com més gran és la consciència, major és el dolor vital. El plaer o la felicitat són estats transitoris que no impedeixen que el dolor sigui la constant de la vida. L'art té un paper important per Schopenhauer, ja que l'art és el que permet fer la vida una mica més suportable. L'home té una possibilitat: crear un món aparent de proporcions belles. La pintura, l'arquitectura, la música, etc. són enganys que permeten evadir la misèria de la vida. Sigmund Freud estableix per a l'art un paper similar, ja que l'artista utilitza el seu malestar i infelicitat per crear les seves obres d'art que connecten amb el malestar i la infelicitat dels espectadors.

No és fàcil lliurar-se del dolor i això només és possible a partir de la vida ascètica, és a dir, renunciant als desitjos, renunciant a la voluntat de viure i, en conseqüència, al dolor que l'acompanya. La castedat, la pobresa, el sacrifici contribueixen a la superació de la voluntat de viure, fins arribar al repòs absolut del no-res al que anomena Nirvana (tal com diuen els budistes al màxim nivell de pau).

6.2. JOHN STUART MILL: L'UTILITARISME

John Stuart Mill (1806-1873), fill del filòsof utilitarista anglès James Mill (1773-1836), va ser educat en l'ortodoxia utilitarista plantejada pel seu pare i per l'autèntic creador del pensament utilitarista: Jeremy Bentham (1748-1832). Aquesta educació va fer de John Stuart Mill un autèntic nen prodigi. Tot i això, va reformar els plantejaments de la primera generació d'utilitaristes, creant una versió molt superior. Les influències que té són el fruit de l'enorme coneixement que el seu pare el va fer aprendre: Epicur, Hume, naturalment el pensament del seu pare i de Bentham. John Stuart Mill superarà el plantejament inicial, creant un utilitarisme molt més humà.

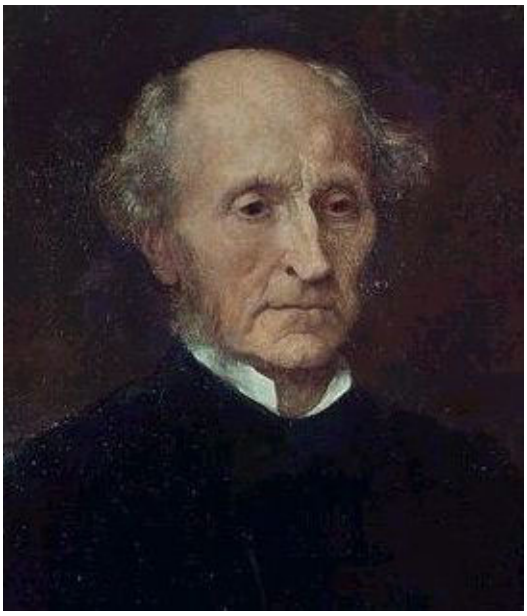

Retrat de John Stuart Mill

6.2.1. INTRODUCCIÓ

El pensament de John Stuart Mill abarca dos grans elements: d'una banda la Lògica i de l'altra l'Ètica i Teoria Política. El que pretén en aquests dos àmbits és sintetitzar la Il·lustració i el Romanticisme, plantejaments que, a priori, semblen totalment oposats.

En el terreny de la Lògica, que no analitzarem aquí, John Stuart Mill és partidari d'una Metodologia de la Ciència Inductivista, on el camí és iniciar el procès amb els coneixements particulars i arribar, a partir d'aquests als coneixements universals. L'estudi del pensament ètic i polític de John Stuart Mill el farem des de dos punts de vista: L'Utilitarisme (la recerca de la Felicitat) i l'anàlisi del concepte de Llibertat.

6.2.2. L'UTILITARISME: LA RECERCA DE LA FELICITAT PER A JOHN STUART MILL

L'Utilitarisme afirma que el criteri moral fonamental és el principi d'utilitat: **una acció és correcta quan proporciona el major bé possible a la major quantitat de persones**, per això, els utilitaristes han de calcular la quantitat de bé o mal generada per una acció i, en funció d'aquest fet, decidir. Allò que té valor és el valor del benestar en la vida dels individus, els interessos de tots els ciutadans tenen exactament el mateix pes i per això, la Felicitat s'aconsegueix millor quan la societat deixa lliures els ciutadans per perseguir allò que ells pretenen com a Felicitat. La Felicitat és l'única finalitat suprema per l'ésser humà i ho justifica considerant que l'única evidència per afirmar que una cosa és desitjable es que la gent la desitja. La gent desitja ser feliç i persegueix la Felicitat com autèntic objectiu de la seva vida. Tot allò que desitgem ho fem sobre la consideració de que ens proporciona plaer (fet que, de vegades, no aconseguim)

Cal distingir entre allò que desitgem, ja que ens fa feliços, d'allò que desitgem per poder arribar a ser feliços. Les virtuts han de ser considerades com a part del que anomenem Felicitat, són el camí cap a la Felicitat, ja que podem arribar a un major nivell de la comprensió de la Felicitat a través del coneixement i l'experiència.

Així, John Stuart Mill considera que només el plaer és desitjable en ell mateix i que les accions seran considerades correctes o incorrectes en funció de si proporcionen la Felicitat dels interessats o no. Cal assenyalar que seguim amb la idea, ja assenyalada per Epicur, que considera la Felicitat com la recerca del plaer i la fugida del dolor.

La Felicitat és l'única cosa desitjable com a finalitat, mentre que la resta que és desitjable, ho és com un medi per arribar a la Felicitat. Com ho podem probar? Tenim força problemes per fer-ho degut a l'evidència del fet. Tothom desitja la seva Felicitat, però això no té per qué significar que la Felicitat sigui bona, tot i que existeix una clara relació entre allò que que és bo i allò que és desitjable.

No tots els plaers tenen el mateix valor, ja que hi ha plaers superiors i plaers inferiors i les nostres accions han de donar preferència als plaers superiors. Aquí veiem una clara influència del pensament d'Epicur i d'Aristòtil. Els plaers superiors són els que porten al desenvolupament moral propi de l'ésser humà: el coneixement i el treball intel·lectual. Per això afirmarà: *"És millor ser una criatura humana insatisfeta que un porc satisfet, i és millor ser Sòcrates insatisfet que un boig satisfet."*

Aquí seria bo tenir present que dins del conjunt de teories ètiques hi ha dos grans grups: les ètiques deontològiques que basen el seu valor en la pròpia acció en sí, mentre que les ètiques teleològiques, com l'utilitarisme, basen el valor d'una acció en les conseqüències que aquesta acció té. Però a diferència de l'epicureisme o de l'eudemonisme, supera l'àmbit individual entenent per Felicitat el màxim profit pel major nombre de persones. El bé és, per tant un bé comú que avui anomenem benestar.

Les accions són correctes en la mesura en que tendeixen a promoure la Felicitat, però a diferència d'autors anteriors, la Felicitat no és només de l'agent, sinò de tots els interessats en l'acció. Els éssers humans tenen impulsos socials naturals que els porten a considerar el bé de tots els interessats i aquests impulsos poden ser reformats per l'aprenentatge i l'experiència.

Hem de triar sempre aquella acció que sembli més probable que produeixi la major felicitat. Això ho podem fer tenint present el coneixement i l'experiència dels éssers humans dins la societat. El camí de la virtut ha de ser après, així cal mostrar que el bé ens proporciona plaer i el mal ens proporciona dolor i associar les accions correctes a aquelles que proporcionen el major bé possible. Aquest serà el camí de la virtut i la relació del concepte de plaer i fugida del dolor dins l'àmbit de la moral.

6.2.3. LA LLIBERTAT

John Stuart Mill és un dels teòrics més importants en l'àmbit de l'estudi de la Llibertat Humana, analitzant, sobre tot, com els poders públics posen en perill el concepte i la pràctica de la llibertat. Caldria matisar que John Stuart Mill ens parla de la llibertat política i no del lliure albir. No fa una reflexió metafísica sobre la llibertat, sinò que ens parla de la llibertat social o civil.

Existeixen dos àmbits de la vida dels ciutadans: la vida privada i la vida pública. A la vida pública els ciutadans viuen de cara als altres fent les tasques pròpies de la seva professió, per exemple. Els éssers humans, dins l'àmbit de la vida privada, trien aquells elements que consideren fonamentals per la bona vida, segueixen els principis religiosos que consideren més adients i tenen les opinions que volen i l'Estat no ha d'intervenir en aquests afers de la vida privada.

Ara bé, molts dels nostres actes afecten a d'altres persones i, per tant no poden circumscriure's dins l'àmbit de la vida privada de la persona. És, només en aquestes circumstàncies en les que l'Estat pot intervenir. Cal controlar els Poders de l'Estat i situar-los, només en l'àmbit de la vida pública. John Stuart Mill valora com un bé preciós la llibertat dins l'àmbit privat: la llibertat de pensament, la llibertat d'expressió són elements de la màxima importància pel seu pensament.

L'Estat pot intervenir i pot castigar a algú que hagi comés una infracció que perjudiqui a d'altres persones, però sempre tenint present que l'Estat mai no podrà legislar o intervenir dins l'àmbit privat. Aquesta diferenciació entre l'àmbit públic i privat és un dels elements fonamentals de les societats que, com la nostra, han agafat el model de la Democràcia Liberal com a sistema polític. Intervenir, per part de l'Estat en aquest àmbit (opcions religioses, sexuals, d'opinió...), és la màxima agressió a la llibertat individual, sagrada per John Stuart Mill i, per això, cal controlar el poder de l'Estat i del govern. Sense aquest control (parlamentari, de l'opinió pública, de la premsa...) l'Estat acaba sent autoritari i allunyat dels principis bàsics de la defensa de la llibertat.

6.2.4. IMPORTÀNCIA DE JOHN STUART MILL AL LLARG DE LA HISTÒRIA

John Stuart Mill és, sens dubte, el filòsof britànic més important del segle XIX. En un segle dominat per la filosofia alemanya, el pensament de John Stuart Mill és considerat dins la tradició utilitarista iniciada per Jeremy Bentham i el seu pare James Mill. La tradició utilitarista no s'esgota en John Stuart Mill sinó que avui, al segle XXI, continua viva. Tot i això, cal dir que John Stuart Mill, no accepta sense fer cap canvi, les propostes utilitaristes de Jeremy Bentham o el seu pare. Les crisis existencials que va patir, motivades per l'estricta educació que va rebre, el van fer replantejar l'ideal utilitarista, presentant una idea molt més humana de l'utilitarisme.

També s'ha de dir que la defensa que va fer de la Llibertat, del sufragi femení i d'altres ideals compromesos, fan de John Stuart Mill el model de filòsof compromés que participa en la vida pública (va arribar a ser diputat) i que fa dels seus ideals un motor per la seva vida i no només pel seu plantejament acadèmic.

6.3. FILÒSOFS DE LA SOSPITA (MARX, NIETZSCHE, FREUD)

En realitat, els anomenats Filòsofs de la Sospita no formen un moviment filosòfic, però aquests tres autors: Karl Marx, Friedrich Nietzsche i Sigmund Freud, comparteixen una actitud crítica envers la societat que coneixen (que és la nostra). Això farà que Paul Ricoeur els anomeni filòsofs de la sospita. Per això solen ser considerats com a fruits d'un mateix esperit crític, encara que ni tant sols són de la mateixa generació, ja que mentre Marx és un autor de mitjans del segle XIX i Nietzsche ho és de finals del segle XIX, Freud és, un autor de finals del segle XIX i principis del segle XX. Així, aquests tres autors centren, bàsicament, la crítica a una forma d'entendre el món que arriba fins als nostres dies i, per això, les seves visions són, en certa mesura, encara vigents.

6.3.1. KARL MARX: EL SOCIALISME CIENTÍFIC

Karl Marx (1818-1883) és un dels autors més importants i influents dels darrers temps. Cal dir que, fins no fa massa temps, la meitat de la Humanitat vivia sota un règim autoanomenat *Marxista*. Marx serà un dels màxims exponents de l'*Esquerra Hegeliana*, juntament amb Ludwig Feuerbach, analitzat anteriorment.

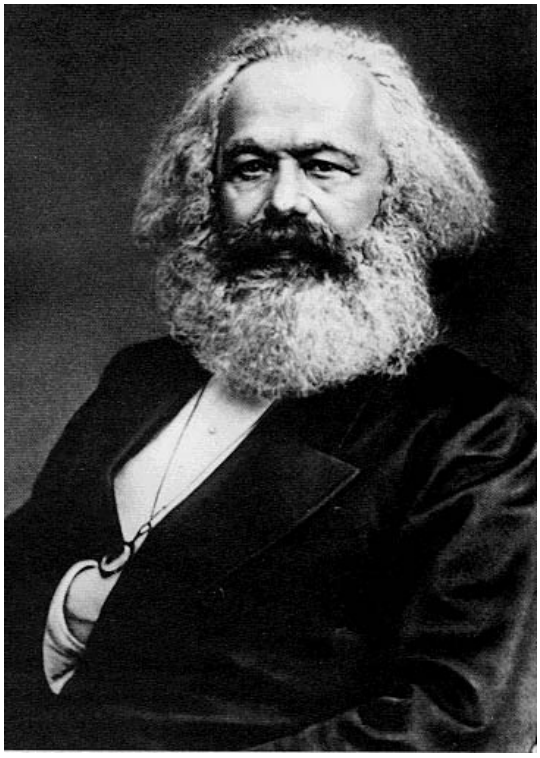

Retrat de Karl Marx

6.3.1.1. INTRODUCCIÓ

A l'hora de contextualitzar el pensament de Marx hem de tenir present d'una banda la influència del pensament de Hegel i la concepció de la Història com a fruit d'un procès dinàmic (Dialèctic) Tot i això, no hem d'oblidar els elements socials de l'època en què viu Marx com a conseqüència de la Revolució Industrial. La situació econòmica i social del proletariat era realment terrible.

Marx pretén crear una forma d'estat on desaparegui la injustícia social i fonamentar aquest estat amb un pensament filosòfic que el justifiqui. No hem d'oblidar tampoc el concepte de Filòsofs de la Sospita que uneix els pensaments d'autors com Marx, Nietzsche i Freud. Aquests autors tenen en comú una concepció de la Filosofia com a element crític amb la societat que coneixen, és a dir, es tracta d'autors compromesos, extremadament crítics amb el món que els envolta, fet que es pot resumir amb la sentència de Marx que reclama que els filòsofs no s'han de limitar a descriure el món, sinó que es tracta de transformar-lo.

6.3.1.2. EL MATERIALISME HISTÒRIC

El Materialisme històric és la ciència marxiana de la Història, sent la transformació material de la Història de la Idea de Hegel. El Materialisme Històric de Marx és l'afirmació de l'ésser humà com a protagonista de la Història. Suposa l'afirmació de dues idees:

. Les relacions que l'ésser humà estableix amb la natura i amb la resta d'éssers humans són relacions materials. La producció de bens materials té l'objectiu de satisfer les necessitats de l'ésser humà (producció social de la vida).

. Aquestes relacions donen origen a la ideologia i a l'estructura socio-política de l'Estat.

Per arribar a entendre com són aquestes relacions caldria tenir present les següents definicions:

. Infraestructura Econòmica. És el conjunt de relacions de producció, és a dir, les relacions que s'estableixen entre els treballadors i els amos dels medis de producció: la Burgesia. Aquestes relacions són conflictives i antagòniques.

. Superestructura. És el conjunt d'idees, creences, institucions i normes que configuren la consciència social.

Les relacions materials que els éssers humans estableixen entre sí són relacions conflictives, ja que no es donen entre éssers humans iguals, sinó entre els proletaris i els propietaris dels medis de producció (Burgesia). Són relacions del tipus amo-esclau; i, a més a més, són relacions antagòniques ja que mentre la Burgesia desitja la propietat privada dels medis de producció, el proletariat desitja la propietat pública i col·lectiva dels medis de producció.

Per això, la Història és el desenvolupament de la lluita de classes socials (Noblesa-Burgesia abans del segle XIX, Burgesia-Proletariat, després de la Revolució Liberal). El destí d'aquesta lluita de classes és la societat comunista, és a dir, la societat futura sense classes socials. El concepte de la Història de Marx és força diferent del concepte hegelià, tot i tenir un origen comú. El pensament de Marx neix a partir de la noció hegeliana d'evolució dialèctica de la Història. Marx, peró, és un autor materialista i, per tant, la Història és el desenvolupament dialèctic de les relacions materials. Això és força allunyat del desenvolupament dialèctic de la Idea proposat per Hegel. La lluita de classes és el fonament autèntic de la Història Marxiana, on l'ésser humà és l'autèntic protagonista. Marx té, per tant, una visió pràctica, allunyada de l'abstracció idealista de Hegel.

6.3.1.3. EL MATERIALISME DIALÈCTIC

Primerament, caldria especificar que el Materialisme Dialèctic no és obra directa de Karl Marx, sinò de Friedrich Engels, amb el qual Marx hi col·laborà sovint i cal dir que Marx, mai no va corregir el pensament d'Engels i es pot suposar que l'accepta. El Materialisme Dialèctic consisteix en la visió dialèctica de la realitat material. Així, la matèria inanimada passa a ser matèria viva, posteriorment arriba a ser matèria sensitiva i quan aquesta és prou complexa, apareix l'ésser humà i amb ell, la intel·ligència. L'únic que existeix és la matèria i, per tant, res immaterial existeix. Tota realitat és lluita i és a través d'aquesta lluita que es procedeix a l'evolució de la matèria. Cal recordar que l'evolucionisme, a partir de l'obra de Darwin, es formula a l'igual que la teoria marxista, a mitjans del s. XIX.

6.3.1.4. L'ALIENACIÓ

L'ésser humà és el subjecte de la Història, l'ésser humà concret que intenta realitzar-se a través del seu treball. L'ésser humà viu alienat, però no és exactament la mateixa alienació de la què ens parlava Feuerbach, ja que l'alienació religiosa és una alienació secundària que desapareixerà quan ho faci l'autèntica alienació: l'alienació econòmica.

L'ésser humà, al treballar, posa en cada producte una part del seu ésser (energia, imaginació, esforç...), així, els productes s'humanitzen. Per això és possible estudiar la forma de vida d'una determinada població antiga a través dels productes que han creat. Però, en la societat capitalista, els productes que l'obrer crea no són seus, s'han quedat en mans d'uns pocs (els propietaris dels medis de producció). El treballador ven la seva força de treball a un altre ésser, qui utilitza la seva força per enriquir-se, per això s'ha de dir que el burgès manipula la personalitat del treballador. Aquesta alienació no desapareixerà fins que no desaparegui el sistema capitalista i s'instauri la societat comunista.

6.3.1.5. LA IDEOLOGIA

Podríem definir Ideologia com el conjunt de creences que configuren la consciència social, formant part de l'entramat propi de la Superestructura. Fins Lenin, el concepte Ideologia era considerat negatiu dins la teoria marxista, però a partir de Lenin es considerarà de forma positiva, convertint-se el Marxisme en una Ideologia.

Quan l'ésser humà vivia sotmès a les forces naturals, abans de la divisió del treball, no hi havia Ideologia, ja que la relació que tenia amb la natura eren gairebé animals. Amb la divisió del treball i l'aparició de classes ocioses, es possibilita la creació, per part dels privilegiats, de teories inventades, la majoria de vegades amb la intenció de continuar amb els seus privilegis, que arriben a ser considerades certes. La Ideologia que predomina en una societat és la Ideologia de la classe dominant, la qual és utilitzada per justificar els seus interessos. Distingim dos tipus d'Ideologies:

. Ideologia Política. Després del triomf del Liberalisme es considera que el poble és sobirà, ja que tots els éssers humans són iguals. Però aquesta igualtat és purament formal, ja que no arriba a l'ésser humà concret. L'Estat, teòricament, ha de ser l'àrbitre de les diferències dels ciutadans, en canvi, en realitat, l'Estat és l'instrument d'opressió en mans de la classe dominant.

. Ideologia religiosa. Crea els seus propis objectes que no tenen consistència real jugant un doble paper: D'una part és la justificació de l'explotació del poble en mans de la classe dominant i de l'altra és l'expressió de la misèria del poble que adorna amb flors les cadenes que l'esclavitzen: *La religió és l'opi del poble* (resignació).

Karl Marx, al seu llibre *El Capital*, afirma que les Ideologies desapareixeran quan acabi la subordinació dels éssers humans a les forces socials. És a dir, les Ideologies no desapareixeran fins que no s'instauri la societat sense classes: La societat comunista.

La Ideologia Religiosa desapareixerà de la societat comunista: els burgesos ja no la utilitzen ja que han trobat d'altres que són més útils pels seus propòsits de dominació.

El proletariat tampoc la utilitzarà, ja que Marx veu la Religió com un vestigi de la ignorància que va desapareixent. Els proletaris confien en la lluita de classes que farà desaparèixer el Capitalisme substituint-lo pel Socialisme.

6.3.1.6. L'HUMANISME MARXISTA

Entenem per Humanisme aquella doctrina que afirma que el valor suprem és l'ésser humà, per això, cal analitzar quina és la visió que té Marx sobre l'ésser humà. Així considera que l'ésser humà és un ésser inacabat, dinàmic que està en constant evolució i desenvolupament. És un ésser totalment material, però l'aspecte més important de l'ésser humà és la seva activitat: La Història, entesa sempre des d'un punt de vista econòmic.

L'ésser humà és el protagonista de la Història, ja que es tracta d'un ésser pràctic, cridat a transformar la societat: *El filòsof no ha de limitar-se a descriure la societat que coneix; ha de transformar-la*. Aquesta serà la clau de la importància del fet revolucionari. La Revolució mostra el nivell pràctic del pensament marxista. No hi ha lloc per Déu en aquesta societat, ja que l'ésser humà ha de ser lliure i si Déu és l'amo, l'ésser humà no pot ser, sinó l'esclau. L'ésser humà ha de poder refiar-se de la seva pròpia força.

6.3.1.7. EL COMUNISME

La Història de les societats és la història de la lluita de classes. Aquesta existeix degut a una situació de classes socials jerarquitzades. La Burgesia, l'actual dominadora del poder polític i económic, no ha acabat amb les contradiccions de classe. Només s'han substituït les velles classes i els vells conflictes per noves classes socials, nous conflictes i noves formes de lluitar. El Feudalisme ha estat substituït pel Capitalisme quan la Burgesia s'ha fet amb el poder. Les classes socials s'han simplificat moltíssim avui en dia i és per això que podem parlar d'una tendència clara cap a l'existència d'únicament dues classes socials antagòniques: La **Burgesia** (formada pels propietaris dels medis de producció) i el **Proletariat** (classe social formada pel treballadors assalariats moderns que al no tenir els medis de producció venen la seva força de treball per poder subsistir).

6.3.1.7.1. L'ENFRONTAMENT BURGESIA - PROLETARIAT

Allà on la Burgesia s'ha fet amb el poder no ha deixat cap altre vincle entre els éssers humans que el vincle econòmic, substituint totes les llibertats per la llibertat de comerç, l'única que entén la classe burgesa. Tot allò que existeix com a vincles socials només té interès en quant a possibilitat d'intercanvi econòmic. Això només és possible revolucionant els instruments de producció (Revolució Industrial). Això obliga a totes les nacions a prendre com a sistema de producció el sistema burgès, ja que si no ho fan, acabaran anclades al passat i d'altres es faran amb el poder econòmic i polític. El camp ha estat abandonat i les ciutats recullen la població rural que fuig per trobar noves expectatives al món urbà, apilant-se a milers en els barris proletaris. El mateix està succeint amb els països eminentment rurals respecte als industrialitzats. Així la Burgesia aconsegueix concentrar la propietat en mans d'una minoria privilegiada que explota els sectors més humils de la societat: El proletariat.

Aquesta classe social neix gràcies a la Burgesia i al sistema econòmic burgès. Doncs bé, serà el proletariat l'encarregat de fer girar el nou sistema de producció contra la pròpia burgesia. El proletariat, degut a la industrialització es converteix en un simple apèndix de la màquina, per això només rep, a canvi del seu treball, el mínim per poder subsistir, no sent, en realitat, pagat pel seu treball.

Els obrers s'han convertit no només en esclaus del burgès i de l'estat, sinó en esclaus de les màquines amb un únic objectiu, produir beneficis per la burgesia. El proletariat, a més a més, va augmentant els seus efectius ja que les classes mitges cauen també en el món del treball assalariat.

La lluita contra aquesta situació creada per la Burgesia s'inicia per obrers aïllats i, posteriorment aquests obrers s'organitzen, de la mateixa forma que la Burgesia s'ha unit des de ja fa força temps per poder arribar a assolir els seus objectius. El proletariat arriba a tenir consciència de classe i ja no podem parlar de lluita entre l'obrer individual i el burgès individual sinó que ja hem de parlar de lluita de classes.

Els èxits o fracassos puntuals no són importants, allò que és realment important és la unió cada cop més extesa dels obrers. El crit important és, per això ***Proletaris de tots els països, uniu-vos.*** Només el proletariat és una classe veritablement revolucionària: els altres enemics de la Burgesia com els petits comerciants, els camperols... no lluiten contra la Burgesia de forma revolucionària, sinó, ben al contrari lluiten per poder conservar el seu status.

El lumpenproletariat (la classe social dels que estan fora del sistema que té com a característica important que és ociosa) són utilitzats sovint com a esquirols per desfer les vagues i no estan organitzats. En canvi, el proletariat sí està capacitat per poder acabar, a través de la Revolució, amb aquesta situació d'explotació. Però potser, allò que fa aquest fet interessant és que es tracta d'un fet inevitable. La Burgesia, augmentant la capacitat de la producció, empitjorant la qualitat de vida del proletariat està acabant amb aquest sistema de producció: l'enfonsament de la Burgesia i el triomf del proletariat són inevitables.

6.3.1.7.2. EL PROLETARIAT I ELS COMUNISTES

Els comunistes formen un partit polític amb els interessos propis del proletariat, no a través de les nacions o els estats, sinó que pretenen fer valer els interessos comuns a tots els proletaris, independentment de la nacionalitat, enfront de la Burgesia. Els comunistes són així l'avantguarda del moviment obrer per poder conquerir el poder, derrocant la dominació burgesa. Una de les qüestions més destacada del Comunisme és l'eliminació de la propietat burgesa. El proletariat no posseeix propietats, són els burgesos qui en tenen, per això a l'eliminar la propietat burgesa s'elimina la propietat privada. El treball del proletari no crea bens per a ell mateix, sinó capital, el qual està en mans de la burgesia. Però el capital hauria de pertànyer a tots els membres de la societat i no només a una minoria privilegiada. El proletari, com ja hem indicat només rep a canvi del seu treball el mínim per sobreviure, per continuar viu, el capital resta tot en mans del burgès. Això desapareixerà en la societat comunista on el capital és de tots: el treball serveix, llavors, per millorar la qualitat de vida dels obrers.

És important tenir present el caràcter internacionalista i universal del plantejament de Marx respecte la lluita del proletariat. No hi ha nacionalitats que separin, hi ha classes socials enfrontades. Tot això, però, no significa la negació de les nacions: Quan finalitzi l'explotació dels éssers humans per part dels éssers humans, acabarà igualment l'explotació d'unes nacions sobre d'altres: s'acabaran les guerres i les hostilitats.

La Revolució Comunista, finalment, és la ruptura més radical amb les relacions tradicionals de propietat, molt més que la feta per la Burgesia respecte la propietat feudal. Per fer-ho cal que el proletariat prengui el poder, arrenqui de les mans de la Burgesia tot el seu capital acabant amb la propietat i les formes de producció de la Burgesia. Així, es prendran entre d'altres les següents mesures:

. Expropiació de la terra.

. Abolició del dret d'herència.

. Confiscació dels bens dels emigrats i sediciosos.

. Creació d'una única banca pública.

. Centralització en mans de l'estat de tots els mitjans de transport.

. Obligació del treball per a tothom.

. Reduir les diferències entre el camp i la ciutat.

. Educació pública i gratuïta per tots els infants, prohibint el seu treball.

Amb aquestes mesures s'instaura el poder económic i polític en mans del proletariat que acaba per sempre més amb la dominació d'uns per part d'uns altres, instaurant-se la Societat Comunista, una societat de lliures i iguals on no existeix la desigualtat i l'explotació.

6.3.1.8. IMPORTÀNCIA DE MARX AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Com ja hem assenyalat anteriorment, Karl Marx és un dels autors més importants i influents dels darrers 200 anys. La major part del pensament polític i econòmic d'aquest temps ha estat inspirat, ja sigui directa o indirectament pel seu pensament. Però, com ja sabem, la seva influència no s'ha limitat al nivell teòric. A partir de la Revolució d'Octubre, es va constituir la URSS, un estat inspirat en la teoria marxista i després de la II Guerra Mundial, gran part de la Humanitat ha viscut sota un règim polític autodenominat marxista. La caiguda del Mur de Berlin i tot el que això ha comportat, ha fet desaparèixer molt ràpidament aquests estats marxistes, però això permet analitzar amb més llibertat l'autèntic pensament de Marx. Cal diferenciar clarament entre pensament marxista i filosofia marxiana.

El marxisme no és obra d'un sol autor, sinó que es tracta del darrer gran sistema filosòfic, però sense ser l'obra d'un autor determinat. A la seva configuració han col·laborat molts autors: Karl Marx, Friedrich Engels, Lenin, Stalin, Gramsci, Lukacs... A més a més, hi havia només una interpretació ortodoxa del marxisme (la imposada des de Moscou), la resta de visions eren considerades revisionistes i, per tant, heterodoxes. En nom del marxisme es va crear un estat totalitari, especialment després de l'arribada al poder de Stalin. La descoberta de textos de joventut de Marx (com *Manuscrits de Filosofia i Economia*) fan replantejar aquesta visió *ortodoxa* dictada des del stalinisme, ja revisada amb Kruschev i destruïda amb l'arribada de Gorbatxov i la Perestroika. La Caiguda de la URSS, l'any 1991, ha suposat un autèntic daltabaix de l'estructura global mundial nascuda després de la II Guerra Mundial.

6.3.2 FRIEDRICH NIETZSCHE: LA FILOSOFIA DEL VITALISME

Friedrich Nietzsche (1844-1900) és un autor terriblement crític amb la societat que coneix; intenta canviar les concepcions, principalment morals, que ell considera hipòcrites i decadents. Per això el seu pensament ha de ser emmarcat dins de la tradició de la Filosofia de la sospita, com una forma d'entendre la Filosofia per criticar, canviar i transformar els elements negatius de la nostra societat.

Retrat de Friedrich Nietzsche

6.3.21. INTRODUCCIÓ

Nietzsche té una forma d'entendre el pensament com a compromís, molt propi de finals del segle XIX. Per realitzar aquesta crítica analitzarà els diferents aspectes propis del pensament occidental: La Moral, la Religió la Filosofia..., per fer, posteriorment, unes propostes alternatives al pensament occidental. El món religiós, el filosòfic i el moral són tres invencions humanes que han de ser desemmascarades, ja que són responsables de la decadència occidental.

A l'hora d'analitzar el seu pensament cal tenir en compte que alguns dels seus textos van ser retocats per la germana de Nietzsche[5], amb la intenció de presentar-nos un pensament de Nietzsche més vinculat a idees racistes, pròximes al Nacional-Socialisme, mentre que l'original de Nietzsche, finalment recuperat, és molt lluny de ser la justificació filosòfica del III Reich.

6.3.2.2. CRÍTICA AL PENSAMENT OCCIDENTAL

És absolutament necessari desfer l'entramat filosòfic i cultural d'Occident, que ha portat a la situació de decadència total en la que es troba. L'origen d'aquesta decadència l'hem de trobar en la figura de Sòcrates i el Platonisme que han fet creure la possibilitat de l'existència d'una vida més enllà del món material. La Moral, la Religió i la Filosofia són els tres àmbits de penetració d'aquestes idees decadents i, per això, juntament amb l'àmbit de la ciència, Nietzsche farà una crítica per separat d'aquestes qüestions.

La crítica a la moral i als valors tradicionals d'Occident, és la crítica més profunda. La moral occidental és una moral contranatura, ja que atempta contra la naturalesa i contra la vida. Es tracta d'una moral que intenta frenar els instints humans i , per això, va contra la pròpia natura i la vida. La base fonamental d'aquesta moral ha estat el Platonisme: El Món de les Idees serveix de *Més enllà*, situant-se el centre de gravetat no en aquesta vida (que és l'única que existeix) sinó en l'altra vida (falsa segons Nietzsche). Nietzsche critica aquesta moral ja que acaba amb la vida. Així, Nietzsche afirma l'existència de dos tipus de morals:

. La Moral dels Esclaus: És la inversió dels autèntics valors: el dolor, l'amabilitat, la compassió, la resignació, la paciència... Aquesta moral és rebutjada per Nietzsche i tot el seu pensament té sentit a l'intentar substituir aquesta moral dels esclaus per la moral dels senyors.

. La Moral dels Senyors: Una moral que estima la vida, el poder, el plaer, la noblesa: la moral pròpia del Superhome. Aquesta és la moral proposada per Nietzsche.

Establerta aquesta distinció Nietzsche examina la Història, veient com aquesta mostra que els dèbils han acabat imposant els seus valors als forts i, per superar aquesta decadència dels valors cristians, proposarà el Superhome, qui, lliure de tot lligam religiós tindrà, com a valor principal la força i la voluntat de poder.

La Crítica a la Filosofía tradicional, tal i com ja hem assenyalat, és una crítica directa a la visió Platònica que considera l'existència d'una part immaterial de l'ésser humà, superior a la matèria, sent així, pel platonisme, més important la vida més enllà de la mort que aquesta vida, l'única existent per a Nietzsche. Sòcrates va matar la vida al fer triomfar sobre aquesta la raó. Cal fer fora d'Occident aquesta visió gens fidel a la terra i ser conscients que només hi és la terra.

[5]Hi ha llibres editats per la germana de Nietzsche, com *La voluntat de Poder* que, Nietzsche, ni tant sols va escriure.

Un altre aspecte important a l'hora de tenir present la crítica que fa Nietzsche seria analitzar la seva visió sobre el concepte de *veritat*. Aquest és un dels valors transformats, ja que la realitat és canvi, avenir i no una realitat constant. És el platonisme el principal responsable d'aquesta transformació de la forma d'entendre la realitat.

La Crítica a la Religió és una conseqüència directa de la crítica anterior. Tota religió neix de la por, les angoixes i les necessitats. Així, cap religió no ha tingut mai cap veritat. El Cristianisme ha acabat invertint els valors propis de la Religió Clàssica de Grècia i Roma, inventant-se un món ideal que porta la desvaloització del món terrenal. Suposa la pèrdua més forta dels instints. Fomenta els valors decadents de l'obediència, el sacrifici... que són sentiment propis del ramat. El concepte de *pecat* atempta contra la vida, ja que limita l'acció instintiva de l'ésser humà. Un aspecte fonamental de la crítica a la Religió seria la crítica que realitza a la figura del sacerdot i la seva visió ascètica de la vida, el qual té com a característica més important el ressentiment que el porta a proposar una moral antinatural que atempta contra la vida.

La Crítica a la Ciència. Nietzsche rebutjarà la ciència pròpia d'Occident al considerar que no tot pot ser considerat matèria i moviment mecànic. Existeixen altres forces (el vitalisme dionisíac), ja que l'Univers no és sotmés a lleis deterministes. No es pot reduir tot a quantitats com intenten fer els científics al matematitzar el coneixement de la realitat, la qual ens és totalment desconeguda en essència. Caldria, però, tenir present que Nietzsche no ataca la ciència, sinó una metodologia determinada: el mecanicisme i el positivisme.

La culminació d'aquesta crítica seria la Mort de Déu, ja que aquesta mort significa la crítica radical a la religió, la moral i la metafísica. És l'alliberament d'un pes enorme que abruma l'home. És precisament la idea de Déu la que no deixa que l'home arribi a assolir la seva natura, és l'impediment que no deixa que l'home arribi a ser el Superhome: L'única forma possible que l'home pugui viure és fent desaparèixer la figura de Déu.

Naturalment, la mort de Déu no significa que Déu existeixi i que hagi de morir, el que ha de desaparèixer és la figura de Déu, ja que aquesta és inexistent a la realitat. Amb aquesta mort s'enfonsen els pilars de la cultura occidental, una cultura recolzada en la figura de Déu. No hi ha lloc per Déu en la societat moderna, *Déu és mort, nosaltres som els seus assassins*. Aquesta mort significa l'alliberament definitiu, comença una nova història, la vertadera història. L'ésser humà s'ha alliberat de tota superstició religiosa i es pot convertir en creador del seu propi destí.

6.3.2.3. LA NOVA JERARQUIA DE VALORS

La Cultura Europea ha arribat a la seva pròpia destrucció, a la decadència total. Per això cal destruir-la, però no per caure en el nihilisme, és a dir, l'absència de valors, sinó per canviar els valors anteriors substituint-los pel Superhome. El nihilisme és per a Nietzsche, no un punt d'arribada, sinó l'instant que permet començar l'autèntica història. Al matar a Déu, s'ha perdut el sentit de l'orientació de la nostra existència, de la nostra vida, estem perduts.

Aquesta part negativa necessita una part positiva, neguem per afirmar, aniquilem per produir, destruïm per crear; neixen els nous valors fonamentals: el Superhome i la voluntat de poder. Enfront de la decadència occidental, que predicava una moral antinatural, Nietzsche pretén oferir una nova moral basada en el procés natural de l'ésser humà: la vida.

Així, contraposarà dos esperits:

. Dionisos és el déu de la vida, del vi, de l'alegria de viure...

. Apol·lo és el déu de l'aparença externa plena de bellesa.

Sòcrates i el platonisme han fet fora de l'escena Dionisos, començant l'època de les formes, canviant la vida per la raó, la qual mata la vida. La nova moral està basada en el desig de viure, la vida té valor en sí mateixa, ja que és el valor absolut al que se subordinen la resta de valors. Cal no imposar res a la vida, sinó disfrutar d'ella. La nova moral serà basada en l'exaltació de les formes primàries de la vida, la moral dels senyors en lloc de la moral dels esclaus, ja que la vida ha d'estar basada en els instints. Això ve acompanyat d'una nova idea de l'ésser humà, el qual té les següents característiques:

. L'ésser humà és un ésser miserable perquè rebutja la terra, el cos, l'instint. És un ésser a mig fer entre la bèstia i el Superhome.

. L'ésser humà és un animal defectuós perquè és l'únic animal que no ha aconseguit consolidar-se. Corre un risc: o venç l'home convertint-se en el Superhome, o torna a la seva animalitat anterior.

Per això l'ésser humà ha de superar la seva natura imperfecta i convertir-se en el Superhome a través de la superació de les seves debilitats. Si aquesta superació no es produeix, l'ésser humà tornarà a la seva animalitat.

6.3.2.4. EL SUPERHOME

Aquest és el pensament central de Nietzsche. L'ésser humà ha de ser superat, ja que tots els éssers evolucionen i es transformen i l'ésser humà no pot ser una excepció. L'ésser humà no és un ésser estàtic, sinó que està dotat d'una enorme força creadora.

L'espècie humana està dotada de la força expansiva de la vida, la qual està en un procés evolutiu constant (no oblidem el pensament de Charles Darwin i l'Evolucionisme). Però per poder arribar a ser el Superhome cal superar la moral tradicional i decadent i arribar a la nova moral. La transformació de l'home en Superhome passa per tres estadis diferents:

. **Camell**: L'esperit de l'home és en primer lloc un camell amb una càrrega enorme.

. **Lleó**: L'home, cansat per la càrrega anteriorment descrita, es rebel·la contra el seu amo i imposa la seva voluntat.

. **Nen**: L'home es converteix en un nen ple de futur: el Superhome.

Les característiques més importants del Superhome són la seva necessitat de la vida; valora principalment la vida terrenal: el plaer, les passions, la victòria. Intenta superar-se i , per això rebutja la moral tradicional cristiana, acceptant la moral dels senyors, pròpia dels forts.

La primera gran característica del Superhome és la valoració máxima que fa de la llibertat, entesa com a llibertat instintiva. Nietzsche considera que és impossible ser lliure vivint en societat i, per això, aquesta necessitat de llibertat el fa renunciar a la societat. Hem de tenir present que Hobbes pensa inicialment el mateix que Nietzsche, al considerar que llibertat i societat són incompatibles, però mentre Hobbes tria la societat, Nietzsche tria la llibertat.

Una altra de les característiques més importants del Superhome és la fidelitat a la terra: Només existeix aquesta vida i, per tant, qualsevol pretensió de renúncia en nom d'una vida millor després de la mort, és totalment absurda. És aquesta fidelitat a la terra la que el portarà, en primer lloc, a renunciar a qualsevol reducte de Platonisme que ens porti a considerar la possibilitat d'un món immaterial millor que aquest i d'una vida millor que la vida terrenal. La fidelitat a la terra és qui ens porta a viure aquesta vida amb tota la intensitat possible.

En tercer lloc, és la fidelitat a la terra la que ens portarà a donar sentit a les dues qüestions pròpies del Superhome: la voluntat de poder i el desig de l'Etern Retorn. La voluntat de poder significa la voluntat de domini, la força, la llei del més fort. És l'exaltació de la força i l'agressivitat (els instints propis de l'ésser humà). Veiem la influència clara del pensament de Darwin i la selecció natural (només els més forts arriben a sobreviure). Aquesta voluntat de poder ens porta a un desig de no ser dominat per ningú. Això ens porta a una dificultat impossible de superar per arribar a un nivell de convivència social com el que tenim.

La vida en societat ens porta a la renúncia dels nostres instints, en nom d'aquesta convivència. Nietzsche ens proposa no renunciar a cap dels nostres instints, tenint això com a consequència, la fi de la societat basada en la col·laboració. La visió social que té Nietzsche, acaba en l'individualisme més terrible: sense la col·laboració, la solidaritat..., el valor més important passa a ser l'individu. Per això hem de dir que el pensament de Nietzsche seria el crit desesperat de l'individualista que veu com aquest individu és a punt de desaparèixer dissolt en la societat. Aquesta és la clau de la voluntat de poder i la no renúncia dels instints.

L'Etern Retorn mostra un desig tan fort de viure que desitja que aquesta es repeteixi eternament. Aquesta vida ha de ser repetida constantment amb les seves alegries i els seus dolors (pensament terrible per tots aquells que no estimen la vida). Aquesta és la força de l'amor a la vida, de l'amor enorme per aquesta vida: el desig que no només no hi hagi cap altra, sinó que aquesta es repeteixi constantment, infinites vegades.

6.3.2.5. IMPORTÀNCIA DE NIETZSCHE AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Nietzsche és un dels autors més polèmics dels darrers temps. El seu pensament, terriblement crític amb la nostra societat, ha suscitat des de sempre un rebuig o una acceptació desmesurada. El seu pensament mai no deixa ningú indiferent, ja que allò que ens diu ens afecta totalment. De fet, no hi ha autors que puguin ser considerats seguidors directes de Nietzsche, tot i que la seva influència, tant positiva com negativa, ha estat enorme.

Fins i tot, ha hagut autors com Bataille, Foucault... que han intentat copiar part del seu estil directe i punyent. Les mutilacions fetes al seu pensament, presentant-nos un Nietzsche precedent del *Mein Kampf* de Hitler, li han fet molt de mal, però la recuperació dels textos originals ha portat a Nietzsche, un altre cop, al seu lloc originari: un autor terriblement crític amb la societat que coneix i amb tot allò que caracteritza la societat occidental.

6.3.3. SIGMUND FREUD: LA PSICOANÀLISI

En realitat, Sigmund Freud (1856-1939) no és un Filòsof, sinó que es tracta d'un Psicòleg que analitza l'estructura humana, però que posseeix certs aspectes del seu pensament que podrien ser considerats d'interès filosòfic i una teoria, basada en el seu pensament psicològic, sobre l'origen de la cultura. Serà aquesta part filosòfica la que centrarà el nostre interès. Però per fer-ho, caldrà analitzar algunes de les qüestions clíniques del pensament de Sigmund Freud.

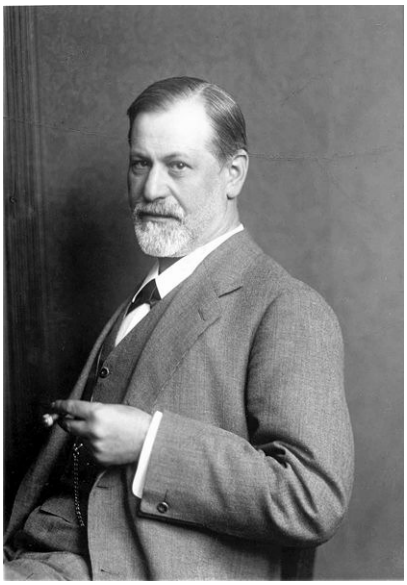

Sigmund Freud

6.3.3.1. INTRODUCCIÓ

Hem de considerar el pensament de Freud com un exemple més de la Filosofia de la sospita en la qual s'analitza la visió de l'ésser humà que es té en el seu temps, per canviar-la completament. Per això situem dins del mateix grup, autors tan únics com Marx, Nietzsche o Freud, tenint entre ells també, pensaments tan diferenciats. La Filosofia de finals del segle XIX i principis del segle XX és una filosofia crítica amb el món que coneix que es replanteja els elements preestablerts i la ciència també serà un element fonamental dels motors del canvi i Freud serà un dels elements més actius en aquest terreny.

6.3.3.2. L'INCONSCIENT

Un dels grans mèrits que té Freud és formular la hipòtesi que gran part del nostre psiquisme és de natura inconscient, contràriament al què pensaven la majoria d'autors que identificaven consciència i psiquisme. Les malalties nervioses (especialment els casos d'histèria) necessitaven una explicació a través de l'existència d'elements inconscients. Aquesta força inconscient es manifesta a través de diversos fenòmens psíquics:

.Els Somnis: Satisfacció simbòlica de desitjos inconscients reprimits.

.Actes Fallits: Actes no resolts satisfactòriament pel bloqueig degut a elements inconscients.

.Lapsus: Errors motivats per problemes inconscients.

.Acudits: Allò que ens produeix el riure sol estar relacionat amb temes tabú, amagant-se així a la censura.

.Neurosi: Malaltia Psíquica que manifesta un conflicte entre uns desitjos reprimits i la dificultat de la seva satisfacció.

6.3.3.3. TEORIA GLOBAL DE LA PERSONALITAT

La Teoria de l'inconscient no només és vàlida pels malalts mentals, sinó que Freud intenta realitzar una teoria global de la personalitat que intenti explicar la totalitat del psiquisme i les seves manifestacions.

6.3.3.3.1. CONSIDERACIÓ DINÀMICA

A través d'aquesta manifestació s'estudia l'energia psíquica i el seu origen. Així ens mostra com aquesta energia seria la provocada per la Libido (Manifestació Psíquica de la tensió sexual física) i les Pulsions (Instints que intenten disminuir la seva tensió a través de la satisfacció del seu objectiu). N'hi ha dos tipus, de pulsions:

. **Pulsions de vida**. *Eros*. Són els instints sexuals i d'autoconservació.

. **Pulsions de Mort**. *Thanatos*. Busquen la desaparició de les tensions fent tornar allò que és viu a un estat inorgànic.

Com veiem, la nostra energia Psíquica té molt a veure amb els nostres instints, els quals els tenim com a residu de la nostra natura.

6.3.3.3.2. CONSIDERACIÓ ECONÒMICA

La funció més important del sistema nerviós és descarregar quantitats d'energia psíquica per suprimir, o reduir al mínim la tensió nerviosa associada al displaer. Així, el **Principi de Plaer** intenta satisfer de forma immediata les necessitats. Nosaltres obtenim plaer quan satisfem una necessitat. Però cal tenir en compte que l'ésser humà viu en una societat i que aquésta posseeix una sèrie de normes i així, sorgeix el **Principi de Realitat**, on la consciència renuncia o ajorna les satisfaccions immediates per possibilitar la convivència social entre els éssers humans.

6.3.3.3.3. CONSIDERACIÓ TÒPICA

Freud analitza quina és l'estructura de la ment humana donant-nos dues classificacions diferents:

a) Primera Tòpica: Primera formulació sobre l'estructura de la ment.

. **Inconscient.** Sistema originari dels nostre Psiquisme on s'articulen les manifestacions psíquiques *Eros* i *Thanatos*, a més a més dels continguts reprimits de la nostra vida psíquica.

. **Preconscient**. Sistema intermig que pot ser articulat amb relativa facilitat per la consciència. Inclou la memòria.

. **Conscient.** Sistema que rep les informacions de l'exterior.

b) Segona Tòpica: Freud proposarà una segona classificació amb elements més actius, ja que les parts de la segona tòpica seran personatges que s'enfronten i pacten per continuar vivint la nostra vida psíquica:

. **Allò**. És el conjunt dels nostres instints i les forces reprimides. Seria força similar a l'Inconscient.

. **Super-Jo**. Conjunt de normes, prohibicions i restriccions interioritzades pel Jo a partir de l'assimilació de l'Ideal de Jo (model ideal del pare o la mare sorgit després del Complex d'Edip).

. **Jo.** Fragment de l'allò que estableix contacte amb el món exterior.

La nostra vida psíquica està marcada pel conflicte que existeix entre el sever Super-Jo (la norma moral) i l'Allò que desitja. Aquest conflicte pot arribar a ser una Neurosi quan el Jo no és capaç de ficar pau entre l'Allò i el Super-Jo. Per solucionar l'angoixa que pot provocar aquest conflicte, el Jo disposa d'uns certs mecanismes de defensa:

. **Repressió:** Negació dels instints no acceptables pel Super-Jo. Un desig no acceptable és esborrat com si no existís. Vivim com si el desig no existís. Però el fet de negar un desig no significa que el desig no existeixi.

. **Regressió**: Retorn a etapes de la Infància ja superades, quan el conflicte actual no existia. Seguim pautes de conducta pròpies d'etapes anteriors.

. **Sublimació**: Transformació d'impulsos instintius en activitats superiors i, per tant, més acceptables. Al sacralitzar un desig, el fem més acceptable.

. **Projecció**: Atribuir als altres impulsos que el Jo considera perillosos. Considerem que la culpa és sempre dels altres, mai nostra.

. **Desplaçamen**t: Canviar l'objecte inicial d'un instint per un substitut que el Jo considera menys perillós. Busquem una alternativa més senzilla.

. **Reacció**: Desenvolupar una conducta externa contrària a un desig refusat pel Super-Jo. Aquest comportament és fruit d'una repressió extrema.

6.3.3.4. TEORIA DE LA SEXUALITAT INFANTIL

Caldria tenir present que la visió que té Freud de la sexualitat és molt més àmplia del què se sol tenir. Sexualitat serà tot allò que té a veure amb el plaer i les seves fonts. Per això diferenciarà clarament entre sexualitat i genitalitat (estrictament la pulsió sexual). Una de les novetats més destacades de la teoria de Freud és l'afirmació de l'existència d'instints sexuals a la infància seguint les següents etapes de desenvolupament:

. **Etapa Oral**. (0-1). La font de plaer és la boca, relacionada amb el fet de menjar. El nen obté plaer pel fet de xuclar i això el permet alimentar-se inconscientment. Aquesta és la raó de la necessitat de l'ús del xumet.

. **Etapa Anal**. (1-2). El plaer està relacionat amb el control-descontrol de les necessitats fisiològiques. El nen comença a controlar els seus esfínters i comença a entendre el Principi de Realitat (ajornar la satisfacció de les necessitats per raons socials). Apareix un cert instint sàdic (es desperten les pulsions de Thanatos).

. **Etapa Fàl·lica** (3-6). En aquesta etapa es descobreixen els òrgans genitals i la idealització d'aquests centraran l'obtenció del plaer. En aquest període es produeix el Complex d'Edip: peculiar relació que el nen/a estableix amb els seus progenitors, existint una relació ambivalent, ja que el nen sent odi i amor al mateix temps pel seu progenitor de mateix sexe. La descoberta dels òrgans sexuals adults, així com la diferenciació entre el masculí i el femení serà la responsable d'aquest sentiment d'ambivalència.

. **Etapa de latència** (6-12). Coincideix amb la resolució del Complex d'Edip i és un període de tranquil·litat pulsional que ha de conduir a la maduració física. En aquest període podríem situar l'origen del Super-Jo, és a dir, l'acceptació de les normes morals del pare o la mare.

. **Etapa Genital** (12-). La sexualitat comença a centrar-se, degut a la maduració física, a la genitalitat.

Un aspecte fonamental a l'hora d'entendre el psiquisme humà és el Complex d'Edip. En aquest procès el nen/a sent una atracció natural cap al progenitor de sexe diferent, determinant un sentiment de rebuig cap al progenitor del mateix sexe. El nen, per exemple, odia el seu pare ja que és qui realment posseeix la mare. Dins d'aquest procès intervenen, però, d'altres factors importants, com per exemple, la descoberta dels òrgans sexuals adults. El nen creu que l'absència de penis en les nenes és deguda a una castració, fet que determina una por molt gran al seu pare, ja que és qui el castiga. Així el nen té un sentiment d'ambivalència respecte el seu pare ja que l'odia, l'estima i té por d'ell, fet que determina l'etapa de latència, posterior a l'etapa fàl·lica i el naixement dels sentiments morals amb el Súper-Jo.

6.3.3.5. ELS SOMNIS

Durant molt de temps ha hagut un cert misteri al voltant dels somnis. S'ha dit que posaven en contacte la divinitat amb els éssers humans, que servien per descriure el futur. Freud considera que els somnis són la satisfacció simbòlica de certs desitjos, que són transformats per poder superar la rígida censura del Super-Jo. Així en tot somni podem trobar:

. Contingut Manifest. És allò que és somiat independentment de la causa que l'ha provocat.

. Contingut Latent. És aquell desig que ha provocat el somni, transformat per poder superar la censura fins arribar al Contingut Manifest.

Tot treball d'elaboració onírica implica un procés de simbolització, de transformació del desig per fer-lo presentar acceptable davant l'ordre implacable reclamat per part del Super-Jo. L'origen del somni seria o bé un impuls instintiu reprimit, o un desig recent no satisfet adequadament. El primer vindria directament de les profunditats de l'inconscient i el segon estaria entre la consciència i l'inconscient.

6.3.3.6. L'ORIGEN DE LA CULTURA

Per analitzar l'origen de la cultura (l'element estrictament filosòfic del pensament freudià) Freud estudia les tribus més primitives i les condicions de vida dels clans de primats més desenvolupats. Així troba que en els clans de primats més desenvolupats existeix sempre una dictadura sexual establerta per un mascle superior (mascle alfa); la resta de mascles no poden tenir relacions sexuals amb cap femella. La forma que es té de decidir quin és el mascle dominador (i, per tant, l'únic que pot tenir descendència) és la lluita individual. D'altra banda, les tribus més primitives solen tenir el següent comportament cultural: La forma que tenen d'establir de quina tribu formen part és un *Tòtem*, o animal sagrat el qual seria l'origen de la tribu. Aquest animal mai no pot ser atacat o devorat, excepte en determinats ritus on el que està prohibit és no menjar la seva carn.

Al mateix temps existeix un *Tabú*, o prohibició, de tenir relacions sexuals amb membres de la mateixa tribu. Freud explica aquest fet a partir del Complex d'Edip. El que senten els mascles dominats d'una tribu és molt similar al que sent el nen dins d'un ambient familiar, ja que el Pare, és l'únic que pot tenir relacions sexuals. Els mascles dominats no poden vèncer individualment el pare i decideixen col·laborar entre ells per matar-lo.

Ells odien el pare, l'estimen i tenen por d'ell (mateixos sentiments d'ambivalència dins del Complex d'Edip). Un cop l'han mort (possiblement se l'han menjat) se senten culpables del que han fet i sublimen la figura paterna convertint-lo en un déu (Tòtem), i al no poder reinstaurar la dictadura sexual, decideixen prohibir-se tenir relacions sexuals amb les dones de la mateixa tribu (Tabú) naixent així la cultura. Per això no hi ha cap cultura que accepti l'incest, sent l'origen, aquesta prohibició, de la conducta exogàmica. Com veiem, viure en societat, la cultura, només és possible si limitem els nostres instints.

Per això cal un Super-Jo que ens prohibeixi certes actituds que acabarien amb la convivència social. Si no seguim els nostres preceptes morals neix el sentiment de culpabilitat. Per això no podem ser feliços en una vida en comú, ja que hem de limitar la nostra llibertat. Això connecta directament amb la idea política de Hobbes, qui deia que l'estat naixia quan els éssers humans renunciaven a la seva llibertat en nom de la convivència social.

El Conflicte entre el Super-Jo i l'Allò és el preu que hem de pagar per la nostra convivència i la nostra cultura. L'ésser humà infeliç que veu la seva misèria busca ajuts per combatre-la i el troba en el sentiment religiós. El poder de la Religió és molt gran ja que explica la realitat i ens fixa les normes de conducta més adequades.

L'objectiu de la religió és dominar el món dels sentits a través d'un món irreal que els éssers humans desenvolupen per sublimar i projectar les seves necessitats. El Déu jutge és la figura paterna sublimada, pare protector i repressor. L'Art seria també un intent de solucionar la misèria humana, però aquest cop a nivell individual. Quan l'artista és capaç de connectar amb la infelicitat del públic, neix l'obra d'art i el reconeixement de l'artista.

6.3.3.7. IMPORTÀNCIA DE FREUD AL LLARG DE LA HISTÒRIA

El pensament de Freud ha permès la independència del pensament psicològic de la Filosofia. Ell ha estat l'origen d'un important moviment psicològic (La Psicoanàlisi) amb Jung o Adler com a màxims exponents. La seva visió de l'ésser humà ha estat molt important al llarg de tot el segle XX, ja que la seva visió ha transformat la forma d'entendre la ment humana i no només dins d'un terreny filosòfic o psicològic, sinó que, per exemple, el moviment del Surrealisme, pot ser considerat una herència del pensament de Freud.

7. PANORAMA FILOSÒFIC ACTUAL

La Filosofia del segle XX ve marcada en primer lloc per la Filosofia de la Ciència amb autors com Ludwig Wittgenstein (1889-1951) o Karl R. Popper (1902-1994) i per l'Existencialisme, del qual, les màximes figures seran Jean-Paul Sartre (1905-1980) i Martin Heidegger (1889-1976). La base fonamental de la reflexió filosòfica de l'Existencialisme seria la figura humana i la seva existència i el sentit d'aquesta, si és que en té. Desprès del domini del pensament marxista, el pensament polític i ètic estaria centrat en l'anàlisi de la Democràcia Liberal com a sistema polític i els diferents intents de justificació filosòfica. Així, dins del terreny kantià trobaríem el pensament de John Rawls (1921-2002) , com també hi trobaríem elements crítics amb la societat occidental com Noam Chomsky (1928-), qui també destaca com a lingüista de l'escola neokantiana i més recentment el pensament de Jürgen Habermas (1929-)

Jürgen Habermas

Però el pensament filosòfic més propi del nostre temps seria, entre d'altres el Post-Modernisme: un corrent filosòfic que afirma la no existència de Valors Universals, proposant una sèrie de posicions subjectives i relativistes, iniciant-se el que s'ha anomenat *Pensament Dèbil*, sent Jean-François Lyotard (1929-1998) un dels seus màxims exponents. Així, un dels problemes plantejats recentment seria el problema de l'universalisme o el particularisme: ¿Existeixen valors universals que poden ser acceptats per totes les cultures, o, pel contrari, hi ha una sèrie de valors propis de cada cultura? Aquest dubte és, en definitiva, si podem exportar els valors de la Democràcia Liberal a cultures que no són la nostra. En quant a Filosofia de la Ciència, són Karl R. Popper, Imre Lakatos (1922-1974) i Thomas S. Kuhn (1922-1996) els màxims exponents d'una ciència gens dogmàtica que afirma l'existència de formes de veure la realitat molt particulars (Paradigmes, models...) que determinen totalment la nostra forma d'entendre l'Univers Físic.

8. COMENTARIS DE TEXT.

Text 1.

"Ara bé, segons jo veig les coses, es poden, en primer lloc establir les següents divisions: Quin és l'ésser etern que no neix mai, i quin és aquest que neix sempre i no existeix mai? El primer és après per la intel·ligència i la raó, doncs és constantment idèntic a ell mateix. El segon és objecte de l'opinió de la sensació irracional, ja que neix i morirà, però no existeix mai realment."

Plató. Timeu. (La doble realitat per a Plató)

Text 2.

"Convindràs amb mi, llavors, que no tot el coneixement té la mateixa estructura i que fins i tot, d'allò que podem arribar a captar del Món de la Sensibilitat, no ho podem qualificar de coneixement, ja que la seva estructura material ho fa impossible; mentre que sí és possible el coneixement d'allò que és real."

Plató. República (Els àmbits del coneixement per a Plató)

Text 3.

"Però si el que la natura ha destinat a ser menestral o pagès, cregut amb les seves riqueses, el seu crèdit, la força, o qualsevol cosa similar, s'inicia en l'ofici del guerrer, o el guerrer en les funcions del magistrat, sense capacitat per fer-ho; si fessin un canvi amb els instruments propis del seu ofici, o si un mateix ésser humà volgués tenir a la vegada aquests oficis diferents, llavors, crec jo, i tu, indubtablement pensaràs amb mi, que aquest canvi i confusió serà la ruina de la societat."

Plató. República (Les classes socials a la ciutat perfecta, segons Plató)

Text 4.

"L'ésser s'entén de moltes maneres... Ésser significa en efecte, l'essència i la forma determinada de cada cosa i també la qualitat, la quantitat i cadascun de la resta d'atributs que es prediquen d'aquesta manera. Però a l'admetre tan múltiples sentits, és evident que hi ha entre ells un sentit primigeni, i és aquest: que l'ésser és la forma distintiva de les coses, la substància."

Aristòtil. Metafísica VII. (Les diferents formes de ser per a Aristòtil)

Text 5.

"Per tant quan diem que el plaer constitueix un fi, no ens referim als plaers dels corruptes ni als que es troben en la dissipació, com creuen alguns que ignoren o discrepen capciosament del que diem, sinó al fet que no hagi dolors al cos, ni pertorbació a l'esperit. Perquè el que porta a una vida feliç no són els banquets i saraus continus, ni les delícies de noiets i dones, ni la dels peixos i totes les altres coses refinades que ofereix una taula refinada, sinó el raonament sobri, que analitza les causes de cada tria i de cada refús."

Epicur.Carta a Meneceu (El bé entés com a plaer i fugida del dolor per a Epicur)

Text 6.

"Puc dir que crec que fou per mi, una gran sort el fet d'haver-me ficat des de jove per certs camins que m'han portat a certes consideracions i màximes amb les que he format un mètode, en el qual em sembla que tinc un mitjà per augmentar gradualment el meu coneixement i elevar-lo poc a poc fins al punt més alt al que la mediocritat del meu ingeni i la brevetat de la vida poden permetre'm d'arribar. Doncs uns quants fruits he recollit ja d'aquest mètode que no deixa de produir en mi una extremada satisfacció."

René Descartes. Discurs del Mètode. (El Mètode Cartesià)

Text 7.

"Així doncs, suposaré que hi ha, no un verdader Déu -que és font suprema de veritat-, sinó un geni maligne, no menys hàbil i enganyador que poderós, el qual ha usat de tota la seva indústria per enganyar-me, amb tot el que he entés fins ara com clar i distint, que pot ser fals, degut a aquest ésser que m'enganya."

René Descartes. Meditacions Metafísiques. (La Hipòtesi del Geni Maligne)

Text 8.

"Per Déu entenc una substància infinita, eterna, immutable, independent, omniscient, que m'ha creat a mi i a totes les altres coses (si es que existeix alguna). Doncs bé, això que entenc per Déu és tan gran i eminent que, quan més atentament ho considero, menys convençut estic que una idea així pugui néixer de mi. I per això, haig de concloure necessàriament, segons el que he dit abans, que Déu existeix."

René Descartes. Meditacions Metafísiques (Importància de l'existència de Dèu per a Descartes)

Text 9.

"Perquè jo em figuro que es reconeixerà que seria impertinent suposar que són innates les idees de color, tractant-se d'una criatura a qui Déu va dotar de la vista i del poder de rebre sensacions, per mitjà dels ulls, a partir dels objectes externs. I no menys absurd seria atribuir algunes veritats a certes impressions de la natura i a certs caràcters innats, quan podem observar en nosaltres mateixos facultats adequades per assolir tan fàcil i segurament un coneixement d'aquelles veritats com si originàriament haguessin estat impreses a la ment."

John Locke. Assaig sobre l'enteniment humà. (La visió de les idees innates de Locke)

Text 10.

"Per entendre el poder polític correctament, i per deduir del que va ser el seu origen, hem de considerar quin va ser l'estat en què els homes es troben per naturalesa. I és aquest un estat de perfecta llibertat perquè cadascú ordeni les seves accions i disposi de possessions i persones com jutgi oportú, dins dels límits de la llei de la naturalesa. És també un estat d'igualtat, en el qual tot poder i jurisdicció són recíprocs i on ningú els gaudeix millor que els altres."

John Locke. Segon tractat sobre el govern civil. (L'estat de natura per a Locke)

Text 11.

"De l'anterior s'evidencia que el coneixement moral és tan capaç d'una certesa real com el matemàtic. Doncs com la certesa no és sinó la percepció de l'acord o desacord de les postres idees i la demostració no és sinó la percepció d'aquest acord, amb la intervenció d'altres idees o mitjans, les nostres idees morals, el mateix que les matemàtiques, sent arquetips en si mateixes i, per tant, sent idees adequades i completes, tot l'acord o desacord que trobem en elles produirà un coneixement real, igual que el coneixement de les figures matemàtiques."

John Locke. Assaig sobre l'enteniment humà. (L'origen de la moral per a Locke)

Text 12.

"L'acció ha de ser considerada per sí mateixa i no pas per qüestions alienes a ella. L'autonomia de l'Ética consisteix precisament en això. No cal recòrrer a les implicacions posteriors, els motius que la provoquen o les conseqüències que pot arribar a tenir, sinó que l'acció per l'acció és l'única cosa que cal valorar."

Immanuel Kant. Metafísica dels Costums. (La visió ètica kantiana)

Text 13.

"La Felicitat és l'única finalitat dels actes humans i la seva promoció és l'única proba per la qual es jutja la conducta humana; d'on se segueix que aquest ha de ser el criteri de la moral, ja que la part està inclosa en el tot. El més important, sens dubte, per l'ésser humà és la seva Felicitat, així com els mitjans que utilitza per aconseguir-la."

John Stuart Mill. L'Utilitarisme. (La Felicitat)

Text 14.

" Associant el fet d'obrar bé amb el plaer, o l'obrar malament amb el dolor, o fer veure a la persona que, naturalment, el plaer va unit a l'una i el dolor a l'altra, podrem crear a les persones la voluntat de ser virtuoses. La virtut, per tant, és íntimament relacionada amb la qüestió fonamental de la moral: aprenguem de l'epicureïsme i la seva sàvia visió sobre el plaer i el dolor."

John Stuart Mill. L'Utilitarisme. (els conceptes de plaer i dolor)

Text 15.

"Hi ha molts que consideren una ofensa tota conducta que els desagradi, prenent-la com un atac als seus sentiments. Cal tenir present que el gust d'una persona és tan peculiar com la seva opinió o les seves creences. No podem intervenir en el terreny privat de les idees, ja que això significaria perdre la llibertat."

John Stuart Mill. Sobre la Llibertat (La llibertat)

Text 16.
"El proletariat aprofitarà la seva dominació política per anar arrencant poc a poc a la Burgesia tot el capital per centralitzar tots els instruments de producció en mans de l'Estat, és a dir, del proletariat organitzat com a classe dominant i augmentar amb la major rigidesa possible la suma de les forces productives."

Karl Marx. Manifest del Partit Comunista (L'enfrontament Burgesia-Proletariat)

Text 17

"Per qué la moral de l'esclau arriba a triomfar? El judaisme, el cristianisme i les democràcies tenen la culpa. Els esclaus fan de la seva situació inferior quelcom de positiu, de forma que al ser majoria, arriben a crear un ideal de moral oposat a la moral dels senyors."

Friedrich Nietzsche. La Genealogia de la Moral (Crítica a la Moral de Nietzsche)

Text 18.

Qui gosa afirmar que podem ser feliços mentre de genolls ens feu pregar a un Déu que no escolta per tenir una vida millor allà on res no existeix? Prou ja de comèdies inútils. Destrossem aquesta forma de vida inhumana, més pròpia de simis o cucs impotents i iniciem l'autèntica arribada de l'esperit positiu. Arraconeu la debilitat, feu lloc a la força."

Friedrich Nietzsche. Ecce Homo. (La Mort de Déu)

Text 19.

"Encara creieu que l'home pot arribar a ser el destí final. No sabeu que tot ha de ser superat i que el Superhome ha d'arribar. Per això vosaltres estareu estancats, sense cap desig de progressar, mentre el Superhome s'eixecarà per lluitar pel seu desig de força, poder i victòria. Desitjos que ni tant sols heu somniat."

Friedrich Nietzsche. La Gaia Ciència. (El Superhome)

Text 20.

"Pel que fa a la cultura, la seva tendència de restringir la vida sexual no és menys evident que l'altra, dirigida a ampliar el cercle de l'atenció. Ja la primera fase cultural, la del totemisme, comporta la prohibició d'escollir un objecte incestuós, potser la més gran humiliació que hagi sofert la vida amorosa de l'ésser humà al llarg del temps. El tabú, la llei i els costums han d'establir noves limitacions que afectaran tant a l'home com a la dona."

Sigmund Freud. El malestar en la cultura (La cultura per a Freud)

9. BIBLIOGRAFIA

Aristóteles: *Política*. Bruguera. Barcelona, 1979.

Aristóteles: *Metafísica.*Gredos. Madrid, 1985.

Artigas, M.: *Karl Popper, búsqueda sin término*. EMESA. Madrid, 1979.

Bermudo, J.M.: *Los Filósofos y sus filosofías*. Vicens Vives.Barcelona, 1983.

Bermudo, J.M.: *El Empirismo.* Montesinos. Barcelona, 1983.

Bermudo, J.M.: *La Filosofía moderna y su proyección contemporánea.* Barcanova. Barcelona, 1983.

Chalmers, A.F.: *¿Qué es esa cosa llamada ciencia?* s. XXI. Madrid, 1984.

Cunill, J. i Marías, I.: *Temes de Filosofia*. EGA. Barcelona, 1994.

Descartes, R.: *Discurso del Método*. Austral. Madrid, 1984.

Descartes, R.: *Meditaciones Metafísicas*. Austral. Madrid, 1984.

Descartes, R.: *Reglas para la dirección del espíritu.* Alianza. Madrid, 1984.

Epicur: *Sobre la Felicitat.* Edicions 62. Barcelona, 1992.

Ferrater Mora, J.: *Diccionario de Filosofía*. Círculo. Barcelona, 1993.

Freud, S.: *Malestar en la Cultura.* Alianza. Madrid, 1994.

Freud, S.: *La interpretación de los sueños.* Alianza. Madrid, 1966.

Foucault, M.: *Vigilar y castigar.* Siglo XXI. Madrid, 1978.

Gaarder, J.: *El Mundo de Sofía*. Siruela. Madrid, 1994.

Gadamer, H.G. *La Dialéctica de Hegel.* Cátedra. Madrid, 1981

García-Borrón, J.C.: *Empirismo e Ilustración inglesa: de Hobbes a Hume.* Cincel, Madrid, 1985

García Mouriño, J.M. i Fdez Revuelta, J.A.: *Historia de la Filosofía*. Alhambra. Madrid, 1988.

Graves, R.: *Los Mitos Griegos*. Alianza. Madrid, 1985.

Hume, D.: *Tratado sobre la naturaleza humana.* Editora Nacional. Madrid, 1977.

Kant, I.: *Crítica de la Razón Práctica*. Sígueme. Salamanca. 1995.

Kant, I.: *Fundamentación de la Metafísica de las Costumbres.* Santillana. Madrid. 1996.

Kirk, G.S., Raven, J.E. y Schofield, M.: *Los Filósofos Presocráticos.* Gredos. Madrid, 1987.

Kuhn, T.S.: *La estructura de las Revoluciones Científicas*. FCE. Madrid, 1971.

Maquiavelo, N.: *El Príncipe*. Austral. Madrid, 1991.

Marx, K.: *Manuscritos: Economía y Filosofía*. Alianza. Madrid, 1968.

Marx, K y Engels, F.: *Manifiesto del Partido Comunista.* Progreso. Moscú, 1990.

Membrive, J. *El Homo Transcendente*. Ed. Carena, Barcelona 2013

Mestre, JV. El emotivismo moral y el diálogo racional. El tránsito entre la moral individual y la ética universal en *A Parte Rei.* Madrid, 2004.

Mestre, JV. *Els Drets Humans.* Editorial UOC. Barcelona 2006

Mestre, J.V. *La necesidad de la educación en derechos humanos.* Editorial UOC. Barcelona 2007

Mestre, J.V. *Preguntas de Filosofía*. Ediciones Bohodón, Madrid, 2011

Mestre, J.V. *Holocausto y Nazismo, Reflexión y Memoria*. Ed. Carena, Barcelona, 2012.

Mestre, J.V. *La refundació de la democràcia*. Ed. Carena, Barcelona, 2014

Mestre, J.V. *Les violacions dels drets humans*. Editorial UOC, Barcelona, 2015

Morillo-Velarde, D.: *Método y realidad en la Filosofía Racionalista*. Mare Nostrum. Madrid, 1992.

Nietzsche, F.: *Así habló Zaratustra.* Bruguera. Barcelona, 1992.

Nietzsche, F.: *Ecce Homo.* Alianza. Madrid, 1971.

Tejedor, C.: *Historia de la Filosofía.* SM. Madrid, 1993.

Ortega y Gasset, J.: *¿Qué es Filosofía?.* Austral. Madrid, 1973.

Platón. *El Banquete.* Aguilar. Madrid, 1985.

Platón. *La República*. Austral. Madrid, 1984.

Rousseau, J.J.: *Del Contrato Social.* Alianza. Madrid, 1980.

Russell, B.: *Historia de la Filosofía Occidental*. Espasa. Madrid,1984.

Russell, B.: *Los problemas de la Filosofía*. Labor. Barcelona, 1983.

Santidrián, P.R.: *Humanismo y Renacimiento*. Alianza. Madrid, 1986.

Terricabras, J.M.: *Atreveix-te a pensar.* La Campana. Barcelona, 1998